

ROZPRÁVY

o náboženstve vôbec.

Pre slovenský katolícky ľud

spísal

FR. V. SASINEK.

Vydal

MARTIN KOLLÁR,

redaktor „Katolíckých Novín.“



Diel I.

V Trnave 1887.

Nákladom a tlačou Adolfa Horovitzu.

Predmluva.

Milý čitateľu! Pozoruješ-li na srdce svoje, badáš, že ono túži po šťastí, a síce po takom šťastí, ktoré opravdu zaslúži, aby pomenované bolo šťastím. Také opravdivé šťastie musí byť pre všetkých dosiahnuteľné; musí opravdu potešiť a uspokojiť srdce človeka; musí byť vždycky trváce, večné. Takého šťastia na tomto svete není, a mnohí sú vo veľkom omyle, keď niečo na tomto svete šťastím nazývajú. Jedni za šťastie považujú zdravie: ale koľko je ľudí, ktorí pri dobrom zdraví predsa necíta sa byť šťastnými? Druhí za šťastie majú chválu ľudskú: ale koľko je takých, ktorí predsa pri všetkej chvále ľudskej myslieť si musia, že jich úlisní pochlebníci len ústami vychvalujú, v srdci svojom ale nepravne posudzujú? Iní za šťastie vyhlasujú majetok: ale zdáľž majetok práve čím je väčší nenaplnuje človeka tým väčšou starostou, aby ho udržal a pred hrabivýma rukama závistníkov a zlodejov ochránil? Sú zas, ktorí rozkoše tohoto sveta pokladajú za šťastie: ale možno-li sa v nich ustavične kochať? Ždáľž rozkoše nezhnusia sa človeku, zvláštne vtedy, keď ho o zdravie, majetok a česť pripravujú? Keby sme však aj zdravie, chválu ľudskú, majetok a rozkoše pomenovali šťastím: zdáľž ono zaslúži to meno, keď není ani všeobecné ani trváce, večné? Opravdivé šťastie musí byť také, aby všetci ľudia bez rozdielu rodu a stavu mohli byť ho účastnými. Opravdivé šťastie musí byť také, aby sa ani nemenilo ani netratilo, lebo obava pred ztrátou jeho bola by trpkosťou v sladkom kalichu, a to tým nesnesiteľnejšou, čím milejšie nám je to, čo šťastím nazývame. Z toho uznaj, že opravdivého šťastia není na tomto svete. O tom, čo ľahkomyselní a nerozvažní ľudia šťastím nazývajú, možno povedať: „Není všetko zlato, čo sa blyští.“ Opravdivé šťastie človeka teda musí byť na inom svete, a také šťastie nazývame spasením večným.

Najhlavnejšou úlohou človeka je teda, hľadať opravdivé svoje šťastie, svoje večné spasenie. Ale ako? Na otázku túto dá mu odpoveď len sväté náboženstvo; ono nás učí poznať Toho, ktorý udeľuje večné spasenie, a to, čo konať máme, aby sme dosiahli to tak vrúcne túžené večné spasenie.

Pozoruješ ovšem, že na svete sú mnohé náboženstvá, ktoré vyhlasujú o sebe, že vedú k poznaniu Boha, a toho, čo slúži k večnému spaseniu: zdáliš má byť ale človeku ľahostajné, ku ktorémukoľvek náboženstvu sa nakloní? Zaujímaj sa; lebo pravda, skutočná pravda, môže byť len jedna: teda len to opravdivé náboženstvo môže viesť človeka k opravdivému poznaniu Boha, a toho, čo slúži k večnému spaseniu.

Kto nám ale povie: ktoré je to opravdivé náboženstvo? Len Boh všemohúci, a to lebo on sám svojím zjavením alebo skrze tých svojich plnomocníkov, ktorých poslal, aby vyučili nás pravde.

O poznaní takej od samého Boha pochádzajúcej pravdy budú jednať tieto „Rozpravy“, ktoré mnohým potrebné, všetkým užitočné sú; lebo sú, ktorí buď žiadne buď nedostatočné buď nedokonale známosti majú o sv. náboženstve. Sú, ktorí síce znajú niektoré články sv. náboženstva, ale nie všetky, ktorých známost k dosiahnutiu večného spasenia je potrebná. Sú, ktorí nie sú dosť pevného presvedčenia o pravde tých alebo jiných článkov sv. náboženstva, tak že ľahko buď vlastným pochybovaním buď rečami nevercov a bludárov vo viere rozvíklaní alebo k poverám zavedení bývajú. Viac ešte je tých, ktorí, keď hlavnejšie niektoré články poznali, o ďalšie vzdelanie seba vo sv. náboženstve nepečujú a tak bezpečne si žijú, jakoby ešte viac vedeli, nežli k dosiahnutiu večného spasenia bolo potrebné. Omyl je to veľký! Človek je povinnen základne a dokonale poznať všetko, čo vede k poznaniu Boha a k večnému spaseniu; povinnen cvičiť sa v tom neustále pres celý svoj život, lebo jaknáhle prestane sa v tom cvičiť, mnoho a mnoho vypadne mu i z pamäti i zo srdca. Potrebné-li z času na čas prilievať oleja do svie-

teľne, aby svetlo nevyhaslo: potrebno i ľloveku buď sľyšaním vyučovania náboľženského alebo čítaním spľsu náboľženského obćerstvovať v sebe známosti sv. náboľženstva.

Abys, milý čítateľu, ochotne brával tieto „Rozpravy“ do rukú, chcem ťa o tejto povinnosti presvedčiť.

Že ľlovek sám na seba zanechaný nenie v stave prľst k základnému a dokonalému poznaniu sv. náboľženstva, to každý uzná; lebo jedni nemajú k tomu tak bystrý rozum a pevnú pamäť, jiní ale pre svoje práce a starosti postrádajú času a pokojnej chvíľe. Na ruku idú jim teda tí, ktorí sa so sv. náboľženstvom zvláštne zaoberajú, aby myšľienky a výzkumy svoje tiež iným sdelili, t. j. kňazi.

Je pravda, že v tvojom detinskom veku počul si výklad katechizmu buď v škole alebo v chráme Boľžom, ale sám nahľiadneš, že vtedy nemal si ani tak vyvinutý rozum ani takú pozornosť, jakú vznešenosť, obšľrnosť a vysokosť sv. náboľženstva požaduje. Bol si v tom len poćiatočníkom, a i z toho poćiatoćníctva bys mnoho utratil, kebyś v tom, čo si jako školské dieta započal, ďalej nepokračoval. Ućenie sv. náboľženstva je tak rozsiahle, že ľlovek, dokiaľ žije, má sa čo cvičiť v ňom; lebo čím viac a viac cvičľś sa v ňom, tým zreteľnejšie a úplnejšie poznávaš články jeho; čím ďalej a ďalej kráćaš, tým viac a viac šľri sa obzor tých pravd, ktoré poznať máš a chceš. S poznaním sv. náboľženstva je to jako s ktoroukoľvek vedou a umením. Ľlovek nikdy sa nedoućľ, a jaknáhľe si vezme do hlavy, že už je vo vede a umení dokonalý, pójde raćím krokom na zad. Pozri na usilovného sudcu, jako neprestáva čítať právo a zákony. Pozri na kupca, jako si láme hlavu, aby osoľžnejšie zaviedol si svoj predaj a obchod. Pozri na obratného remeselníka, ktorý neprestáva vymýšľať spôsob, jakoby ľahšie a úhľadnejšie zostavil svoj tovar. Pozri na múdreho roľníka, ktorý radľ sa vlastnej i cudzej zkusenosti, aby primal zem k hoľjnejšej a výdatnejšej úrode. Keby ľudia vo vede a umení neboli činily ďalšie a ďalšie pokroky, nemali by sme tie mnohé užitoćné vynálezy, o ktorých

sa otcom našim ani len snívať nemohlo. Zdáľiž ale len sv. náboženstvo je také umenie, ktoré nehodné je zkúmania, vedenia a pokroku? Zdáľiž len to náboženstvo je vedou, ktorá šmahom vnikne do rozumu a pamäti? Ba naopak Sv. náboženstvo týče sa toho najvznešenejšieho predmetu a najtúžebnejšej veci, totižto Boha a večného spasenia: teda je na d o v š e t k o jiné jakokoľvek krásne a užitočné umenie. Že si mnohý rozpustlivec a nedouk neváži sv. náboženstvo, príčinou je, že ho nepozná; nepozná ho ale, pretože sa s ním neobznamoval a neobznamuje. Môže byť nejaký obraz jakokoľvek drahocenný a krásny, slepec neuzná ani jeho krásu ani cenu, lebo ho nepozná; i kus zlata je mu len ťažkou hrudou.

Okrem toho, milý čitateľu, sám si asi svedkom, že jako v predošlej tak i nynejšej dobe neschádza na falošných prorokoch, ktorí bludu, — na nedoukoch, ktorí nevere, — a na rozpustilcoch, ktorí bezpustnosti a nemravu učia: jak pevný musí byť teda človek v pravdách sv. náboženstva, aby neupadol do pochybnosti, do nevery a do nemravu!

Znáš tiež dobre, že to až vo všeobecné príslovie prešlo: že dobrý kňaz učí sa až po hrob. Jestli učiteľ náboženstva má sa čo učiť pres celý svoj život: čo povieš o sebe, ktorý nie si učiteľom v Cirkvi, ale učeníkom?

K čomu by bol aj Boh zjavil sv. pravdy, keby nebol spolu chcel a uložil, aby sme sa všemožne usilovali poznať tie sv. pravdy, ktoré sú nám potrebné k poznaniu Boha a k spaseniu večnému? Prečo v chráme a knihách sv. náboženstvo sa nám prednáša, nenie-li povinnosťou ľudí slyšať slovo Božie a čítať knihy k poznaniu a uváženiu pravd Božích?

Povinnen je človek dokonalejšie a úplnejšie poznať sv. náboženstvo už i preto, že z nevedomosti jeho mnohé smutné a škodlivé následky povstávajú. Odkiaľ berú pôvod tie povery a bobony, ktoré Pána Boha urážajú a jeho sv. učenie poškrvňujú? Odkiaľ tie kliatby, bohorúhania a znectenia mena Božieho a vecí svätých? Odkiaľ hriešne, neslušné a potupné reči o nektorých článkoch

viery? Odkiaľ to zanedbávanie a nehodné prijímanie sv. sviatostí? Odkiaľ tie odpadlístva od pravého sv. náboženstva k bludom a kacírstvám? Len z nevedomosti, a to nie z nezavinenej, lež zo zavinenej nevedomosti. V ohľade tomto neplatí to ľahkomyselné slovo: „Nevedomosť hriechu nenese“. Nevedomosť hriechu nenese len pri tých pohanoch, ktorí nemajú príležitosti a prístupu k zjaveniu Božiemu: ale ten darmo sa kryje za nevedomosť, pred ktorým otvorené sú chrámy a knihy, v ktorých má príležitosť poznať pravdy Božie.

Okrem toho, jestli si otcom alebo matkou dietok, ktorými Boh tvoje manželstvo požehnal, si jejich prvým učiteľom v náboženstve už od tej koliebkky jejich: jako ale budeš jich vyučovať, jestli sám nie si dokonale vyučený vo sv. náboženstve? Nemôže sa ti prihodiť, že bez pravej známosti jeho vyučíš jich bludu miesto pravdy Božej?

Konečne nehovor, že však chodíš do chrámu na slovo Božie a nepotrebuješ príručného spisu, z ktorého by si sa vzdelával v sv. náboženstve. Práve tieto „Rozpravy“ príjemnejším a srozumiteľnejším učinia ti slovo Božie, a k tomu prispejú, aby v srdci tvojom pripravily dobrú pôdu pre semä slova Božieho.

Brávaj teda často, aspoň v nedelných a sviatočných hodinách, do rúk tieto „Rozpravy“ a zkusíš v nich dobrého priateľa, ktorý ťa poučí vo veci najvznešenejšej, najužitočnejšej a najpotrebnejšej: v poznaní Pána Boha, a toho, čo je k večnému spaseniu tvojemu. Čítaj ale a uvažuj tieto „Rozpravy“ so srdcom uprimným a po pravde roztúženým; lebo jakékoľvek dobré semä len tak sa ujme, vzrastne a úžitok prinesie, padne-li do dobrej zeme, jako pravil Ježiš Kristus.

Ostatne jako pre oko, aby videlo, potrebné je svetlo: tak i duši tvojej, aby našla pravdu a pravé vzdelanie, potrebné je svetlo s hora, svetlo Ducha svätého. Pros teda Boha všemohúceho, aby ťa svetlo Ducha svätého sprevádzalo i pri týchto „Rozpravách“.

I. Je Boh.

Počuj, čo povedal niekedy kráľ Dávid v jednom žalme svojom: „Nemúdry pravil v srdci svojom: Nenie Boha“ (Žalm 13, 1.). V skutku človek zdravého rozumu musí uznať, že je Boh, lebo:

1. Hľadáme-li okolo seba a zskúmame-li jakúkoľvek vec, ktorá mimo nás leží, pozorujeme, že žiadna vec nedala seba samej pôvod, lež pôvod vzala od svojho pôvodcu. Obráťme pozornosť ku pr. na strom. Z čoho vyrástol strom? Zo semena. Z čoho pošlo semä? Zo stromu. Každý teda musí nahliadnuť, že lebo strom bol stvorený a priniesol semä čo zárodok iných stromov, alebo stvorené bolo semä a z neho čo zárodok vyvinul sa strom. Bol čas, v ktorom nebolo ani stromu ani jeho semena, a bol čas, v ktorom istý Pôvodca stvoril lebo semä, aby z neho vyvinul sa strom, alebo stvoril strom, ktorý potom priniesol semä. Toho Pôvodcu, ktorý dal pôvod a bytie jak stromu tak tiež iným ostatným veciam, nazývame Bohom.

2. Všetky živé veci skrze rod spojené sú spolu jako prstene (ohniva) v reťazi, tak, že poslednie ohnivo prostredníctvom iných spojené je s prvým. Každý živočích povstal z rodného páru, tento zase z rodného páru, tento zase z rodného páru, až

konečne pomysleť musíme na prvý pár ľudí, z ktorého sa časom a časom skrze rod a rod vyvinulo celé pokolenie ľudské. Otázkou je teraz: ako povstal ten prvý pár? Rodom povstať nemohol, lebo pred ním rodného páru nebolo. Nemohol ináč povstať, leda tak, že istý Pôvodca dal mu pôvod a bytie; a tento Pôvodca všetkého, čo žije, menuje sa B o h.

3. Všetky nerasty (rudý, kovy, skaly) sú z častok složené, a pri nich mysleť nám prichodí: a) na častky, b) na jich spojenie. Povstáva otázka: kde sa vzaly tie častky a kto jich spojil? Tie častky samy sebe pôvod nedaly, lebo by byly musely účinkovať už vtedy, keď jich ešte ani nebolo; čo nemožno. Tie častky samy sa nespojily, lebo k takému spojeniu, z ktorého povstaly rozličné druhy nerastov (zlato, striebro, drahokamy, skala), predpokladá sa rozum, jakého u nerastov není. Čo z toho nasleduje, nežli to, že istý Pôvodca dal pôvod a bytie tým častkam a spojil jich tak, aby tvorily isté druhy a triedy nerastov. Tohoto Pôvodcu tých hmotných častok a jejich spojenia nazývame B o h o m.

4. Hľadáme-li na nejaké umelecké dielo, nemožno nám mysleť, že sa ono takým náhodou stalo alebo samo sa takým učinilo, lež že malo svojho rozumného majstra čili sostavovateľa. Pozrime ku pr. na nejaký dom. Komuby napadlo povedať ten nesmysel, že povstal náhodou*) alebo sám seba vy-

*) Hlúposť alebo zlosť ľudská tropí so slovom „náhoda“ mnohé mýlky a nedorozumenia. Náhoda není žiadna moc a sila: teda je nečinná. Neznáme-li udať činiteľa nejakého skutku, hovoríme, že sa to stalo náhodou; ku pr. povstane-li požiar a neznáme udať páchatela, hovorí-

stavil? Mal zajiste svojho staviteľa, ktorý pracoval s úmyslom, vystaviť dom, a s rozumom, činiac primerané rozmery, aby stavänie malo vlastnosti a podobu domu. Tak i svet a všetky v ňom sa nachodiace jednotlivé veci stvorené boli od pôvodca svojho s úmyslom a s rozumom; každá vec má svoje miesto, svoju podobu, svoj rod a druh, svoju silu, svoje určenie, svoju povahu, svoje vlastnosti a zvláštnosti. Tolké, tak rozličné a tak usporiadané veci či mohli povstať bez úmyslu, bez rozumu, bez idey**) a bez rozmyslu pôvodcového, len tak slepou a nečinnou náhodou? — Keď nie: či mohli tie veci samy seba urobiť prv než boli, prv než mali silu a moc? Z toho teda zrejmé je, že mimo sveta, mimo stvorených vecí musel byť rozumný a činný pôvodca, ktorý dal pôvod a bytie veciam a jejích súhrnu (svetu); a taký pôvodca menuje sa Boh.

5. Umelecký stroj, v ktorom každá i tá najmenšia čiastka má svoje určenie a povolanie, predpokladá rozumného ustrojiteľa. Pozrime ku pr. na hodinky, v ktorých každé kolečko má svoje miesto,

me, že sa stal náhodou. Stane-li sa čo, bez nášeho úmyslu a mimo vôle, hovoríme, že sa to prihodilo náhodou; ku pr. stretneme-li sa dakde s priateľom, bez toho, že by sme boli mysleli na stretnutie sa s ním na tom mieste, hovoríme, že sme sa s ním stretli náhodou. Vlejemeli-rozpustené olovo do studenej vody, a ono dostane nejakú podobu, hovoríme, že tá podoba povstala náhodou. Dobre teda povedal mudro Aristoteles: „Ubi parum ingenii, ibi plus fortunae“, t. j. čím menej známe udať pôvodcu nejakého dej, tým viac pripisujeme náhode. No jakokolvek neznáme moc a silu, predsa uznať musíme, že účinkovať musela nejaká moc a sila, keď sa niečo stalo. Praviš-li, že si z lotterie vyhral náhodou, nemôžeš povedať, že náhoda vsadila do lotterie a že náhoda vytiahla tvoje čísla z nádoby.

**) Idea, t. j. v mysli utvorený obraz tej veci, ktorú chce pôvodca uviesť v skutok. Ku pr. maliar najprv utvorí si v duchu obraz toho predmetu, ktorý chce nakresliť a vymalovať. Staviteľ utvorí si obraz domu, ktorý chce vystaviť.

svoje určenie a svoje povolanie, aby sa dosiahlo pravidelné pohybovanie stroju a určité označenie času: komu by už napadlo povedať o takom ústroji, že povstal náhodou, bez predbežného výpočtu a určovania čiastok k istému cieľu, bez rozumu, bez rozumného pôvodcu? Tomu ústroju podobný je i svet, t. j. súhrn stvorených vecí v ňom. Jak velikanský je ten svet a ohromné telesa v ňom! A jaká shoda medzi nimi! Slnko, mesiac, zem a jím podobné milliony velikanských hviezd visia v povetrí, jedno druhému neprekáža, každé pohybuje sa svojou cestou a jedno druhému preukazuje službu, ku ktorej je určené. Je pravda, že náš bystroum nesahá tak ďaleko, aby sme vyzkúmali určenie jednej každej hviezdy: ale jak ďaleko sahá, poznávame jejich určenie. Pozrime na slnko. Ono je ohnivé, vydávajúc svetlo a teplo, a tým prispievajúc zemi k plodnosti, bylinám k zrastu, živočíchom k zdraviu; bez slnečnej služby bol by človek vo tme a mrazu, byliny by nerástly a nerodily, zem by ani nevysychala ani sa nerozohrialala. Ono je 19 millionov míľ vzdialené od našej zeme, a tak je práve v primeranej vzdialenosti od nej. Keby bola väčšia jeho vzdialenosť od nás, nedávaly by jeho paprsky svetlo a teplo v tej miere, jako je nám treba. Keby bolo bližšie k zemi, vypálilo by zem a obrátilo v pohoreníšte; keby bolo ďalej od nás, zmrzlo by všetko. — Ono drží sa svojej cesty a tým obracia svoju tvár k zemi buď priamo alebo bokmo, zapríčiňujúc tak zimu, jaro, leto a jaseň; čo je pre prírodu dobrodením. V zime je príroda vo spánku, na jar hýbe sa k životu, v lete raste a plodí, na jaseň dozrieva. No komu by už napadlo len pomysleť, že

taký ústroj, poriadok, shoda a vzájemný vliv medzi svetovými telesami stal sa náhodou a že tie telesa, samé v sebe bez duše a rozumu, sa tak rozumne usporiadaly? Ktoby neuznal, že mimo nich musí byť pôvodca rozumný a múdry, ktorý jim dal nielen pôvod a bytie, lež i ústroj, určenie a zákon? Dobre teda spieva kráľ David: „Nebesá vyprávajú slávu Božiu a obloha zvestuje, (že je) dielo rúk jeho“ (Žalm 18, 1.). — Z nebetyčných výšin spúsťme oči na zem a pozorujme na nej veci stvorené. Nebadáme-li i tu obdivuhodné usporiadanie a určenie, shodu a vzájemnosť, poriadok a postupnosť medzi nerastami, rastami a živočíchami?

Čoby boli vody bez pevnej zeme, a pevná zem bez vody? Čoby bol vzduch (povetrie) bez vetra, a vietor bez vzduchu? Slnko ohrieva more a plodí pary, pary vystupujú hore, nesú sa vetrom, srážajú sa v kvapky, pršia dolu a obvlažujú a zúrodňujú zem. Vietor pohybuje vodu mora a jazier, aby nehnila a škodným zápachom nenakazila vzduch; pohybuje vzduch, odnáša zápach a oblahčuje dýchanie. Zem je podkladom našich nôh, i našich príbytkov a poľnej úrody; voda je pre ryby a jiné vodnie stvory. Pozrime na to rozličné množstvo bylín, kríčkov a stromov. Každé z nich má zárodok vo svojom semene; zem ho príjme, ukryje a s pomocou slnka zúrodní; ono pustí korene a klíčky; tieto vyvinú sa v steblo, kvet, klas a lusk, prinášajúc početné zrno, aby stačilo nielen k udržiavaniu svojho druhu, ale i k výžive živočíchom. A ten utešený kvet! Za veľkého umelca považuje sa maliar, pošťastí-li sa mu len napodobniť podobu a barvy jeho: ale stvoriť, vôňou a semenom ho opatriť nedo-

vede. — Pristúpme k živočíchom, tak dľa počtu a druhu, dľa velikosti a pestrosti rozličných a rozmanitých, cit a život, vlastní pud a pohybnosť majúcich. Komu by napadlo len pomysleť, že taký ústroj živočíchov stal sa náhodou? Komu by napadlo len pomysleť, že prvý pár ktorýchkoľvek živočíchov dal sebe nielen pôvod a bytie, lež i ten podivuhodný ústroj a určenie? Kto učil ptáka tvoriť si hniezdo, spievať svoju nôtu a rýchlym letom vyhýbať nebezpečenstvu? Kto učil sliepku, aby podivným žalostným hláskom svolávala kuriatka pred poletujúcim dravcom? Kto učil tie kuriatka, aby uposluchly starostlivý hlások svojej matičky a spiechaly ukryť sa pod jej krídla ochranné? Abych toho nepripomenul viac, pohliadnime na tie včeličky, jako vedú spoločný život a všetko konajú k všeobecnému dobrému; jako z diaľky navracajú sa len do svojho patričného úla; jako doma zostalé stráža letáč pred zlodejom, odberajú prášok a slad z priletujúcich, poslušné sú rozkazu matky svojej. stavajú väčšie buňky pre zárodok a trubcov, čistia úl a smeti i mrtvole vynášajú von; jako matka, prv než klade vajíčka do buniek, bedlive jich poprezerá, a slabosť a krehkosť povahy včelíciok nahradzuje početným plodom svojím (až do 14,000). Zdáliž samy sa tak ustrojily a určily? Zajiste ten pôvodca, ktorý dal prvému páričku pôvod a bytie, dal jim aj tú povahu a to určenie a ten pud. Najväčšieho podivu hoden je medzi živočíchami človek, v ktorom dvojaký svet, telesný i duševný, spojený je v jednu osobu. Rečou, rozumom a slobodnou vôľou rôzni sa od sveta telesného; velebnou postavou a dokonalosťou údov svojich vyniká nad

iné stvory živé; duch slúži telu, telo duchu, a jeden úd je k službe a podpore druhého. A môže-li komu prísť na myseľ, že prvý pár ľudí dal sebe nielen pôvod a bytie, lež i ústroj, povahu a duševnie vlohy? Obrátíme-li teda zrak svoj buď na výšiny nebeské alebo na okršlek zemský, musíme uznať, že mimo sveta je pôvodca, a to nielen všemohúci, ale i múdry, ktorý dal svetú v každej jednotlivéj veci nielen pôvod a bytie, lež i ústroj, spôsobnosť a určenie k cieľu; a tomu všemohúcemu a múdremu pôvodcovi riekame: Boh.

6. Kde sa poddaným ohlasuje zákon, tam musí byť i zákonodarca; kde sa tuší povinnosť zachovávať zákon, tam musí byť i dozorca nad zákonom; kde je obava pred trestom a nádej na odmenu, tam musí byť i sudca, ktorý trestá a odmeňuje. Necíti to jedonkaždý z nás, že je nad nami jakýsi neviditeľný zákonodarca, dozorca, sudca, mstitel a odplatiteľ? Má-li sa človek k činu, ihneď sa v ňom ozýva jakýsi cudzí hlas, ktorý vyhlasuje zamýšľaný skutok za dovolený alebo za nedovolený, za dobrý alebo za zlý, za pravý alebo za krivý: zdá-liž si človek dal a dáva ten zákon sám? Nie, lebo vôľa sa mu protiví, a človek radšej by ten zákon s krku striasol, nežli aby si ho sám predpisoval: teda mimo človeka a nad človekom je jakýsi zákonodarca, ktorého moc človek každý, chtiac — nechtiac, nad sebou cíti. Koná-li človek niečo, ačkoľvek je úplne zabezpečený, že ho ľudské oko nevidí, predsa cíti jakýsi dozor nad sebou, ohliada sa v pravo i v ľavo a tak je mu okolo srdca, jakoby niekto nad ním volal: Vidím ťa! Činí-li, čo rozum schvaluje, s radosťou to činí: činí-li ale, čo rozum zatračuje, so

strachom to činí. Či toto jeho postavenie nepodobá sa služebníkovi, nad ktorým pán jeho má oko svoje? Necíti človek, že má nad sebou jakéhosi neviditeľného Pána? — Vykonal-li skutok, zase sa v ňom ozýva jakýsi cudzí hlas, ktorý pochvaluje alebo haní skutok jeho, vyhlasuje ho za hodného odmeny alebo trestu, sľubuje mu odmenu alebo trest. Nenie on sám sebe tým sudcom, mstiteľom a odplatiteľom; lebo keby mimo neho nebol ten sudca, mstiteľ a odplatiteľ, ani by sa ho nehrozil ani by sa mu netešil: svedomie ho teda o tom presvedčuje, že nie v ňom, ale mimo neho a nad ním je sudca, ktorý na vážky klade zločin alebo zásluhu, a dľa toho bude jeho buď mstiteľom alebo odplatiteľom. Uznáva ho nielen vtedy, keď si ho žiada, lež i vtedy, keby rád a všemožne odpudil od seba každú spomienku na neho. Nenie-li i to dôkazom, že človek každý sám v sebe nosí svedectvo, že je mimo neho a nad ním, ačkoľvek neviditeľný, zákonodarca, dozorca, sudca, mstiteľ a odplatiteľ čili Boh?

Z toho už jasné je každému, že je Boh, ktorý dal svetu a všetkým veciam v ňom pôvod, bytie, ústroj, povahu, vlastnosti, vlohy, silu a zákon. Len odtiaľ sa dá vysvetliť, že všetky národy bez ohľadu na podnebie a vychovávanie, rozličné zvyky a obyčaje v tom sú sjednotené, že je jedna vyššia moc, od ktorej všetko má svoj pôvod a počiatok. Akokoľvek rozličný je pochop, ktorý si tvoria o nej, o jej povahe a vlastnostiach, predsa ju kladú mimo sveta a nad svet. I tí, ktorí v pohanskej svojej tme navymýšľali počet rozličných bohov a bôžikov, uznávajú mimo sveta a nad svetom jednu najvyššiu

moc, podriaďujúce jej bohov a bôžikov čo služebné bytnosti. Len ľudia netečného a blbého rozumu, alebo roztopašnosťou a bujnnosťou zkazení vyvrheli via spoločnosti ľudskej zapierajú Boha. No nebadajú, že i tým zapieraním svojím jestvovanie Boha dotvrzujú; lebo nedá sa zapierať, čo nenie.

Darmo kto hovorí: Boha nikto nevidel, teda nenie ho; lebo vtedy musely by byť pravdivé i tieto výpovede: Nevidel som Jerusalema, teda nenie ho; nevidel som, kto staväl náš kostol, teda nikto ho nestaväl; nevidel nikto rozum susedov, teda sused nemá rozumu. Nielen z videnia uznávame pôvodcu, ale i z výsledku uzavierame na predchádzajúcu príčinu, zo skutku na pôvodcu.—

2. Náboženstvo.

Z toho, že je Boh, a že sme dielom rúk jeho, nasleduje, že sa nemôžeme k nemu chovať len tak nevšímave a ľahostajne, ale že máme k nemu jakési zaviazanosti (religio) a povinnosti.

Ponevác sme navykli o veciach jakokoľvek vznešených a vážnych mluiť dľa ľudského spôsobu a zvyku, nemožno nám ani tu vyhnúť tomu, aby sme si tú zaviazanosť a povinnosť k Bohu nevy-svetlili dľa spôsobu a podobenstva, vzatého z mluy ľudskej. Tak sa nám zdá, že medzi Bohom a ľuďmi je taký pomer, jaký medzi pánom a služebníkami, medzi kráľom a poddanými jeho. Služebník má poznať, ctiť a poslúchať pána svojho: k tomu teda sme zaviazaní i my, čo služebníci a poddaní Pána Boha svojho. Tieto na božstvo sa vzťahujúce povinnosti nazývame náboženstvom, tak že dľa našej slovenskej mluy toto pomenovanie má už

samo v sebe svoj patričný a primeraný smysel. Žiadená jiná mluva nehonosí sa v tomto ohľade tak významuplným menom.

Ten, kto vie, ako Pána Boha poznať, ctíť a poslúchať má, zná náboženstvo; o tom ale, ktorý dla toho i zná, ctí a poslúcha Pána Boha, hovoríme, že má náboženstvo. Je to patrný a veľký rozdiel medzi znať a mať náboženstvo; jako nás i sv. Pavel napomína, keď praví: „Nie poslucháči zákona spravodliví sú u Boha, ale činitelia zákona“ (Rím. 2, 13.). O to sa teda starať máme, aby sme nielen znali, ale i mali náboženstvo, plniac to, čo nám náboženstvo vzhľadom na Pána Boha podáva a prikazuje. Náboženstvo v prvom smysle týče sa viac rozumu, v druhom smysle ale je vecou srdca.

Sú ľudia ľahkomyselní a len telesnému a časnému životu tak oddaní, jakoby človek nebol vznešenejší nežli ten nerozumný stvor; jako keby mal rozum len k chytráctvu, cit pre rozkoše sveta a život len pre tých niekoľko rokov svojho časného života; na svoju dôstojnosť ľudskú zabúdajú a na veci nad telesnosť a svevoľu povýšené nepomýšľajú; plazia sa po zemi, kdežto maliby sa pozdvihnúť k vznešenejším veciam nadzemským. O tebe, milý čitateľu, však predpokladám, že nie si z tých, nad ktorými žalostne zavzdychol si kráľ Dávid: „Človek, keď bol vo sláve, neporozumel (jej). prirovnal sa nemúdrym hovädám a učený je podobný jim“ (Žalm 48, 13.). Dobré je, keď sa toho držíš, že bez náboženstva nemôžu byť ani jednotlivci ani národy.

Čo sa týče každého jednotlivého človeka, vie-

me z vlastnej zkusenosti, že jaknáhle prichádza k užívaniu rozumu a posudzuje seba i veci, ktoré okolo neho sú, hruú sa na neho odovšiad všelijaké vážne otázky: Kto je prvým pôvodcom človeka? k jakému cieľu je stvorený a obdarený rozumom, vôľou a citom? odkiaľ je ten pochop zlého a dobrého, obava pred trestom a nádej na odmenu? odkiaľ tá pokazenosť vôle a náklonnosť k zlému? k čomu tá vrodzená nám túžba po šťastí, a to po šťastí dokonalom a večne trvácom? zdáliž a jakým spôsobom dá sa to šťastie dosiahnuť? kto je ten, ktorý to šťastie rozdáva? kto je ten, ktorý stvoril toliké veci potrebné a užitočné? čo som mu podlžen za jeho dobrodenia? čo mám činiť, keď sa stanem nehodným jeho dobrodenia, hodným ale jeho trestu? jakým spôsobom mám ho ctiť, aby mu bola vzácna a príjemná úcta moja? Kto ma naučí znať a ctiť a poslúchať Boha? ustanovil-li Boh iného k vyučovaniu ľudí o tom? jako mám byť presvedčený o tom, že je on skutočne k tomu cieľu od Boha ustanovený a neklame mňa? Na tyto a podobné otázky chce si dať človek dokonalú a rozum i srdce uspokojujúcu odpoveď. Len ten človek, ktorý nemyslí alebo myslieť nechce, je k takým otázkam a vôbec k náboženstvu ľahostajný. Z toho sa dá vysvetliť, že ľudia mysliví a rozumní vždycky zaoberali sa s tými otázkami a hľadali získať privržencov náhľadom svojím. Tak to činili najvýtečnejší filosofi a mudrci najvzdelanejších národov.

Je pravda, že si jednotlivci činili chybné pochopy o Bohu, o jeho úcte, o jeho vôli, o ciele a večnej blaženosti človeka: predsa však i tým uznali potrebu náboženstva. Uznali, že je mimo prírody a

nad prírodou vyššia moc; že ju treba človeku ctiť a poslúchať; že človek bez tohoto presvedčenia nemôže ani mravne ani rozumne žiť, ani časné šťastie mať, ani tešiť sa nádejou na odmenu dobrého, ani pri trápeniach a utrpených krivdách nezúfať. Nedoказuje to i sama skutočnosť, že človek bez náboženstva nenie a nemôže sa nazývať šťastným a blaženým? Nech oplýva jakýmkoľvek časným šťastím, nemá pokoja a potešenia duševného. Často zhnuší sa mu svet, ano hanbí sa sám pred sebou, že sa kochá v tom, čo jeho ľudskú dôstojnosť snižuje a potupuje. A čo povedať o tom, od ktorého to časné šťastie bočí? Nezná-li sa potešiť náboženstvom, je mu svet nesnesiteľným väzením.

Jako jednotlivci, tak ani národy nemôžu byť šťastné a blažené bez náboženstva; lebo cíti-li jednotlivci potrebu náboženstva, cíti to zajiste sám národ, ktorý z tých jednotlivcov složený je. Odtiaľ sa dá vysvetliť, že nebolo a nenie národa tak divého a surového, ktorý by nemal náboženstva. Ovšem sú u mnohých národov bludné náboženstva, ale predsa sú a (bár i chybné) za sväté sa považujú, tak že jako o starom tak i o novom svete dajú sa povedať tie slova pohanského mudrca Plutarcha: „Pochodíš-li celý svet, najdeš mesta bez ohradných zdí, bez kráľa, bez vedy: ale mesto, ktoré by nemalo chrámy a bohov, ktoré by nekonallo modlitby a neprinášalo obete, aby dosiahlo zdaru, a nepričinilo sa, aby skrze obete odvrátilo nešťastia, nikto nenašiel“ (Adv. Colot. Op. ed Frcfrt, 1594. II, 1125).

Je to veru až príliš ľahkomyseľná a múdreho človeka nehodná reč, keď kto hovorí: „Ná, čo mám

z toho náboženstva“ ? O, človeče slepý, jestli nena-
hliadaš dobrodenie, ktoré ti prináša náboženstvo
skrze poučenie v túžení po pravde, skrze útechu v
trápení, skrze uspokojenie svedomia, skrze upevne-
nie ťa v nádeji na večné blahoslavenstvo, skrze
zdržovanie ťa od náruživosti a nemravu, skrze ve-
denie ťa k večnému spaseniu : aspoň to uznať mu-
sisš, že čo dobrého i dľa samej časnosti požívaš v
spoločnosti ľudskej, to má svoj základ len v nábo-
ženstve. Náboženstvo ovšem nerozdáva majetok a
peniaze, abys mohol žiť bez práce a v pohodlí :
ale zdáliž nenie iného dobrodenia, než to studené
zlato a striebro ? zdáliž len to je dobrodenie, čo
ide na telo a do tela ? Neplaz sa tak nízko so svo-
jimi myšlienkami ! Len porovnaj rodinu, obec a
krajinu, kde je náboženstvo v úcte, s takou rodi-
nou, obcou a krajinou, kde náboženstvo vystrčili
von za dvere, a nahliadneš, jaké dobrodenie prináša
náboženstvo.

Čo v rodine činí poslušné a dobré dietky, sy-
nov a dcéry ? čo činí verných a oddaných služob-
níkov a služobnice ? čo svorných a uprimných man-
želov a manželky ? čo svedomitých a starostlivých
otcov a matky ? čo trpezlivých a pokojných star-
cov a starenky ? Vezmi rodine náboženstvo a vlúdi
sa do jej kruhu neposlušnosť, nevernosť, nesvornosť,
slovom neláska ; lebo konečne pohnútkou k zacho-
vaniu tých rodinných čností je ohľad na Boha, na
náboženstvo, na večnú odmenu dobrého. Kto sa
nebojí Boha a jeho trestajúcej moci, ten sa vymkne
z tých rodinných čností a povinností, neprinášajú-li
mu časný zisk alebo môže-li pokrytstvom a chyt-
ráctvom ukryť neplnenie jejich.

Čo sa týče obce, smele môže každý povedať, že je nešťastná, jestli sa v nej nevšíma náboženstvo. Do úradu tisnú sa ľudia marnomyseľní a ziskuchtiví, hľadajúci len seba a svoj prospech, nie ale dobro obecné; nenie poctivosti a svedomitosti, správnosti a príkladnosti. Kde tí, čo v úrade sedia, nepamätajú, že nekdý Boh povie jim: „Vydaj počet z vladárstva svojho“ (Luk. 16, 2.), tam oni považujú obec len za dojnú kravu, nestarajúc sa o to, kde a ako sa pase. Kde na úradnom stole miesto kríža stojí ustavične plný džbán, tam je obec hodná poľutovania: na neporiadky a nemravnosť hľadí sa cez prsty; pri súde na sud a osobu, nie ale na pravdu a zákon; prísnosť užíva sa proti tichým, ústupnosť proti kriklúňom; počty sa zostavujú nie dľa svedomia, lež len dľa chytráctva, aby vyššia vrchnosť — ktorá sa nedíva ani na pravo ani na ľavo — neprišla na klam a zlé šafárenie. A občania v takej obci bez Boha jakí sú? Kde občania nehľadia na kríž a kostol, hľadia na viechu a krčmu. Mládež je rozpustilá a roztopašná, majú v tom najmilejšie zaľubovanie, čo je iným na vzdory a pohoršenie. Bezbožní kriklúni vedú slovo, a rozvážliví sa uľahujú. Lenoši myslia na krádež, nie ale na prácu. Nevšímajú si surovci bohaspustlí ani prosby ani hrozby, ani chvály ani hany, ani zákona ani väzenia. Nenie tam bezpečnosti osoby a majetku ani vo dne ani v noci. Statočnosť, poriadnosť, poctivosť a mravnosť raste len na strome náboženstva. Kde náboženstvo nekrotí náruživosti, neukrotí jich richtárska palica. Kto si nevšíma Boha, tým menej si povšímne vrchnosti, zvláštne vrchnosti takej, ktorej môže vytykať: „Zametaj najprv pred sebou!“ Len

náboženstvo šľachtí srdce, a kde nenie v obci náboženstva, tam nenie šľachetných srdc. Najde-li sa v takej obci poctivé a šľachetné srdce, ono je zriedkavé a obyčajne vystavené posmechu a opovrženiu zo strany rozpustilcov. Obec, kde hlasy a pohnútky náboženské nič neplatia, letí a letí len v zkázu a záhubu.

I krajine čili štátu je nevyhnutelne potrebné náboženstvo, lebo len ono tvorí jeho základy, i čo do zovnútornej moci nad občanmi, i čo do vnútorného života štátu. Len tam, kde vrchnostenská moc považuje seba za moc od Boha, múdre ona a svedomite vede správu a vysluhuje právo a spravodlivosť. Len tam, kde občanstvo hľadá na vrchnosť jako na námestníctvo Boha, je poddanosť a poslušnosť. Keby sme aj prisvedčili k tomu, že tak zvaný moderný štát musí byť nekonnfessijný čili nenáboženský, pripustiť môžeme to len v tom smysle, že vrchnosť v takom štáte, kde je viac náboženstiev, nemôže dať prednosť jednomu pred druhým, ale rovnoprávne musí sa chovať ku každému náboženstvu: nie ale v tom smysle, že štát i čo do vrchnosti i čo do občanstva môže obstať bez náboženstva. Štát bez náboženstva by bol len mechanickým strojom, nie ale štátom, založeným na mravné základy. Nešťastným by bol taký štát, ktorého vrchnosť by bola atheistická, znajúca len tento časný, nie ale i večný život! Kto neverí na Boha, Pána a Sudca nad sebou, ten nemôže mať svedomia, a statočnosť jeho je len na oko. Kto neverí, že niekdy stáť bude pred vševedúcim Sudcom, ktorý sa nedá ani podplatiť ani pokrytstvom oklamať ani advokátskou sofistickou pomýliť: ten nebu-

de vysluhovať spravodlivosť dľa pravdy a svedomia, lež dľa rozličných ohľadov ľudských. Kto neverí na večný život, ten svoju moc a svoj úrad vyúžitkuje len k sebecku, panovitosti a vlastnému prospechu, len o to sa starajúc, aby chytráctvom svojím zaslepil oči a neutratil malovanú dobrú povesť a mastný úrad. — Nešťastným by bol ten štát, ktorýby mal občanov bez náboženstva; lebo zákony svetské nestačujú k vedeniu a udržaniu občanov na ceste mravnosti, ba ani k udržaniu verejného poriadku a pokoja. Človek bez náboženstva pokladá sa za slobodného a neodvislého, neuznáva žiadnej moci a autority nad sebou; nenávidí každý zákon, ktorý považuje za ničenie a obmedzovanie slobody, a kde sa cíti byť bezpečným pred okom vrchnosti, činí proti zákonu. A koľko je štátu a občanom potrebných čností, ktoré svetský zákon si nevšíma! Pracovitosť a šetrenie majetku, miernosť a pokojamiľovnosť, rodičovské a manželské povinnosti, svornosť domáca a iné vlastnosti opravdive statočného občana. Zákon svetský zamedzuje len protizákonné skutky, nie ale i myšlienky, z ktorých jako zo semena pochádzajú zločiny; na uzde drží len škodu prinášajúce roztopašnosti, nekrotí ale i náruživosti; len zakazuje činiť zlé, neprikazuje ale i činiť dobré, bez ktorého v mnohých prípaduostiach nemôže byť ani verejného pokoja ani toho všeobecného šťastia svetského. Možno-li teda tvrdiť, že štátu dostačujú len svetské čnosti občanské bez čnosti a mravnosti náboženskej?

Je pravda, že zákon trestá skutky proti verejnému poriadku: ale je len to zlým, čo je proti verejnému poriadku a proti bezpečnosti štátu? Štát

trestá zločiny, ale len zažalované a svedkami dokázané: koľko zločinov ale zostane nepotrestaných a krívd nenahradených, keď páchatel svojím chytáctvom zná uniknúť súdu a trestu? Koľko pokrytských zlosynov sedí v sláve a nespravodlivom majetku, ktorí by mali sedieť vo tmavom väzení? Koľko nevinných a spravodlivých občanov býva na základe falošných svedectví a krivých prísah odsúdených? Posledným zajiste a najhlavnejším dôkazom u súdu býva prísaha: ale túto len náboženstvo činí spoľahlivou. Čo si človek bez Boha a bez obavy večného trestu bude robiť z krivej prísahy, jestli mu ona prinesie zisk a dobré oko u vyšších a priateľov? V štáte bez náboženstva nenie bezpečná ani česť ani osoba ani majetok občana i toho najstatočnejšieho a najpoctivejšieho, lebo nie zákon svetský, lež jedine náboženstvo je v stave udržať opravdivú mravnosť a svedomitosť.

Odtiaľ sa dá vysvetliť, že i tí najvýtečnejší politikovia pokladajú náboženstvo za štátu nevyhnutelne potrebné a temer s bezpečnosťou predpovedajú záhubu takému štátu, v ktorom náboženstvo — tento podkladok opravdivej mravnosti — chýbä a sa podryva. Nedokazuje to i dejepis? Pripomeňme si len chýrečného Napoleona I. Štav sa cisárom francúzskym, aby atheistickými divochami rozsápané a v krvi občanov brodiace sa ubohé Francúzsko do poriadku uviedol, za prvú a najvážnejšiu povinnosť držal, navrátiť kresťanstvu — temer z Francúzska vyhnanému — predošlú platnosť a auktoritu, lebo dobre znal, že čo je duša pre telo, to je náboženstvo pre štát a verejný život.

3. Náboženstvo prirodzené.

Náboženstvo prirodzené sú tie známosti o našich povinnostiach k Bohu, ku ktorým človek skrze svoj prirodzený rozum prichádza. V skutku je aj tak, že rozum ľudský prichádza k mnohým na božstvo sa vzťahujúcim pravdám. Vyznáva to i sám sv. Pavel apoštol, keď praví o prirodzenom poznaní Boha: „Neviditeľné vlastnosti jeho, totižto jeho večná moc a božstvo, zo stvorenia sveta, (totožto) skrze tie veci, ktoré sú (od neho) učené, rozumom pochopené bývajú, tak že (ľudia) nemôžu mať výmluvy“ (Rím. 1, 20), nepoznajú-li Boha a nemajú-li náboženstva.

Rozvážme si túto vec bližej, a presvedčíme sa, že už prirodzený rozum: a) poznáva Boha, b) uznáva, že sme ho povinní ctíť, c) poslúchať a d) prijíma i to, že je večnosť, kde dobrí obsiahnu odmenu, zlí ale trestaní budú.

1. Prirodzený rozum poznáva Boha čo stvoriteľa, udržiavateľa a riaditeľa sveta a všetkých vecí v ňom. Tie isté dôvody, z ktorých prirodzený rozum prichádza k tomu presvedčeniu, že je Boh, poučujú nás spolu i o tom, že Boh je stvoriteľ t. j. pôvodca všetkých vecí, ktoré sú mimo neho; že od večnosti bol len Boh, a okrem neho nič; že jeho všemohúcou vôľou a všemohúcim rozkazom jeho staly sa všetky veci, ktoré predtým neboly, a — ako sa obyčajne povedá — skrze neho z ničoho stvorené sú. — Prirodzený rozum uznáva i to, že všetky tie skrze neho stvorené veci nemusia byť; že môžu i nebyť, práve tak jako kedysi neboly; že ten, ktorý

jich stvoril, môže jich i zničiť; že trvajú, neleží to v jejich povahe, ale vo vôle Boha, ktorý chce a dokiaľ chce, aby trvaly: stvorené veci teda neudržujú samy seba, ale udržuje jich Boh. Udržuje jich ale nielen tak, že jich trpí a neničí, lež i číňne, keď všemohúcou vôľou svojou chce, aby trvaly, a poskytuje jim to, čo jim treba, aby trvaly. Je pravda, že mnohé jednotlivé veci hynú, keď umierajú a sa strovujú: avšak to leží v jejich lebo prirodzenosti, že sú do svojho času (ľudia), alebo v určení, aby slúžily iným k životu (potravné zveri a byliny). Kam by sme aj prišli, keby všetko len plodilo a rodilo, nie ale i mrelo a trovilo? Hynú-li však jednotlivé veci, nehynú pokolenia a druhy, ktoré Boh udržuje, ztratu jednotlivých nahrádzujúc plodom a úrodou. — Prirodzený rozum nahliada i to, že Boh je riaditeľom sveta a stvorených vecí k tomu cieľu, ku ktorému stvorený je a stvorené sú; a síce riadi tak nerozumné jako i rozumné stvorenia k cieľu, ku ktorému stvorené sú. Ten múdry poriadok, ktorý pri stvorení uviedol do sveta a do vecí v ňom, udržuje a spravuje, aby každá vec vyplnila svoju úlohu a dosiahla svojho cieľa, ku ktorému určená je. Jaknáhle by prestal ten vliv riadenia Božieho, prišiel by svet do pomätenia a zahynutia. Ku pr. Boh ukladá slnku ohrievať zem, zemi vydávať úrodu, úrode živiť človeka, človeku ctiť a poslúchať Boha, aby dosiahol svoj cieľ, totižto večné spasenie. Nerozumné veci spravuje zákonom prírodným, rozumného človeka ale nielen prírodným (čo sa týče tela), ale i mravným (čo sa týče duše). — Prirodzený rozum však nielen nahliada, že je Boh stvoriteľ, udržovateľ a riaditeľ sveta a vecí v ňom, ale i to, že

je On bytnosťou najdokonalejšou; lebo — ako filozofi hovoria — nemôže byť viac vo výsledku, nežli bolo v príčine; iným slovom: nemôže byť v diele viac, nežli v pôvodcovi. Boh je nad svetom, je povýšený a vznešenejší nad všetky stvorenia: teda vo vlastnosťach svojich musí byť dokonalejší nad iné stvorenia, dokonalejší i nad najvznešenejším rozumným stvorením čili nad človekom. Je pravda, že rozum ľudský nemôže vniknúť do vnútornej povahy Boha, ale ako rozum ľudský len po ľudsky súdi a hovorí o Bohu. Tie dokonalosti, ktoré nalezá v stvoreniach, bere v tom najvyššom stupni a prenáša na Boha, aby si tým spôsobom utvoril najvznešenejší pochop a obraz velebnosti Božej. Týmto spôsobom prichádza prirodzený rozum k tomu presvedčeniu, že Boh musí byť vôbec najdokonalejší, lebo keby sme ujali i len niečo z jeho dokonalostí, nemali by sme ten najvznešenejší a pravému Bohu príslušný pochop o jeho velebnosti a vyvýšenosti. Na základe toho prirodzený rozum prijíma za pravdu, že je len jeden Boh; lebo buď stačí jeden alebo nie; stačí-li jeden, iní mimo neho zbytoční by boli: nestačí-li jeden, není najdokonalejší a bez nedostatku. Ďalej prirodzený rozum tvorí si i zvláštny pochop o dokonalostiach Božích; uznáva, že Boh je večný; lebo keby bol mal počiatok a mohol by mať koniec, mohol by byť i nebyť, nebol by nevyhnutelne potrebný; a taká nedokonalosť nemôže sa myslieť o najdokonalejšej bytnosti Božej. Boh je nepremenný; lebo taká premena stať by sa mohla, že prijatím nejakej novej dokonalosti stal by sa lepším alebo utratením nejakej dokonalosti stal by sa hor-

ším; to myslieť o Bohu nemožno, lebo keby sa stal lepším, nemohol byť najdokonalejším, keby sa ale stal horším, prestal by byť najdokonalejším. Boh je všade prítomný; lebo keby nebol všadeprítomný, na jednom mieste by bol a na druhom nebol, bol by i nebol, mohol by byť i nebyť, nebol by nevyhnutelne potrebný; a taká nedokonalosť nemôže sa myslieť o Bohu. Boh je duch najčistejší; lebo keby bol bytnosťou telesnou, bol by obmedzený na podobu a miesto, bol by složený z istého (jakokoľvek nesmierneho) počtu častok, predpokladal by složenie a počiatok, predpokladal by nebytie pred složením a bytie po složení, mohol by byť i nebyť, nebol by nevyhnutelne potrebný; a taká nedokonalosť nemôže sa myslieť o Bohu. Obrátíme-li teraz zreteľ na svoju dušu, pozorujeme, že je ona duch, obdarený rozumom a vôľou: tieto vlastnosti prenášame i na ducha Božieho, s tým však rozdielom, že dokonalosti rozumu a vôle v tom najvyššom stupni prívlastňujeme Bohu. Na základe tomto pravíme: čo sa týče rozumu, Boh je vševedúci, lebo keby nebol, mohol by niečo i nevedieť, nevedieť niečo je nedokonalosťou, ktorá nedá sa myslieť o Bohu, akožto o bytnosti najdokonalejšej. Boh je najmäudrejší, lebo najlepšie zná, čo si má ustanoviť za cieľ a jakých prostriedkov použiť k dosiahnutiu cieľa; najlepšie zná, jaký cieľ je primeraný každej stvorenej veci a jakými prostriedkami vedená má byť k svojmu cieľu; v protivnom páde buď by znal cieľ ale nechcel primeraných prostriedkov, alebo by chcel použiť primeraných prostriedkov ale neznal by cieľ; znal by a neznal by, chcel by a nechcel by. Taká nedokonalosť nedá sa myslieť o najdokonalejšej byt-

nosti, o Bohu. Čo sa týče vôle, Boh je všemohúci, lebo keby mohol jedno urobiť a druhé nie, bol by v moci svojej obmedzený, nebol by najdokonalejší. Boh je najdobrotivejší, udelujúc každej veci toľko dokonalosti a blaženosti, koľkej dľa svojej povahy a pomeru k iným veciam schopné sú, lebo keby buď nechcel alebo nevládal tak urobiť bol by buď neprajný alebo bezmocný; čo sa nedá myslieť o najdokonalejšej bytnosti, o Bohu. Boh je najslobodnejší, lebo keby ho nečo mohlo nútiť, bol by tomuto podriadený; keby mohlo niečo jeho vôli odporovať a prekážať, nemohol by urobiť, čo chce, nebol by všemohúci. Boh je najsvätejší, lebo len to, čo je mravne dobré, v sebe obsahuje a na rozumnom stvorení miluje; keby buď v sebe obsahoval alebo na rozumnom stvorení s ľahostajnosťou trpel nejaký mravný nedostatok (hriech), bolo by to na ňom mravnou poškvrnou, nedokonalosťou, bol by dokonalým i nedokonalým; čo povedať je nesmysel. Boh je najpravdovnejší čili — jako sa obyčajne, ale chybné hovorí — najpravdomluvnnejší i v tom, čo zjavuje, i v tom, čo sľubuje, tak že ani o tamtom ani o tomto pochybovať nemožno; lebo keby buď v tomto alebo v tomto nebol pravdovný, buď by to činil z tej príčiny, že nevie, buď z tej, že nechce pravdu: tamto nemožno myslieť o jeho vševedúcnosti, toto o jeho svätosti. Boh je najspravodlivejší, lebo keby dobré neodmeňoval a zlé netrestal, učinil by to buď preto, že je dobré alebo zlé ukryté pred ním, alebo preto, že je ľahostajným k dobrému a zlému, alebo preto, že nevládze odmeniť dobré a potrestať zlé; nemožno o

ňom povedať ani jedno ani druhé ani tretie, lebo prvé protiví sa jeho vševedúcnosti, druhé jeho svätosti, tretie jeho všemohúcnosti. Čo do vnútornej povahy, Boh je sebe najdostatočnejší, lebo keby mimo neho bolo niečo, čoho by mu bolo treba, nebol by najdokonalejší. Boh je najblaženejší, lebo keby nemal v sebe samom úplné uspokojenie a zaľúbenie, muselo by mu niečo chýbať, tak by nebol sebe najdostatočnejší, nebol by najdokonalejší. Boh je najvelebnejší, lebo keď má v sebe každú dokonalosť, je hoden úcty tej najväčšej. Boh je najvznešenejší, lebo keby bolo niečo nad ním buď dľa moci alebo dľa dokonalosti, v prvom páde nebol by najslobodnejší, lež odvislý; v druhom páde nebol by najdokonalejší.

2. Prirodzený rozum uznáva, že sme povinní Boha ctiť, lebo keď v ňom poznávame poklad každej dokonalosti, cítime k nemu tú najhlbšiu úctu, cítime sa byť pohnutými k jeho obdivovaniu a zvelebovaniu; keď uznávame jeho dobrotu, z ktorej nás stvoril, udržiava a riadi k večnej blaženosti, to nás budí k dôvere, vďačnosti a vďakovčeniu; keď uznávame jeho dokonalosti za úcty a chvály hodné, to povzbudzuje k nasledovaniu jeho dokonalosti.

3. Prirodzený rozum uznáva, že všetko stvorenie nerozumné podriadené je jeho zákonom prirodzeným, rozumné stvorenie ale i zákonom mravným, lebo bez toho ani tamto ani toto nedosiahlo by cieľa svojho. Že stvorenie rozumné (človek) je povinné riadiť sa dľa mravného zákona, toho dôkaz má každý v sebe samom, lebo cíti v sebe moc rozoznania pravdy od nepravdy a dobrého od zlého; ustavičné povzbudzovanie, aby volil

pravdu a dobré; cit sladký nad nalezenou pravdou a nad vykonaním dobrého. Keby tak nebolo: k čomu by nám bol dal rozum k rozoznaniu pravdy od nepravdy a dobrého od zlého? K čomu by nám dával vnuknutie, aby sme to nasledovali (pravdu a dobré), čo schvalujeme? K čomu by nám bol dal sladký cit nad nalezenou pravdou a nad vykonaním dobrého?

4. Prirodzený rozum prijíma i to za pravdu, že je život i za hrobom čili večnosť, kde dobrí dosiahnu odmenu, zlí ale trestaní budú, lebo: a) to, čo v nás myslí a chce, t. j. duša, je duchové, od tela rozdielne, netelesné, nesložené, neporušiteľné, nesmrteľné: teda so smrťou tela nemusí zhynúť i duša. b) Duša nemôže síce dľa svojej duchovej povahy zahynúť, mohla by však zahynúť všemohúcnosťou Božou. Ten, ktorý ju stvoril, môže ju i zničiť: učiní-li to ale Boh? Prirodzený rozum je toho presvedčenia, že s múdrosťou, dobrotou a spravodlivosťou Božou nedá sa to srovnáť, aby ju zničil, lebo: 1. Človek má v sebe od Boha zaštepenú túžbu po pravde, ktorá nemúdre by bola vložená do nás, keby sme nemali prísť k pravde. Prichádzajú-li k nej ale ľudia už na tomto svete? Jedni umierajú prv, nežli by prišli k nejakému poznaniu pravdy; iní poznávajú pravdu len nedokonále: musí byť teda po tomto časnom živote ešte život iný, kde duša prijde k dokonálemu poznaniu pravdy. 2. Človek cíti v sebe povinnosť plniť vôľu Božiu: koľkí sú ale, ktorí prichodia k poznaniu a k plneniu vôle Božej? Jedni pred časom umierajú; druhí, keby aj chceli verne vyplniť vôľu Božiu, nepoznajú ju dokonále: mal by tedy Boh pri smrti tela zničiť i du-

šu a tým jej prekaziť poznanie a plnenie vôle svojej? Nemá-li byť druhý ešte svet, museli by sme za pravdu prijať ten nesmysel, že Boh nechce, aby jedni pozuali, druhí ale dokonále poznali a vyplnili vôľu jeho. 3. Každý človek má v sebe od Boha vštepenu túžbu po šťastí: zdá-liž táto túžba nemá byť vyplnená? Sú ovšem, ktorí pokladajú šťastie v zdraví, chvále ľudskej, majetku a rozkošiach: je toto ale dôstojným a onú túžbu srdca vyplňujúcim šťastím? A koliktorí sú, ktorí buď jedno buď druhé alebo ani jedno nemajú z tých vecí, ktoré ľudia ľahkomyselní za to pravé šťastie vyhlasujú? Týchto je zaiste väčšina: teda len malá časť ľudí mala by byť šťastnou, väčšia časť nešťastnou? Nenie-li ale už toho pravého, dôstojného a všeobecného šťastia na tomto svete, musí byť na druhom svete. 4. Bez toho presvedčenia, že Boh na druhom svete odmení čnosť, zaprenie seba a trpezlivosť; bez toho presvedčenia, že Boh na druhom svete trestať bude hriech, pochlebovanie, náruživosť a reptanie proti Bohu v trápení, nenie podkladku mravnosti. Kto by konal dobré, častokrát so zaprením seba spojené, keď na svete nemá nádeje na odmenu? Ktoby vyhybal zlému, častokrát s časným prospechom spojenému, keď na svete nemá sa čo báť trestu? Jaký by to už bol poriadok v mravnom svete, keby nebol vo výhľade tiež iný svet? Každý by hľadal len časného zisku, bez ohľadu na mravnosť a nemravnosť. 5. Keby nebolo po tomto časnom svete druhého sveta, nepreukazovala by sa oná spravodlivosť Božia, ktorá má odmeniť dobré a potrestať zlé. Mnohý činí dobré až do smrti: kedy má byť odmenený, jestli po smrti nenie miesta odmeny? Mnohý činí zlé až do smrti:

neunikne-li teda trestu. jestli po smrti nenie miesta trestu? Snáď nás zkúsenosť učí, že Boh už na tomto svete odmeňuje dobré a trestá zlé? Nespatrujeme-li na tom svete častokrát, že mnohý statočný, poctivý a nábožný človek odstrkovaný, potupovaný a trápením stíhaný býva: naproti tomu ale človek bez mravu a srdca, pretvárený zlostník a utajený zlodej pohodlie, slávu a rozkoše požíva? Keby teda nebol ešte iný svet, kde Boh skutočne odmení dobré a potrestá zlé, jakoby to stálo s tou spravodlivosťou Božou? Nebol by oprávnený ten čnostný reptať proti Bohu, a ten nemravník neposmieval by sa z učenia o spravodlivosti Božej?

Je-li už prirodzený rozum nútený uznať, že po tomto časnom svete je ešte druhý svet, kde je miesto odmeny a trestu, je spolu nútený uznať i to, že tá odmena a ten trest večne trvať bude; lebo bez večného trvania nebola by to opravdivá odmena ani opravdivý trest. Odmena nemôže byť spojená s trápením, lebo by tým činom nebola opravdivou odmenou. Čím väčšia by bola tá odmena, tým boľastnejšou by bola obava pred jej ztratou. A ten trest nemôže byť spojený s nádejou, že prestane, lebo tak nebol by úplným trestom. Dľa miery nekájanej zlosti môže byť trest väčší alebo menší, nie ale dokončiteľný, aby i svojou navždy trvácnosťou odstrašoval od zlého.

Že už i sám prirodzený rozum učí nás Boha poznávať, ctiť, poslúchať a tak sa k spaseniu večnému pripravovať, svedkom sú i tie národy, ktoré zvláštneho zjavenia Božieho neboly a nie sú účastné, len svetlom svojho rozumu vedené utvorily si také také náboženstvo, ktoré jich učilo a učí poz-

návať, ctiť a poslúchať nadprirodzenú moc čili Boha, a tak ukojilo jejich srdce tou nádejou, že dôjdu spasenia večného. Je pravda, že mnoho bludu je v pohanských náboženstvách, nedá sa však tajiť, že medzi plevou je i mnohé zdravé zrno.

Z toho už, milý čitateľu, môžeš poznať, čo máš súdiť o takých ľuďoch, ktorí o náboženskej pravdy buď docela nedbajú alebo k nevere sa prihlasujú. Tamtí žijú len život zvierací a neupotrebujú svojho rozumu ku zkúmaniu vyšších a vznešenejších vecí, nežli sú jasle pokrmu. Tí, ktorí sa k nevere prihlasujú a ňou sa ešte chvastajú, vystavujú si svedectvo nie vzdelaného, lež náruživostami prevráteného rozumu, ktorý nemyslí vážne o veciach nadsvetových, lež buď je ľahkomyselný, alebo z nenávisti (proti kňazstvu), zo zaľúbenia sa do seba a z roztopašnosti od seba odpudzujú náboženstvo, aby jim nehatilo svevoľu.

4. Nedostatočnosť náboženstva prirodzeného.

Z toho, čo sme v predošlom odstavci rozjímali, ovšem vysvitá, že i rozumom prirodzeným vyzkúmať môžeme mnohé na božstvo sa vzťahujúce pravdy. Ano mnohí tak sú pyšní na svoj rozum, že sa až (ovšem veľmi chybné) nazdávajú, jakoby svojím vlastným rozumom boli v stave utvoriť si pravé náboženstvo, bez toho, aby jim k tomu potrebné bolo zjavenie Božie. Sú to ľudia, z ktorých tak mluví pýcha a nadutosť, nie ale základná známosť a presvedčenie. Za tak múdrych považovali sa i pohanskí Rimania; a preto sv. Pavel, aby jim pripomenul, kam v otázke náboženskej priviedol jich

prirodzený pochybiteľný rozum, toto jim písal: „Poznavše Boha, neoslavovali (ho) jako Boha, aniž mu ďakovali: ale marnými učeniami sú v mysleniach svojich, a zatmenené je nemúdre srdce jejích; lebo praviac sa byť múdrymi, učeniami sú bláznami. A zmenili slávu neporušiteľného Boha v podobenstvo porušiteľného človeka i ptáctva i štvornohých hoväd i zemeplazov“ (Rím 1, 21—23).

Zajiste poznáme-li a uznáme-li obmedzenosť a slabosť rozumu ľudského, jako i vznešenosť sv. náboženstva, nutno nám uznať, že prirodzený rozum nedostačuje k výskúmaniu a nalezaniu úplného a dokonalého náboženstva. O tejto nedostatočnosti prirodzeného rozumu presvedčí sa každý, kto uváži z jednej strany sám ten rozum ľudský, ktorý má výskúmať pravdy, z druhej strany náboženstvo, ktoré má v sebe obsahovať bezpečné odpovedi na veškeré otázky, týkajúce sa Boha a nášho spasenia.

I. Prirodzený rozum ľudský nedostačuje k výskúmaniu náboženstva; lebo:

a) veľmi málo je tých, ktorí by mali taký ostrovtip, aby boli schopní ku zkúmaniu pravd náboženských; veľmi málo je tých, ktorí by starostami o veci k časnému živobytiu potrebné neprekážaní mali času ku zkúmaniu pravd náboženských; veľmi málo je tých, ktorí by mali to vzdelanie duševných vlôh, ktoré je nevyhnutelne potrebné ku zkúmaniu vecí, nad prírodu povýšených; veľmi málo je tých, ktorí by protináboženskými rečami a príkladmi nedali sa svať k nevere, bezbožnosti a nemravnosti, tak že potom také pohoršlivé reči a prí-

klady vyhášajú v nich i to slabé svetlo jejích rozumu. Čo platí o jednotlivcoch, to platí i o národoch nevzdelaných a — jako sa hovorí — divých. Odtiaľ sa dá vysvetliť, že u takých národov je veľmi málo toho, čo k náboženstvu náleží, a i to poškvrnené je mnohými bludami a poverami.

b) V omyle by bol ale i ten, kto by sa nazdával, že aspoň ostrovtipný a vzdelaný človek je v stave s prirodzeným rozumom prísť k pravému náboženstvu. K pravému náboženstvu náleží poznať, ctiť, poslúchať Boha a tak hodným sa urobiť spásenia večného. Vzdelaný prirodzený rozum môže prísť na mnohé veci, ktoré náležia k náboženstvu: zdáľiž ale i chce? Náruživosti a zlé žiadosti, sebecko a samoláska svádzajú vôľu, aby odvrátila sa od toho, čo rozum radí, keď sa to protiví samovôli a roztopašnosti. Pridajme k tomu ešte i protináboženské reči a knihy, zlé príklady a panujúcu módu, ktorá k vôli zaľubovaniu sa svetu, vzala si do bohaspustlého zvyku, pohŕdať náboženstvom a chvastáť i vystatovať sa s neverou: zdáľiž týmto spôsobom zkazená vôľa neodvracia sa od náboženstva, ktoré na uzdu bere svevoľu a roztopašnosť? zdáľiž predsudkami a falošnými zásadami podvedený a prevrátený rozum je schopný ku zkúmaniu a prijatiu náboženstva? Človek oddaný roztopašnosti nerád slyší o božskej spravodlivosti, ktorá nemravníkovi hrozí trestom: ale sa dá klamať heslu nemravníkov: „Quidquid lubet, licet“, to jest: Čokoľvek sa ti ľúbi, je ti svobodno. Človek pyšný nerád slyší o poníženosti, s ktorou sa má pokoriť pred Bohom a vôľu svoju podriaďiť vôli Pána nad sebou.

No, keby aj ten vzdelaný a bystrý prirodzený

rozum mnoho toho vynašiel, čo náleží k náboženstvu: kto ho presvedčí o tom, že jeho výzkumy a náhľady sú pravé a nepochybné, nie ale bludné a pomýlené? Bude-li chceť sdeliť svoje výzkumy a náhľady nevzdelaným alebo menej vzdelaným: zdáliž títo uznajú v ňom k tomu potrebnú auktoritu, aby sa jej s úplnou dôverou podriadili? Nenapadne-li jim tá myšlienka: kto ma ubezpečí, že tvoje tvrdenia o Bohu sú pravé a bezpečné? Kto ma ubezpečí, že chce Boh tak byť ctený, ako si to ten človek namyslel? Kto ma ubezpečí, že to je skutočne vôľou a zákonom Božím, čo mi človek — jakokoľvek vzdelaný — predostiera za vôľu a zákon Boží? Odtiaľ sa dá vysvetliť, že ani tí najvzdelanejší jednotlivci (filosofi) neboli bez omylov i v tých najvážnejších náboženských otázkach, a neboli v stave domôcť sa takej vážnosti (auktority), žeby boli ľudia prijali jejich náhľady. Odtiaľ sa dá vysvetliť, že tie najvzdelanejšie národy (ku pr. Gréci a Rimanovia) boli tak bludné a poverčivé, že to temer ani nenie k pochopeniu. Len odtiaľ sa dá vysvetliť, že u národov, ku ktorým neprišlo zjavenie Božie, nebolo žiadnej jednoty v náboženstve, ano tým menej jednoty, čím boli vzdelanejšie. Svedkom toho sú rozličné filosofické školy, ktoré panovaly u Grékov a Rimanov, čím boli povestnejšie, tým boli jedna od druhej odchodnejšie v otázkach náboženských.

c) V niemenšom omyle však sú i tí, ktorí ukazujú na terajšiu osvetu a vzdelanosť, na pokrok vo vede a zvláštne vo filosofii čili v zkúmaní vecí nadprirodzených, a odvažujú sa tvrdiť, že predsa len prirodzený rozum ľudský je dostatočný k vy-

zkúmaniu tých vecí, ktoré do náboženstva patria a sahnajú. Neučinil bych krivdu terajším učencom a vzdelancom, kebych vyslovil, že nynejší svet učinil síce veľiký pokrok v rozličných a zvlášťne v strojníckych vedách: avšak vo filosofii nie; ponevác terajšia veda najviac zaoberá sa s tým, čo prináša zisk (stroje) a chválu ľudskú (básnictvo a maliarstvo), ano k vedám počíta i chytrácke vedenie nešťastných vražd (vojny); s filosofiou a hľadaním pravd nadprirodzených zaoberá sa sotva kto ten. Náš vek len marnomyselne prikladá si názov filosofického veku, keď málo kto je i len v stave rozumieť výtečným dielam predošlých filozofov (ku pr. dielam sv. Tomáša akvinského), ohrievajúc len diela starých pohanských filozofov (Plato, Aristoteles, Phythagoras Renan), k vede filosofickej počítujúc i púhe zapieranie a vyšklebovanie sa článkom náboženským (Voltaire). Ale navzdor tomu, pristáňme na to, že i filozofia učinila pokroky v zkúmaní náboženských vecí: to však smele tvrdím, žeby terajšia filozofia nebola prišla k čistejším náhľadom vo veciach náboženských, nežli nekďajšia filozofia pohanská, keby terajší filozofi nečerpali svoje náhľady z kresťanstva. Terajším filozofom, majúc ohľad na otázky náboženské, možno povedať: Čo je vo vašich spisoch zlého, to je vaše: čo je ale dobrého, to ste vzali zo zjavenia Božieho! Potvrďuje nás v tomto nielen tá zkusenosť, že v národoch, kde ešte nesvitlo zjavenie Božie, po stoeľach a stoeľach nedospelo náboženstvo k čistejším náhľadom, ale i to, že v čom nynejší filozofi odlúčili sa od pravd zjavenia Božieho, upadli do bludov predošlých pohanských filozofov.

Keby nynejšia filozofia skutočne bola učinila pokroky a prirodzeným rozumom bola vyzkúmala pravdu v otázkach náboženských, museli by sa nynejší filozofi srovnávať vo svojich výzkumoch: čo ale pozorujeme? To, že sa srovnávajú len v tom, čo čerpali zo zjavenia Božieho, v tom ale, čo si sami navymýšľali, protiví sa jeden druhému: keby mali pravdu, neprotivil by sa jeden druhému, lebo pravda musí sa srovnávať s pravdou.

Keby nynejšia nektorá filozofia skutočne bola vynajšla tú pravdu vo veciach náboženských: kto nám povie, ktorá je to medzi filozofiami, keď jedna druhej sa protiví? Sám pôvodca filozofie? Veď nik nepovie, že nemá pravdu. Snáď my? Veď my sa chceme poučiť od filozofa, nie ale, aby sme boli sudcami nad ním; lebo v tomto páde by sme museli byť múdrejšími, nežli on. Len sám Boh môže nám zjaviť, v čom je pravda; len sám Boh môže mať tú vážnosť (auktoritu), ktorej by sme sa podrobili bezpečne a bez obavy, že budeme uvedení do bludu.

II. Hľadáme-li zas na to, o čom nás náboženstvo poučiť má, musíme uznať, že tie pravdy, ktoré pravé a úplné náboženstvo v sebe obsahovať má, sú niekedy tak vznešené a vysoké, že prirodzený rozum ľudský nenie v stave jich dokonále vyzkúmať; ano sú tiež mnohé otázky, ktoré požadujú vysvetlenie, a kdežto každý rozum zostane pri nich — jako sa hovorí — stáť, necífac v sebe moc dať sa do jich zkúmania a vysvetlovania.

a) Prirodzený rozum ovšem si utvorí pochop o Bohu a jeho dokonálostách: ale môže-li povedať sám sebe, že je skutočne taký Boh, jestli Boh, kto-

rý len sám seba dokonále poznať môže, nezjaví mu, že je skutočne taký, jakého si ho človek predstavuje? Prirodzený rozum ovšem uznáva, že má uctiť Boha: ale môže-li určiť, jakým spôsobom ho uctiť má, aby úcta ľúbila sa Bohu? Prirodzený rozum ovšem uznáva, že je človek povinnen plniť vôľu Božiu: ale zná-li ju, jestli mu ju sám Boh nezjaví?

b) Sú ale i také otázky, do ktorých sa rozum docela ani pustiť nemôže. Vidí, že človek i dľa tela i dľa duše je v takom položení, ktoré sa trestom nazvať môže, a pýta sa: jaká vina zapríčinila ten trest? Vidí odpor rozumu proti pravde a zkazenú vôľu, naklonenú k zlému a odporujúcu tomu, čo rozum za dobré uznal, a pýta sa: odkiaľ ten odpor a tá zkazenosť? Vidí, že zavrhuje pravdu a vnuknutie k dobrému, že zanedbáva dobré a činí zlé a tak sa stáva hodným hnevu a trestu Božieho, i pýta sa: jako ukrotiť hnev Boží? Čo činiť, aby Boh odpustil zaslúžený trest? Zdá-liž človek, keď zhrešil, má sa oddať zúfaniu a ztratiť nádej na spasenie? Vidí, že je človek k zlému naklonený a vystavený svodom a pokušeniu, že musí bojovať i proti svojej vôli a svojim náruživosťam, i proti svodom a pokušeniam, pritom ale je slabý a krehký, i pýta sa: zdá-liž nenie posily slabostí a podpory krehkostí? Jestli ale sú posilňujúce a podporujúce prostriedky, ktoré a kde sú? Vidí, že i telo smrteľné má účasť tak v dobrom jako i v zlom, že má buď zásluhu buď vinu, že na tom svete mnohé telo nebere zásluhám primeranú odmenu a vine primeraný trest, i pýta sa: zdá-liž to, dľa svojej povahy síce porušiteľné a smrteľné telo nebude mať s dušou spoluúčasť na odmene alebo trestu budúceho života, jako

malo s ňou spoluúčasť v dobrom alebo zlom? My, pamätujúce na dobrotivosť Božiu, dôverujeme a ufame, že ho polepšením života, oplakávaním svojich hriechov a vrúcny m odprosením udobríme a k odpúšteniu viny nakloníme. Sme-li ale toho jistí? Kto nás o tom zistí?

Keď teda prirodzený rozum nenie v stave priviesť nás k dokonalému náboženstvu, nenie divu, že to i tí najvýtečnejší mudrci uznali a spolu vyznali, že k tomu nepríjde pokolenie ľudské ináč, leda keď sám Boh stane sa jeho učiteľom. Tak praví Plato: „Nik nenie v stave vyučiť po-
božnosti, nebude-li ho Boh predchádzať jako vodca a učiteľ.“ O tých teda nedoukoch, ktorí za našej doby chvastajú sa s osvetou a vzdelanosťou, berúce si do hlavy, že všetkému, čo do náboženstva náleží, rozumia, môžeme smeie povedať, že ani nepoznajú svoj vlastný rozum, a tým menej tak vznešené a vysoké veci, ktoré týkajú sa záležitostí nadprirodzených.

5. O zjavení Božom.

Nemôže-li nikto z ľudí svojím prirodzeným rozumom prísť k poznaniu dokonalého náboženstva: má-li človek zostať v tomto duševnom nedostatku? nemá-li Boh nejakým zvláštnym spôsobom prispeť k poučeniu vo veciach tak vážnych a potrebných? Zaiste v ohľade tomto zdravý rozum takto myslí: buď chce alebo nechce Boh, abysme prišli k poznaniu dokonalého a úplného náboženstva. Kto sa opováži tvrdiť, že Boh to nechce? dalo-li by sa to srovnáť s jeho dobrotou a múdrosťou? On nám dal do srdca túžbu po pravde, tak že človek nenalezá

pokoja, dokiaľ nepríde k nej: môže-li už dobrota Božia dopustiť, aby človeka trápila tá túžba po pravde a nebola nikdy vyplnená? Boh stvoril človeka k večnej blaženosti, ovšem pod tou výminkou, aby ho poznal, ctil, poslúchal a tak nadobudol si zásluhu k dosiahnutiu večného spasenia: jako má ale vyplniť tieto výminky, keď jich nenie v stave prirodzeným rozumom svojim dokonale vyzkúmať? Možno-li to srovnat s dobrotou Božou, aby dal človeku túžbu po večnom spasení a kojil ho nádejou na večné spasenie, nechal by ho ale trápiť sa nepoznaním tých prostriedkov, ktoré sú mu potrebné k dosiahnutiu toho spasenia a tej blaženosti? Možno-li to srovnat s múdrosťou Božou, aby síce ustanovil večné spasenie za cieľ človeka, neobznámil by ho však s tými prostriedkami, ktoré vedú k tomu cieľu, a s tými povinnosťami, ktoré vyplniť má, aby jeho nádej bola pevná a dosaženie toho cieľu zabezpečené? Dobre teda povedal sv. Pavel Timotheovi o Bohu, že: „chce, aby všetci ľudia spasení boli a ku poznaniu pravdy prišli“ (I. Tim. 2, 4). Jestli ale Boh chce to, a neučinil by tak, príčina toho by bola len v tom, že buď nezná, ako to urobiť, alebo nevládze to urobiť. Možno-li už to povedať o vševedúcnosti a všemohúcnosti Božej? Isté je teda, že Boh i chce i môže to urobiť, aby človek nadprirodzeným spôsobom privedený bol k tým pravdám náboženským, ktoré zanechaný na svoj prirodzený rozum nikdy by nevyzkúmal. Nie menej ale je isté i to, že Boh zná i spôsob, jakým by obznámil človeka s tými pravdami.

Nie sme síce v stave vniknúť do múdrosti Božej, aby sme vyzkúmali, jakým spôsobom chce a

môže naplniť človeka vedomosťou pravd náboženských, ale sa predsa nazdávame, že — mluviac po ľudsky — činí tak, jako my, keď chceme svoje myšlienky sdeliť inému. Činíme to buď sami (bezprostredne) alebo skrze iného (prostredne). Uznal to už mudrc Jamblicus, keď pravil: „Poznať, čo je Bohu milé, nemožno, jestli kto neuslyší buď toho, ktorý slyšal Boha, alebo samého Boha“*). Také buď prostredné alebo bezprostredné sdeľenie nadprirodzených pravd náboženských skrze Boha, nazýva sa zjavenie Božie. Týmto spôsobom sám Boh — jako túžil Plato — stáva sa vodcom a učiteľom pokolenia ľudského.

Je-li však možné zjavenie Božie? je-li možné, aby Boh sám sa stal učiteľom naším? Ktoby to zapieral proti presvedčeniu svojemu o všemohúcnosti Božej? Človek človeku môže sdeliť svoje myšlienky a známosti: a nemohol by to urobiť Boh človeku? Mal by byť v tom človek spôsobilejším a dokonalejším, nežli Boh?

Je pravda, žeby Boh mohol všetkých ľudí razom naplniť známosťou tiež nadprirodzených pravd náboženských: avšak povážime-li vec dokonalejšie, uznať musíme, že sa to s múdrosťou Božou lepšie srovnáva, aby tie pravdy sdelil len jednotlivcom (bezprostredne) a potom skrze tých jednotlivcov (prostredne) pokoleniu ľudskému. Primerané je to jeho kráľovskej velebnosti a majestatnosti. Jako kráľ zjavuje svoju vôľu (bezprostredne) jednotlivcom a potom skrze týchto (prostredne) dá ju sdeliť svojim poddaným: tak to činí i Kráľ kráľov, Boh. Okrem toho, Boh nechce vyzdvihnúť slobodnú vôľu

*) De vita Pythagorae c. 28.

ľudí, ale ponecháva jim ju, aby buď prijali alebo neprijali tie pravdy, a tak sami boli si pôvodcami svojej odmeny za prijatie (vieru) a svojho trestu za neprijatie pravdy (neveru). Všeobecným naplnením ľudí tými nadprirodzenými pravdami náboženskými neponechala by sa slobodná vôľa jejích. Konečne zjavenie Božie stať sa musí spôsobom mimoriadnym, ktorý by svojou mimoriadnosťou upozornil a presvedčil ľudí o tom, že sa stalo zjavenie Božie; čo by sa všeobecným naplnením ľudí nadprirodzenými pravdami náboženskými nedocielilo. lebo by to ľudia považovali len za riadny pokrok rozumu. Dodajme ešte i to, že všeobecné naplnenie ľudí nadprirodzenými pravdami náboženskými buď stalo by sa len žijúcim v tej dobe, v ktorej stalo sa zjavenie, alebo vlialo by sa do prirodzenosti ľudskej; jestli len žijúcim, muselo by sa opakovať, aby nie len vtedy, lež i potom žijúci boli účastní tých nadprirodzených pravd náboženských; jestli ale zjavenie Božie vlialo by sa do prirodzenosti ľudskej, táto by sa značne a podstatne zmenila. Vidno teda, že s múdrosťou Božou srovnáva sa len to, aby Boh učinil zjavenie jednotlivcom a potom skrze týchto dal ho ohlašovať iným.

Opytuješ sa na spôsob: ako sa môže stať zjavenie Božie jednotlivcovi? Stať sa to môže buď vnútorným osvietením rozumu*) alebo vonkajším na neho a naň účinkujúcim znamením**). Také zjavenie nad-

*) Keď ale vás vydajú (čili postaví pred súd), nepremýšľajte, ako alebo čo by ste mluvíli; dané vám bude v tú hodinu, čo by ste mluvíli; lebo nejste to vy, ktorí mluvíte, ale Duch Otca vašeho, ktorý mluví vo vás.“ Mat. 10, 19 a 20.

**) A keď bol pokrstený Ježiš, vystúpil ihneď z vody, a hľa otvorené boli mu nebesa a videl Ducha Božieho zostupujúceho jako holubicu a prichádzajúceho na neho. A hľa, hlas z neba reknúci: Tento je Syn môj milý, v ktorom som sa zalúbil. Mat. 3, 16 a 17.

prirodzených pravd náboženských jednotlivcovi nazýva sa vyšším vnuknutím (inspiráciou).

„Ale — snáď sa ďalej dopytuješ — môže-li byť jednotlivec povedomý toho, že sa mu skutočne stalo zjavenie Božie? Může-li poznať, že je ono skutočne zjavením Božím a nie bludom? Môžu-li ľudia skutočne poznať, že to, čo nám jednotlivec akožto posol Boží zvestuje, je zjavením, ktoré sa mu stalo od Boha“? Na tieto vážne otázky odpoviem v nasledujúcich odstavcoch.

6. Posol Boží môže byť povedomý zjavenia.

Že vyvolený k tomu jednotlivec čili posol Boží môže, áno musí byť povedomý toho, že sa mu stalo zjavenie Božie, o tom nenie pochybnosti; lebo keby nebol toho povedomý, zostal by úmysel a čin Boží bez výsledku. Boh, ktorý chce použiť posla svojho k tomu, aby v mene jeho zvestoval túžené a potrebné nadprirodzené pravdy náboženské, musí ho učiniť i schopného k prijatiu zjavenia i povedomého a presvedčeného o tom, že sa mu stalo zjavenie. Bez tej schopnosti, bez toho povedomia, bez toho presvedčenia nebol by posol Boží primeraným prostriedkom k cieľu, ktorý chce Boh dosiahnuť, nemohol by byť učiteľom tých, ku ktorým ho posielal Boh*).

O tom teda, že posol Boží môže byť povedomý

*) Za proroka v národach dal som teba. I riekol som: a, a, a! Pane Bože, hľa, neumiem mlúviť, lebo (neschopný jako) dieťa som! I riekol Pán ku mne! Neriekaj: Dieťa som! lebo ku všetkému, k čomu ťa pošlem, pôjdeš, a všetky veci, ktorékoľvek tebe rozkážem, mlúviť budeš. A vzťahol Pán ruku svoju a dotkol sa úst mojich a riekol ku mne: Hľa, dal som slova moje v ústa tvoje. Jerem. 1, 5—9.

zjavenia Božieho, vzhľadom na všemohúcnosť Božiu, nemôže byť ani otázky. Môže-li učiteľ vyučovaním svojím mať vliv na ducha učenníka svojho: prečo by Boh nemohol mať vliv na ducha vyvoleného posla svojho? Že ale posol Boží môže byť povedomý zjavenia Božieho i vzhľadom na svoje vlohy duševné, tiež nemožno pochybovať. Môže-li učenník (žiak) byť povedomý toho, čo slyšal a rozumel z úst učiteľa svojho: prečo by posol Boží nemohol byť povedomý toho, čo mu zjavil Boh? Zdaliž možno povedať, že človek-učiteľ je šťastnejší vo sdelovaní známostí svojmu učenníkovi, nežli Boh-učiteľ svojmu poslovi? Ani to nemožno povedať, že prirodzený rozum posla Božieho je neschopný k prevzatíu nadprirodzených pravd; lebo sa tu nejedná o to, aby pochopil nadprirodzené pravdy, lež len o to, aby jich prevzal do pamäti svojej a potom sdelil ľuďom. Ved i my, keď prijímame ohlašované nám nadprirodzené pravdy, prijímame jich len s prirodzeným rozumom svojím. Len teda o tom môže znieť otázka: ako sa deje vnuknutie zjavenia Božieho a ako sa posol Boží stáva povedomým zjavenia Božieho? K odpovedi na otázku túto síce nemáme dôvodov predbežných (a priori), máme však dôkazov výsledkových (a posteriori.) Nemôžeme vysvetliť, ako sa to stalo, môžeme byť ale presvedčení, že sa to stalo. Zdaliž nenie i v samej prírode mnoho takých zjavov, pri ktorých nemôžeme udať, ako sa to stalo; nemôžeme ale, keď je skutok už tu, pochybovať, že sa to stalo.

My vysvetlovať známe len také zjavy a premeny, v ktorých máme zkusenosť: abysme teda v stave boli vysvetliť, ako sa deje vnuknutie zjavenia Božieho a ako sa posol Boží stáva povedomým zja-

venia sebe učineneho, museli by sme mať v tom vlastni zkusenosť. Ba kto vie, zdáliž i sám ten posol Boží, ktorému stalo sa vnuknutie zjavenia Božieho, bol povedomý toho, jako sa to stalo; lebo vážnosť veci neležala na spôsobe, dľa ktorého sa to stalo, lež na predmete (pravde), ktorý bol sdelený poslovi Božiemu.

My len z výsledku (a posteriori) súďac, môžeme povedať toto: vyššie vnuknutie je mimoriadne a nadprirodzené účinkovanie ducha Božieho na ducha vyvoleného posla Božieho, naplňujúce ho takými nadprirodzenými pravdami, ktoré človek prirodzeným rozumom nemôže vyzkúmať; tým cieľom, aby v mene Božom, čo plnomocník a posol jeho, zvestoval ľuďom, tak jakoby sám Boh skrze neho hovoril k ľuďom. Boh teda vyšším vnuknutím osvecuje rozum, aby poznal, povzbudzuje vôľu, aby prijal, a riadi myseľ, aby verne a nechybne sdeloval pravdu. Vyššie vnuknutie teda nedeje sa len k vôli toho, ktorému Boh činí zjavenie, ale k vôli tým, ku ktorým ho čo učiteľa posiela.

Že ten, ktorý prijal vnuknutie zjavenia Božieho, je povedomý toho, presvedčí sa každý, keď pováži, že mu nemožno nepozorovať premenu, ktorá sa stala v ňom, keď stav ducha svojho po vnuknutí porovná so stavom ducha svojho pred vnuknutím. Je s ním — dovolím si podobenstvo — jako s učenníkom, keď sa od učiteľa svojho naučí znať niečo, čo predtým neznal. Vzniklá v ňom známosť nadprirodzených pravd náboženských je taká, ktorá v ňom nepovstala ani náhodou ani vlastným myslením a zkúmaním, ani mu nebola sdelená od iného človeka; lebo niečo tak vznešeného, jako sú nadprirodzené pravdy náboženské,

náhodou povstať nemohlo, a to tým menej v takom človeku (ku pr. v prostých rybároch), v ktorom neboly predbežné nejaké idey, alebo v takom (Šavel), v ktorom boly práve protivné idey. Jestli — jako poznamenáva chýrečný Cicero — nepovstal náhodou ani jeden verš a tým menej celá báseň, tým ešte menej povstať by mohla v človeku nejaká vznešená nadprirodzená pravda náboženská a celý system zjaveného náboženstva. Vzniklá v ňom nadprirodzená pravda náboženská nemohla ale povstať ani vlastným myslením a zkúmaním, lebo prirodzený jeho rozum k vyzkúmaniu takej pravdy je — jako sme videli — nedostatočný. Konečne nebola mu sdelená od človeka, ani nemohla mu byť sdeľená; lebo nikto nemôže dať inému, čo sám nemá. Neprišiel-li žiaden človek mocou prirodzeného rozumu k poznaniu pravdy nadprirodzenej, ani ju nemohol sdeliť inému. Dodajme k tomu ešte i toto poznamenanie: môže-li bez zvláštného vnuknutia Božieho povstať v človeku nadprirodzená pravda náboženská buď náhodou buď vyzkúmaním buď z poučenia: prečo medzi toľkými millionami ľudí vznikla len v niekoľko osobách (Mojžišovi, prorokoch, apoštoloch), a to v osobách menej schopných a učných, nežli boli ostrovtipní filosofi? Z toho nasleduje, že posol Boží musí poznať, že vzniklá v ňom nadprirodzená pravda náboženská vnuknutá mu bola len od Boha.

„Ale — povie snáď niekto — vieme, že mnohý už poblúdl, majúc za vyššie vnuknutie Božie to, čo bolo v ňom vzniklo len pri chorobnom a nepravidelnom stave duševnom, a tak ten, ktorý sa nazdáva alebo bere si do hlavy, že sa mu stalo zjave-

nie Božie, nemá o tom úplnej istoty a musí sa obávať, aby sa i jemu nestalo podobné poblúdenie.“ To je pravda síce, ale táto skúsenosť len povzbudzuje človeka k opatrnosti, aby nebol ľahkoverný, lež prísne posúdil svoj duševný stav, zdá-liž je zdravý a pravidelný, že by to, čo drží za vyššie vnuknutie Božie, nebolo plodom obrazotvornosti (jako vo sne), blúznenia (jako pri horúčke), rozčúlenosti (jako pri náruživosti), slabosti (jako pri násilnom a schválnom unavení tela) a rozdráždenosti (jako po užívaní opojných vecí): pozoruje-li však, že sa nenachádza v takom chorobnom a nepravidelnom, lež v zdravom a pravidelnom stave, musí poznať, že účinkuje v ňom vyššie vnuknutie Božie. No i o samom Bohu dá sa predpokladať len to, že keď chce skrze vyššie vnuknutie sdeliť svoje zjavenie niekomu, vyvolí si k tomu človeka zdravého a pravidelného*), nie ale chorobného a nepravidelného duševného stavu; lebo v tomto páde nedosiabol by cieľu vytknutého, už vopred uvedúc svoje zjavenie na zmar, i u toho, ktorý má prijať vnuknutie, i u tých, ktorí z úst posla Božieho majú prijať zjavenie jeho. Zajiste, ten, ktorý sa nazdával, že sa mu stalo zjavenie Božie, keď potom spozoruje, že to stalo sa v jeho chorobnom a nepravidelnom stave duševnom, bude skutočné zjavenie Božie pokladať za blúznenie a výsledok svojej obrazotvornosti. Ľudia, ktorí ho mali slyšať, keď spozorujú, že je človek chorobného a nepravi-

*) Ku pr. Šavel plný hnevu a náruživosti tiahol do Damasku a v tom stave rozčúlenom ovšem nebol schopný zjavenia Božieho: najprv teda moc Božia skrotila jeho rozčúlenosť a položila ducha jeho do stavu pokojného a pravidelného, a len potom stalo sa mu zjavenie. Skut. Anot. h. a

delného stavu duševného, budú ho pokladať za blúznivca (fantastu), nie ale za posla Božieho*).

Ostatne sú ešte aj iné známky, z ktorých vyvolený posol Boží a ľud, ku ktorému je poslaný od Boha, presvedčiť sa môže o tom, že sa mu stalo skutočne zjavenie Božie a že je skutočne poslom Božím. O týchto známkach budeme rozjímať v nasledujúcich odsekoch.

7. Známky vnútorné zjavenia Božieho.

Aby ani posol Boží, ktorý vnútorné prijíma vnuknutie, ani človek, ktorý z úst posla Božieho prijíma ohlašované zjavenie Božie, neprijal blud za pravdu, sú tiež isté známky, z ktorých poznať môže i posol Boží i ľud, že skutočne stalo sa mu zjavenie Božie. Tieto známky sú buď vnútorné alebo vonkajšie. Tamtie sú v samej povahe a obsahu zjavenia Božieho, tieto ale v okolnostiach a udalostiach vonkajších, ktoré zjavenie Božie sprevádzajú a potvrdzujú.

Najprv budeme rozjímať o vnútorných známkach zjavenia Božieho. Známky tie ležia v tom, aby to, čo sa vydáva za zjavenie Božie, z jednej strany nič neobsahovalo v sebe, čoby sa protivilo dokonálostiam Božím zdravému rozumu, mravnosti a dôstojnosti svätého náboženstva; z druhej strany

*) Keď po prijatí Ducha svätého apoštoli v samom Jerusaleme rozličnými jazykmi hovorili o vznešených nadprirodzených pravdách náboženských, našli sa osočovatelia, ktorí vydávali jich za ľudí opojených; čo keď pozoroval sv. Peter, zastal striezlivý, teda zdravý a praveľiteľný stav duševní apoštolov, reknúc: „Nie sú zajiste títo, jako vy sa domnievate, opilí; lebo je tretia hodina na deň“ (Sk. Ap. 2, 13—15), t. j. naša rannia hodina deviata. Dľa starého obyčaja totižto, zvláštne u sviatku, nejedlo a nepilo sa nič pred poludním.

ale poskytovalo len to, čo náleží k zdokonaľeniu svätého náboženstva.

I. Dla tejto zásady teda:

a) Zjavenie nesmie sa protiviť dokonalostiam Božím, lebo cieľ zjavenia Božieho je, aby sme dokonálejšie poznali povahu a dokonalosti Božie, nie ale abysme boli pomýlení a do bludu uvedení. Následkom tejto známky rozpadá sa ku pr. mahomedánstvo. Mahomedánstvo učí, že všetko, čo sa deje, zlé i dobré, deje sa z určenia Božieho: teda pôvodcom i dobrého i zlého bol by Boh. Zdáľiž také zjavenie, s jakým sa chvastal podludník Mahomed, neuráža rúhave svätosť Boha, keď ho čini pôvodcom zlého?

b) Zjavenie nesmie sa protiviť zdravému rozumu, t. j. takým pravdám, ktoré zdravý rozum nemôže neuznať za pravdu; lebo Boh dal nám rozum k poznaniu pravdy a tak ani nechce ani nemôže byť proti pravde. Na základe tom rozpadá sa zjavenie ku pr. Zoroastrove, že sú dve moci božské, jedna pre dobré a druhá pre zlé; lebo sa to protíví tej prirodzeným rozumom uznanej a nepochybnej pravde, že najvyššia moc čili Boh, je len jedna.

c) Zjavenie nesmie sa protiviť mravnosti; lebo svätosť Božia ani nemôže chcieť nemravnosť ani nemôže ničiť tú nám vštepenú vlastnosť, že i rozoznávame dobré od zlého, slušné od neslušného, i cítime v sebe popud ku konaniu dobrého a k nekonaniu zlého, i cítime sladkosť svedomia po vykonanom zlom, i myslíme na odmenu dobrého a na potrestanie zlého. Nijak nemožno teda prijať za Božie také zjavenie, ktoré by podvrátilo mravný poriadok vo svete. Na základe tom rozpadá sa to tal-

mudistsko- židovské hlupstvo, ktoré vyhlasuje za zjavenie Božie, aby pokladaný bol len žid za človeka, nežid ale za nečloveka.

d) Zjavenie Božie nesmie sa protiviť dôstojnosti svätého náboženstva, lebo Boh, čo bytnosť múdra a vznešená, nemôže zjaviť, len to, čo je vážne a dôstojné, týkajúce sa len pravd náboženských, nie ale nepatrných malicherností. Na tom základe rozpadáva sa ku pr. tá domnenka pohanov, že Boh letom a spevom vtákov, vrhnutím prutov, vnútornosťami zvierat atď. zjavuje vôľu svoju a to i vo veciach domácich a v jakýchkolvek malicherných záležitosťach všetečných jednotlivcov.

Jestli dľa týchto známk — jako to už i udané príklady dosvedčujú — posudzuje sa zjavenie, nemožno ani tomu, kto prijíma zjavenie, ani tomu, komu sa ohlasuje zjavenie, nerozoznať pravé zjavenie Božie od falošného.

II. Pravé zjavenie Božie však nielen nesmie uviesť do bludov a povier, lež musí poskytnúť i to, čo by nás utvrdilo (v prirodzenom náboženstve) a zdokonálilo (skrze nadprirodzené náboženské pravdy); lebo dobrota a múdrosť Božia len tým cieľom môže sa skloňovať k nám, aby nám sdelila, čo je nám potrebné k spaseniu a čo by sme prirodzeným rozumom svojím nikdy nevyzkúmali. Z toho už nasleduje, že:

a) Musí nám sdeliť dokonálejšie a úplnejšie známosti o Bohu a jeho dokonálosťach, nežli k ním prichádzame prirodzeným rozumom svojím.

b) Musí nás vyučiť, jakým spôsobom máme ho ctíť, aby úcta naša bola jemu príjemná a primeraná.

c) Musí nám vyjaviť vôľu Božiu, aby sme znali, čo je nám potrebné a užitočné činiť, aby sme sa dokázali byť vernými služebníkami jeho.

d) Musí nás utvrdiť v nádeji na večný život, obznámiť s prostriedkami spasenia a ustanoviť, čo je potrebné a užitočné k dosiahnutiu večnej blaženosti.

e) Musí konečne uspokojiť dušu rozluštením tých rozličných otázok, ktoré spojené sú s náboženstvom, s povahou duše a s cieľom človeka.

Náboženstvo, ktoré skutočne a verne poskytuje dokonalú známosť o týchto veciach, nemôže pochádzať od človeka, ale od Boha.

8. Známky vonkajšie zjavenia Božieho.

Známky vonkajšie zjavenia Božieho sú buď okolnosti alebo udalosti, ktoré zjavenie Božie spre-vádzajú a potvrdzujú. Tamtie dokazujú jeho hod-novernosť, tieto ale potvrdzujú jeho pôvod od sa-mého Boha. Tamtie týkajú sa zjavenia Božieho čo skutku historického, tieto čo skutku Božieho.

Dejepis musí nám poskytovať také svedoctva o vzniku a rozširovaní zjavenia Božieho, jaké ho čo hodnoverné a dôstojné predstavujú.

I. Hodnovernosť o vzniku zjavenia Božieho do-týka sa osoby, ktorej, — ciela, pre ktorý —, mie-sta, kde —, času, kedy — a spôsobu, jako sa stalo zjavenie.

a) Osoba, ktorá osvedčuje sa, že sa jej stalo zjavenie Božie, musí byť i dľa duševného stavu i dľa duševného života hodnovernou, lebo sa predpo-kladá, že Boh neschopného a nehodného nepoužije

ku tak vznešenej úlohe, jaké je posolstvo Božie. Len človek zdravého rozumu a pokojného srdca je schopný k takému posolstvu. Len človek svätého a mravného života je hoden toho, aby ho Boh vyvolil za posla svojho a ľud aby ho uznal za takého.

b) Cieľ, ku ktorému stalo sa zjavenie, musí byť čisto náboženský, nie ale politický (jaký mal Mahomed) alebo socialistický (jaký mal Konfucius). Má síce náboženstvo blahonosný vliv i na pomery časného života, ale ten vliv je len bočný. Hlavný cieľ náboženstva musí byť nadprirodzený, týkajúci sa Boha a večného spasenia nášeho.

c) Miesto, kde —, a čas, kedy stalo sa zjavenie Božie musí sa srovnávať s osobou, ktorá prijala, o s osobami, ktorým ohlašované bolo zjavenie. Ona sa síce deje nadprirodzeným spôsobom, objavuje sa však v prírode jako iná vo výsledkoch pod smysly padajúca udalosť, a tak tiež jako iný historický dej zodpovedať musí osobám, miestu a času.

d) Spôsob, dľa ktorého stalo sa zjavenie, musí byť jednoduchý a nie umelecký, a spôsob, dľa ktorého ohláseno zjavenie Božie, musí byť nevinný a uprimný; lebo Boh nepotrebuje ku vnuknutiu zjavenia žiadnej umeleckej prípravy (jako ku pr. magnetisovania), a nemôže trpieť klam, podvod a zaslepenie očí (jako v divadle).

Nie menej spôsob rozširovania musí sa srovnávať s dôstojnosťou zjavenia Božieho. Ďaleko teda musí byť od toho:

a) každé násilie, lebo zjavenie Božie prijaté musí byť s presvedčením, a toto zakladá sa na uznaní zo strany rozumu a na prijatí zo strany slobodnej vôle.

b) Rozširovanie nesmie byť spojené ani s podvodom, klamom a lžou ani s pochlebovaním a lichotením ani s rečníckou umelosťou*), filosofickým mudrovaním**) a básnickým bájením; lebo to prvé je nedôstojné, druhé nevážne, tretie len pre vzdelaných.

c) Zjavenie Božie vsťahovať sa musí na všetkých ľudí jakéhokoľvek stavu, rodu a jazyka; lebo potrebu jeho všetci jednako cítia, a Boh ku všetkým je rovnakým otcom. Nesmie byť teda národné a obyčajom i zvláštnym potrebám jedného národa primerávané.

Medzitým tie známky zjavenia Božieho, ktoré sme vypočítali, jakokoľvek sú ony vážne a presvedčujúce, nie sú ešte dostatočné, tak žeby odstránily všelikú pochybnosť a obavu. Dielo Božie musí byť potvrdené takým svedectvom, ktoré od samého Boha pochádza a nedopúšťa nikomu pochybovať o božskom pôvode zjavenia Božieho. Takým bezprostredným božským svedectvom sú zázraky a proroctva.

9. O zázrakoch.

Neobyčajné viditeľné skutky, ktoré človeka naplňujú obdivovaním, až človek jakoby z mysle vytržený sa zahľadí, obyčajne menujú sa divy a zázraky. Avšak nie všetko, čo obyčajný ľud menuje

*) Neprišiel som s vyvýšenosťou reči alebo múdrosti, zvestujúc vám svedectvo Kristovo. I. Kor. 2, 1.

**) Reč moja a kázanie moje nebolo v dôvodných slovách ľudskej múdrosti, ale v dokázaní ducha a moci; aby viera vaša nebola založená na múdrosti ľudskej, ale na moci Božej. I. Kor. 2, 4 a 5.

divom a zázrakom, je skutočne divom a zázrakom; lebo človek utajeným a inému neznámym spôsobom môže použiť sily prírody a svojej obratnosti k vykonaniu takých vecí, ktoré ľudia obdivujú. V pravom a vlastnom smysle, v jakom jich tu bereme, zázraky sú také skutky, ktoré žiadnym jakokoľvek učeným a obratným človekom a jakoukoľvek silou prírody stať sa nemôžu a jedine od samého Boha svoj pôvod majú.

Zázraky sú mimoriadne, pod smysly padajúce, nie silou prírody, ale jedine všemohúcnosťou Božou učinené skutky k potvrdeniu pravdy zjavenia Božieho a Božieho poslania tých, ktorí nám majú sdeliť ono zjavenie Božie. Aby teda nejaký skutok považovať sa musel za zázrak, musí byť:

a) mimoriadny, aby svojou neobyčajnosťou obrátil na seba pozor a vzbudil obdiv zo strany ľudí; lebo nepovšimnutý minul by sa cieľa;

b) pod smysly padajúci, teda spozorovateľný buď očima (ku pr. nasýtenie 5000 ľudí niekoľko chlebami) buď ušima (ku pr. keď zástup rozličných jazykov rozumel kázni sv. Petra) alebo chuťou (ku pr. keď predseda stolu pri svadbe kana-galilejskej zbadal víno, na ktoré Ježiš vodu premenil);

c) silou prírody nevykonateľný a tak riadnu silu prírody prevyšujúci buď dľa samého účinku (ku pr. vzkriesenie Lazara) alebo dľa spôsobu (ku pr. uzdravenie nemocného slovom);

d) jedinou všemohúcnosťou Božou vykonaný, totižto zvláštnou jeho mocou nadprirodzenou, účinkujúcou buď bezprostredne (ku pr. obrá-

tenie sv. Pavla) alebo prostredne (ku pr. skrze pro-
rokov alebo apoštolov konané zázraky);

e) jedine k cieľom náboženským uči-
nený*), nie ale k iným jakýmkoľvek účelom (jako
chcel Šimon čarodejník). Zázraky buď dokazujú
poslanie niekoho od Boha**), pravdu zjaveného
učenia***) alebo vôbec pravdu náboženstva, ku
ktorému divotvorca náleží****).

Zázraky zo strany ľudskej sú nemožné, pretože
človek len to urobiť môže, k čomu prirodzené sily
ľudske sú dostatočné, aniž pomocou síl prírody môže
urobiť, čoho urobienie prevyšuje sily prírody; jako
to vyznal sv. Peter, keď o zázračne uzdravenom
chromom žobrákovi pravil: „Mužovia Israelskí,
čo sa divíte tomuto, alebo čo hľadáte na
nás, jako by sme boli svojou silou alebo
mocou učinili, aby tento chodil? Boh
otcov našich oslávil Syna svojho Ježiša
(Sk. Ap. 3, 12 a 13). Vo meno Pána nášeho
Ježiša Krista Nazaretského, ktorého ste
vy ukrižovali, ktorého Boh vzkriesil
z mŕtvých, skrze toho stojí tento pred
vami zdravý“ (Sk. Ap. 4, 10). Pôvodcom zá-
zrakov môže byť len sám Boh.

Zázraky sú aj skutočne možné zo strany Božej

) Nehcete-li veriť mne, skutkom verte (Ján 10, 38). Skutky,
ktoré ja činím v mene Otca svojho, tie vydávajú svedectvo o mne:
ale vy neveríte, lebo nie ste z mojich oviec (Ján 10, 25).

**) Skutky, ktoré ja činím, svedectvo o mne vydávajú, že mňa
Otec poslal. Ján 5, 36.

***) Majstre, vieme, že si od Boha prišiel učiteľ, lebo nikto ne-
môže činiť tie divy, ktoré ty činíš, leda by Boh bol s ním. Ján 3, 2.

****) Ku pr. zázraky apoštolov.

a sice jak vzhľadom na prírodu, tak i vzhľadom na všemohúcnosť a múdrosť Božiu.

1. Vzhľadom na prírodu sú možné zázraky, pretože pri zázraku nemení sa prirodzená povaha človeka, skrze ktorého účinkuje všemohúcnosť Božia, ani prirodzená povaha prírody, ani stvorením ustálený poriadok v prírode; lebo zázrak deje sa výnimečne a silou mimo síl prírody. Ku pr. sv. Peter a Ján, apoštoli, zostali ľudia, ako predtým, bár skrze nich stalo sa zázračné uzdravenie chromého (Sk. Ap. 3.) — Sv. Peter neutratil svoju ťarchu tela, ačkoľvek (výnimečne všemohúcnosťou Božou udržaný) šiel po vode. (Mat. 14, 28—31.) Vody zostaly vodami, ačkoľvek Ježiš pri svadbe kana-galilejskej premenil vodu na víno (Ján 2.)

2. Vzhľadom na dokonálosti Božie sú zázraky tiež možné, a sice

a) vzhľadom na všemohúcnosť Božiu; lebo keby Boh nemohol viac činiť, nežli činia riadne sily prírody, museli by sme povedať, že bola jeho moc pri stvorení vyčerpaná a tak by bol nevládny; alebo že toľkú moc dal prírode, koľkú sám v sebe má, a tak by bol učinil prírodu rovnú sebe samému; alebo by už nič iného nemohol učiniť, čo nenie v prírode; alebo by sám viazaný bol zákonom prírody; alebo by nemohol ani premeniť ani v riadnej činnosti zastaviť ani zničiť prírodu ani jej čo prostriedku použiť k vyšším cieľom, nežli je cieľ každej jednotlivéj veci stvorenej. Každý nahliadne, že toto tvrdiť o všemohúcnosti božskej je nesmysel: teda môže Boh na svete viac učiniť, nežli môže učiniť príroda.

b) I vzhľadom na múdrosť Božiu možné sú

zázraky. Ovšem múdrosť Božia k takým zákonom pripútala prírodu, dľa ktorých táto jednať a správať sa musí, aby zodpovedala tomu riadnemu cieľu, ku ktorému stvorená je: chce-li však Boh výnimečne docieľiť vyššieho nadprirodzeného cieľa, nemúdre by bolo chcieť použiť prirodzených prostriedkov k dosiahnutiu nadprirodzeného. Tak teda zázraky nielen že sa neprotivia múdrosti Božej, ale ju i potvrdzujú, lebo jich čo prostriedkov nadprirodzených používa k dosiahnutiu cieľa vznešeného, nadprirodzeného.

Odtiaľ sa dá vysvetliť, že viera v zázraky je všeobecná, a ľudia nikdy nepochybili v tom, že verili na zázraky, lež v tom, že ľahkoverne i to mali za zázrak, čo nebolo zázrakom (len od Boha pochádzajúcim), lež len podivným skutkom (od chytrákov pochádzajúcim).

Že opravdivé zázraky sú jakoby neomylnou pečaťou, ktorou Boh potvrdzuje a zabezpečuje poslanie svojho plnomocníka a pravdu jemu zjavenú a skrze neho ohlašovanú, o tom nemôže byť pochybovania; lebo sú ony skutkom len od samej všemohúcnosti Božej pochádzajúcim a len k neomylnému potvrdeniu zjavenia Božieho učinovým.

a. Zázraky sú skutky vykonané mocou nadprirodzenou; nadprirodzená moc ale je len v bytnosti nad prírodu povýšenej čili v Bohu: teda zázraky sú jedine skutkom Božím, buď bezprostredným (ku pr. zázraky Ježiša) alebo prostredným (ku pr. zázraky apoštolov).

b. Zázraky musia mať ten cieľ, ku ktorému jich všemohúcnosť Božia koná a múdrosť Božia upotrebuje; cieľ zázrakov ale je presvedčiť plnomoc-

níka Božieho o jeho poslaní; presvedčiť ľudí o poslaní plnomocníka Božieho a o pravde toho, čo v mene Božom ohlašuje.

Kto nepovažuje zázraky tak, ten musí prijať ten nesmysel, že všemohúcnosť Božia buď činí zázraky bez úmyslu a cieľa alebo má pri tom iné nižšie a nedôstojné ciele, nie ale zjavenie nadprirodzených, pokoleniu ľudskému znáť potrebných pravd náboženských. A tak teda jisté je, že keď Boh chce, aby ľudia k uspokojeniu srdca svojho a k dosiahnutiu spasenia svojho poznali k tomu potrebné nadprirodzené pravdy náboženské, musí dľa svojej múdrosti činiť zázraky; lebo bez nich nemožné by bolo poznať, že skutočne nám zjavil tie nadprirodzené pravdy náboženské.

Jediná otázka, ktorá dotyčne zázrakov ešte môže povstať, je: zdáliž človek pri svojom prirodzenom rozume je v stave presvedčiť sa o tom, že skutočne stal sa zázrak? Ponevác zázrak je pod smysly padajúca udalosť, možno ju poznať práve tak jako jiný skutok a historický dej, na základe buď vlastnej zkusenosti alebo hodnoverného svedoctva. Tí, pred ktorými stal sa zázrak, nemôžu o ňom pochybovať, lebo zdravými smyslami poznávajú skutok statý a zdravým rozumom svojím rozoznávajú ho od riadnych a známou prirodzenou silou vykonaných skutkov, a to buď bezprostredne alebo prostredne. Ku pr. tí, ktorí videli mŕtvého a už štyri dni v hrobe ležiaceho Lazara, museli bezprostredne znáť, že sa na ňom stalo zázračné vzkriesenie, keď ho videli vychádzať oživeného z hrobu. — Tí, ktorí videli Ježiša Krista umučeného a umretého, ktorí videli jako ho pochovávali a v hrobe strážili, potom ale uzreli ho živého,

museli prostredne poznať, že ten, ktorý bol mrtvý, z mrtvých vstal zázračne. — Ale i tí, ktorí dostali len historickú zpravu o statom sa zázraku, môžu sa presvedčiť o ňom, keď sa presvedčia o hodnovernosti zprávy a zdravým rozumom rozoznajú zázrak od nezázraku. Keby nebolo tak, vtedy by nebola možná žiadna jistota na svete; lebo by konečne nielen človek neveril nič človeku, ale ani sebe samému.

10. O proroctvách.

K takým svedoctvám, ktoré pochádzajú od Boha a neomyľne potvrdzujú skutočnosť a pravdu zjavenia Božieho, patria i proroctva*) čili predpovedania budúcich vecí.

Proroctva, jako jich tuná bereme, sú zreteľné, jisté a určité, s predvedomosťou spojené, od samého Boha pochádzajúce, slovom alebo obrazom vyjadrené predpovedania budúcich prihodilých vecí, učinené k potvrdeniu zjavenia Božieho a skutočne splnené. K opravdivým proroctvám teda sa požaduje, aby predpovedanie bolo:

a) Zreteľné čili jasné, aby tí, ktorí slyšia alebo čítajú proroka, rozumeli, o jakéj budúcej veci je reč. Tak ku pr. predpovedal Ježiš, že po usmrtení svojom vstane z mrtvých (Mat. 20, 18 a 19).

b) Jisté, aby sa nedalo vysvetľovať i na tú i na tú stranu. Tak ku pr. predpovedal Ježiš Petrovi, že ho trikrát zapre (Mat. 26, 34.). Naproti ale ne-jisté by bolo predpovedanie, keby niekto tiahnucému do vojny a chtiacemu predvedieť výsledok vojny,

*) Slovo toto pochodí asi zo slova predrectvo, predroctvo.

riekol: „Vo vojne víťazstvo bude.“ Ano bude víťazstvo: ale na ktorej strane? zdáliž na jeho strane alebo na nepriateľovej?

c) Určité, s udaním takých okolností, z ktorých by ľudia poznali, že sú to tie okolnosti, v ktorých proroctvo splniť sa má. Také bolo proroctvo Jakubovo, že berla kráľovská bude pri Júda do príchodu Messiaša (I. k. Moj. 49, 10.). Tiež proroctvo Ježiša o zkaže mesta Jerusalema, že ho dožije ešte to pokolenie, ktoré ho z úst Ježiša samého slyšalo (Mat. 24. 34.).

d) S predvedomosťou spojené, čili s úplným vnútorným presvedčením, že vec prorokovaná sa stane; nie ale pochádzajúce buď z ľahkomyseľnej opovážlivosti a štebotavosti alebo z neodhodlanosti a bojazlivosti. Ku pr. Ježiš Kristus v proroctve svojom o zkaže Jerusalema tak opísal dobývanie mesta, jakoby sa dialo už pred očima jeho, a s takou ľútosťou, že až plakal nad ním (Luk. 19. 41.).

e) Od samého Boha pochádzajúce, totižto z jeho vševedúcnosti, ktorou vidí budúce veci práve tak jako prítomné: nie ale z vypočítania ľudského, založeného na beh prírody (predpovedanie zatmenia), na príčiny predchádzajúce (predpovedania politikov), na zkusenosť (predpovedanie počasia), na predznaky (predpovedania lekárov) a na okolnosti, v ktorých sa niečo obyčajne stáva (predpovedanie požiaru po čas suchoty a vetra). Tak Ježiš len zo vševedúcnosti božskej predpovedať mohol, že Cirkev jeho tak pevne stáť bude, že ani brány pekelné ju nepremôžu; ačkoľvek nenávisť židov proti jeho učeniu a zákon rímskych pohanov k udržaniu štátneho náboženstva poukazoval práve naopak.

f) Slovom alebo obrazom vyjadrené, tak aby bolo tým, ktorí slyšia alebo čítajú proroctvo, i v prvom i v druhom páde srozumiteľné. Také obrazné proroctvo je proroctvo Ježiša Krista o rozšírení Cirkve v podobenstve semena horčičného (Mat. 13, 31.). Naproti ale bez výsledku by bolo bývalo pre Balthazara prorocké Mane, Thekel, Phares, keby slova tieto nebol prorok Daniel vysvetlil (Dan. 5, 25.).

g) Predpovedanie budúcich prihodilých vecí (rerum contingentium), ktoré sa môžu ale nemusia stať, môžu byť i nebyť. Ku pr. predpovedanie zahynutia neplodného národa na základe statistického počítania nenie žiadnym proroctvom: ale predpovedanie zkazy mesta Jerusalema je opravdivé proroctvo, lebo vojna môže byť i nebyť, dobývanie mesta môže byť i nebyť spojené so zkazou jeho.

h) Učinené k potvrdeniu zjavenia Božieho, lebo proroctva len vtedy majú svoj význam, keď sú svedectvom poslanca plnomocníka Božieho, aby zvestoval zjavenie Božie, alebo pravdu, ktorú čo zjavenie Božie ohlašuje; aniž Boh k iným nižším a seba nedôstojným cieľom vynaložiť môže svoju vševědúcnosť. Ku pr. predpovedanie šťastia alebo nešťastia z karát a planéty je hlúpa a hriešna bobona a povera, nie ale proroctvo. Predpovedanie Ježišovo o jeho umučení, smrti a zmŕtvýchvstaní je opravdivé proroctvo.

i) Skutočne splnené, lebo len vtedy má presvedčujúci význam pre nás, keď je splnené; len vtedy sme ubezpečení, že pošlo zo vševědúcnosti Božej a je svedectvom Božím k potvrdeniu toho, že ten, skrze ktorého Boh sdelil proroctvo, prijal

od neho zjavenie a bol od neho poslaný k hlásaniu zjavenia Božieho; že tiež ten, ktorý čo Messiaš predpovedaný bol, je skutočne Messiašom sveta.

Medzi zázrakmi a proroctvami je teda ten rozdiel, že zázraky sú viac pre prítomných, proroctva ale pre budúcich.

Prvé, o čom sa tu presvedčiť musíme, je, že proroctva sú možné, a síce:

a) proroctva sú možné zo strany Boha, ktorý čo najdokonalejšia bytnosť vo vedomosti nemôže byť obmedzený, je vševedúci, zná nielen minulosť a prítomnosť, ale i budúcnosť. Poneváž ale je i všemohúci, môže známosť budúcich vecí sdeliť poslancovi svojemu. Múdrosti Božej sa to ale nielen neprotiví, lež jej je to primerané a dôstojné, aby prítomné alebo budúce pokolenie z vyplneného proroctva poznalo božské poslanie i proroka i prorokovaného (Messiáša), jako i božský pôvod vecí prorokovaných (Cirkve a nového zákona).

b) Proroctva sú možné i zo strany proroka. Ovšem človek svojím prirodzeným rozumom nemôže poznať a predpovedať budúce veci: avšak my nepripisujeme proroctvo človeku a jeho prirodzenému rozumu, lež vševedúcnosti Božej. Možnosť proroctví zo strany človeka len natoľko zastávame, že človek o budúcej udalosti môže byť od Boha poučený a tak schopným učený, aby predpovedal túže budúcu (len od Boha) poznanú udalosť. K tomu nenie potrebné, aby bol človek obdarený nadprirodzeným rozumom (čoby jeho prirodzenú povahu zmeniť muselo), lebo sa tu nejedná o pochopení tej budúcej udalosti, ale len o uverení a ohlásení; k čomu postačuje i rozum prirodzený. Môžeme-li

od človeka prijať sdelenú zprávu (nejistú) o budúcej udalosti: prečo by prorok nemohol od Boha prijať (istú) zprávu o budúcej udalosti? Zdáliž človek-učiteľ je viac nežli Boh-učiteľ?

Že opravdivé proroctva sú druhou neomylnou pečaťou, ktorou Boh potvrdzuje a zabezpečuje poslanie svojho plnomocníka a pravdu jemu zjavenú a skrze neho ohlašovanú, o tom nemôže byť pochybnosti: lebo sú ony skutkom len zo vševedúcnosti Božej pochádzajúcim a len k neomylnému potvrdeniu zjavenia Božieho učinénym.

a) Proroctva pochádzajú zo vševedúcnosti, vševedúcnosť je dokonalosťou nadprirodzenou, nadprirodzená dokonalosť je ale len v bytnosti nad prírodu povýšenej čili v Bohu: teda pôvodcom proroctva môže byť len Boh.

b) Proroctva nemôžu mať iný cieľ, leda ten, ku ktorému jich múdrosť Božia upotrebiť chce; cieľom proroctví ale nemôže byť iný, leda ten, aby nimi potvrdil poslanie svojho plnomocníka a pravdu toho, čo mu zjavil a čo má ohlasovať ľuďom.

Kto nepovažuje proroctva tak, ten musí povedať, že Boh buď sdeluje vedomosť o budúcej udalosti bez úmyslu a cieľa, alebo má pri tom iné nižšie a nedôstojné úmysly a ciele, nie ale potvrdenie zjavenia nadprirodzených pravd náboženských. To tvrdiť — bol by nesmysel: teda proroctva poskytuje Boh len k potvrdeniu zjavenia Božieho, a splnenie proroctva je spolu neomylným potvrdením poslanca plnomocníka Božieho a pravdy toho, čo mu bolo od Boha zjaveno a čo mal ohlasovať svetu.

Na tom teda už len záleží, aby sme rozoznali nadprirodzené proroctva od jednoduchých priro-

dzených predpovedaní; lebo tieto nie sú proroctvami. Zkúname-li proroctva dľa tých (na začiatku tohoto odstavca podaných) vlastností, ktoré opravdivé proroctvo mať musí, nenie možno, aby sme nerozoznali opravdivé proroctvo od falošného čili od jednoduchého prirodzeného predpovedania.

Konečne ani o tom nenie pochybnosti, že sa ľudia môžu presvedčiť jako o vydanom tak i o splnenom proroctve: lebo je to historické faktum (dejepisný skutok), o jakom sa možno presvedčiť práve tak jako o inom dejepisnom skutku.

1. Jedni sa presvedčujú vlastnou skutočnosťou, jestli i slyšali proroctvo i zkusili jeho splnenie. Ku pr. sv. Peter apoštol i slyšal proroctvo Ježiša, že ho trikrát zapre i — bohužiaľ — sám to zkusil na sebe.

2. Iní presvedčiť sa môžu jako o vydanom tak i o splnenom proroctve z hodnoverných prameňov alebo z hodnoverného ustného podania. Ku pr. v I. kn. Mojž. 49, 10. čítame proroctvo Jakubovo, že príchod Messiašov nestane sa, dokiaľ kráľovská berla zostane pri Juda; zo sv. evangelia ale sa presvedčujeme, že skutočne Messiaš (Ježiš Kristus) sa narodil, keď už berla kráľovská odňatá bola od Juda, ponevác Herodes bol Idumejčan.

Záverka.

Zo spisu tohoto, milý čitateľu, presvedčil si sa o takých pravdách a zásadách, ktoré sú jakoby pôdou a stavištom, do ktorého sa kladú základy pre vznešenú budovu kresťanstva. Pre toho, kto o týchto pravdách nenie presvedčený, nemá tej ceny, ktorá mu

plným právom prislúcha. Nepozostáva mi už nič iného, leda na srdce ti klásť, abys nielen prečítal si tento spis, ale i rozjímal, a to častejšie, aby ti tie pravdy a zásady — jako sa hovorí — prešly do kosti a krve. Tak sa staneš členom tej opravdivej intelligencie, ktorá neblúzni a netára do sveta o vznešených veciach náboženstva, s ktorými sa nezaobera, do nichž sa nerozumie a nimiž vo svojej marnej pýche a nadutosti pohrda.

Jednu mám prosbu ešte k tebe. Pričiň sa, aby tieto v tomto spise podané zásady čím viac sa rozšírily. Stane sa to, keď jich nielen živým slovom, lež i rozširovaním tohoto spisu rozneseš medzi spolumbližnými svojími, aby pripravily pôdu pre budúci spis, ktorý mienim zostaviť o Božom zjavení kresťanstva.



Obsah.

	Strana.
Predmluva	3
1. Je Boh	8
2. Náboženstvo	16
3. Náboženstvo prirodzené	25
4. Nedostatočnosť náboženstva prirodzeného	34
5. O zjavení Božom	41
6. Posol Boží môže byť povedomý zjavenia	45
7. Známky vnútorné zjavenia Božieho	50
8. Známky vonkajšie zjavenia Božieho	53
9. O zázrakoch	55
10. O prorocktvách	61
Záverka	66



K povšimnutiu.

„Laciné čítanie“ vychodí z času na čas vo voľných sošitoch. Objednávky zasielajú sa kníhkupectvu Adolfa Horovitzu v Trnave (Nagyszombat.)

Dosiaľ vyšlé sošity obsahujú rozprávky:

- I. „*Dobré diet'a je št'astie rodičov.*“ Druhé vydanie. Str. 30, cena 6 kr.
- II. „*Huslista z horskej chalúčky.*“ Druhé vydanie. Str. 31, cena 6 kr.
- III. „*Siska z Rozemälu.*“ Str. 47, cena 10 kr.
- IV. „*Šuhaj kopaničiár.*“ Str. 36, cena 6 kr.
- V. „*Čo matka trpeť môže*“ a „*Bol v Amerike.*“ Str. 34, cena 6 kr.
- VI. „*Slovenský dobrák.*“ Str. 36, cena 6 kr.
- VII. „*Klásky.*“ Sväz. I. Str. 31, cena 6 kr.
- VIII. „*Ztratené dieta.*“ Str. 49, cena 10 kr.
- IX. „*Rodní bratia*“ a „*V štedrej noci.*“ Str. 30, cena 6 kr.
- X. „*Klásky.*“ Sväz. II. Str. 32, cena 6 kr.
- XI. „*Smaragda.*“ Rozprávka z Egypta. Str. 31. Cena 6 kr.
- XII. „*Valek.*“ Obrázky z duševného života zakrpatenca. Cena 10 kr.
- XIII. „*Obrázky zo života slovenského.*“ Sväzok I. Str. 29. Cena 6 kr.
- XIV. „*Obrázky zo života slovenského.*“ Sväzok II. Cena 6 kr.



V tom istom kníhkupectve je k dostaniu:

- Zábavno-poučná zahrádka.* Rozprávky. Sošit II. Cena 20 kr.
Moderná zásada národnostná a kresťanstvo. Cena 6 kr.
Obeta Nového Zákona. Cena 25 kr.
Krištofa Šmida Vybrané Spisy pre mládež a jej priateľov. Vydáva Martin Kollár. Poslovenčil M. Beňovský, M. Kollár a A. Zábranský.
Sošit I. Jako Jaroslav Dubnický Pána Boha poznal. Cena 10 kr.
Sošit II. Holubička. — Nezábudka. Cena 10 kr.
Sošit III. Dyňa (melón.) — Krátke poviedky. Cena 10 kr.

ROZPRAVY

o náboženstve zjavenom.

Pre slovenský katolícký ľud

spísal

FR. V. SASINEK.

Vydal

MARTIN KOLLÁR,

redaktor „Katolíckých Novín.“



V Trnave 1889.

Tlačou a nákladom Adolfa Horovitzu.

Predmluva.

Milý čitateľu! Dostalo sa mi do ušú, že moje vlašajšie „Rozpravy o náboženstve vôbec“ rád si čítaval. Táto okolnosť je svedectvom, že náš milý slovenský ľud žiadostivý bol podobného duševného chleba, a to ma povzbudilo k tomu, abych i na ďalej lámal a podával mu toho spasiteľného pokrmu, ktorý by ho vo sv. náboženstve utvrdzoval a posilňoval.

Nespolieham sa na svoje sily, ale na modlitby pobožného katolíckeho slovenského ľudu, že mi k tej spasiteľnej práci vyprosí pomoc a posilu od Boha všemohúceho, od ktorého pochádza každá mohútnosť ľudská (II. Kor. 3, 5.) a každý dokonalý dar (Jak. 1, 17.).

Príjmi teda, milý čitateľu, rád a vďačne i tieto „Rozpravy o náboženstve zjavenom“, a čítaj ich so skutočným rozjímaním a rozvažovaním, aby vznikly ti hlboko i do pamäti i do srdca; lebo len tak ujmú sa v tebe a upevnia ťa v tom svätom kresťanskom náboženstve, ku ktorému sa priznávaš a v ktorom činiš si nádej na spasenie večné. Čím viac presvedčíš sa o pravde svätého náboženstva svojeho, tým budeš blaženejším i na tomto i na druhom svete. Právě náboženstvo uspokojí tvoje srdce, ktoré túži po pravde, povede ťa po ceste zbožnosti a mravnosti, poteší ťa v trápení pokojným svedomím a sladkou nádejou na ten náš budúci nebeský príbytok, o ktorom píše sv. Ján: „Videl som mesto sväté, Jerusaleem nový, a slyšal som hlas veľiký z trónu, reknúci: Hľa, stánek Boží s ľuďmi, a (Boh) prebývať bude s nimi. A sotre Boh všelikú slzu s očí jejich, a

ROZPRAVY

o náboženstve zjavenom.

Pre slovenský katolícky ľud

spísal

FR. V. SASINEK.

Vydal

MARTIN KOLLÁR,

redaktor „Katolíckých Novín.“



V Trnave 1888.

Tlačou a nákladom Adolfa Horovitzu.

smrti viac nebude, ani kvílenia, ani náreku, ani boľasti nebude viac; lebo prvé veci (travného časného života) pominuly“ (Zjav. 21, 2—4.).

Postaraj sa ale i o to, aby rozpravy tieto dostaly sa široko ďaleko i do jiných domov slovenských, žeby sväté náboženstvo, ktoré nám Boh všemohúci tak milostive zjaviť ráčil, utvrdeno a zotaveno bolo v každom poctivom srdci slovenskom; aby národ náš neutratil svoju dávnu povesť, že je „pobožným národom“, a nekdy stál pred trónom nebeského Bäránka, o ktorom píše tenže miláčok Pána, a spieval tú pieseň novú: „Hoden si, Pane, vziať knihu a otvoriť pečate jej; lebo si bol zabitý, a vykúpil si nás svojou krvou Bohu zo všelikého pokolenia a jazykov“ (Zjav. 5, 9.)!

I. Uskutočnenie zjavenia Božieho.

Nenie pre nás dosť, aby sme len uznali potrebu a možnosť nadprirodzeného zjavenia Božieho, ale musíme sa o tom presvedčiť, že sa ono skutočne i stalo; lebo ináč, čím viac by sme nahliadali potrebu zjavenia Božieho a túžili po ňom: tým viac by nás to trápilo, keby sa ono nebolo skutočne stalo, aby našu túžbu po ňom splnilo. Potešme sa teda tým, že túžené zjavenie Božie sa uskutočnilo. Krásne o tom píše sv. Pavel k Židom: „Mnohokrát a na mnohé spôsoby mluvil niekedy Boh otcom skrze prorokov, a na posledý v týchto dňoch mluvil nám skrze Syna“ (1, 1 a 2.) svojho, Ježiša Krista; lebo: „Tak Boh miloval svet, že i svojho jednorodzeného Syna dal, aby, kto uverí v neho, nezahynul, ale mal život večný“ (Ján. 3, 16.).

Z uvedených slov vysvitá, že Boh dal nám (dľa času) dvojaké zjavenie: jedno pred Kristom, druhé skrze Krista. Zjavenie Božie pred Kristom Pánom nazývame starým Závetom*), zjavenie Božie ale, ktoré sa stalo skrze

*) Za dobré som uznal užívať výrazu „Závet“ miesto „Zákon“; lebo lepšie zodpovedá latinskému „Testamentum“ a osvobodzuje nás od miešania zjavenia Božieho so zákonom čili prikázaním.

Krista Pána, novým Závetom. Ačkoľvek i starý i nový Závet obsahuje v sebe jedno zjavenie Božie, dané k tomu istému cieľu, totižto k poznaniu nadprirodzených pravd náboženských, predsa delíme starý Závet od nového, pretože tamten je základ tohoto.

Starý Závet.

2. Pramene starého Závetu.

Že sa skutočne v starom Závete stalo zjavenie Božie, to náleží medzi skutky dejepisné (*facta historica*), a preto tiež pravdivosť jeho tak sa musí zkúmať, jako pravdivosť iného ktoréhokoľvek skutku historického.

K dokázaniu pravdivosti staro-závetného zjavenia Božieho požaduje sa dvojito:

a) aby to, čo sa vydáva za zjavenie Božie, bolo samo v sebe sväté a dôstojné, nič neobsahujúc v sebe, čoby sa protivilo dokonálостam Božím a zdravému rozumu;

b) aby sdelenie zjavenia Božieho poslovi Božiemu a skrze neho ľuďom založené bolo na hodnoverné svedectva, nič ani dľa osoby ani dľa miesta a času neobsahujúc v sebe, čoby sa protivilo pravdomluvnosti, toho, ktorý nám svedčí o tom, že sa skutočne stalo zjavenie Božie.

Známost o nejakej udalosti, ktorej sme neboli prítomní, prichádza k nám buď živým alebo písaným slovom.

Známost o skutočnom zjavení Božom starého Závetu prišla k nám písmom, t. j. hodnovernými písmami, obsahujúcimi v sebe svedectva i o tom, čo zjavené bolo, i o tom, že sa to skrze samého Boha

stalo. Také písomné pamiatky nazývame sv. písmom starého Závetu.

Tie písomné pamiatky starého Závetu menujú sa svätým písmom preto, lebo obsahujú v sebe sväté zprávy, spísané sú od sv. pôvodcov, ano sám Boh najsvätejší je jejich pôvodcom; ktorý vnuknul písateľom, čo majú písať, a viedol a ochraňoval jich, aby nenapísali nepravdu a blud.

Sv. písmo starého Závetu záleží z 39 kníh, ktoré rozdelujú sa na zákonové, dejepisné, prorocké a poučné; a síce:

1. zákonových kníh je 5, pochádzajúcich od Mojžiša a obsahujúcich v sebe to, čo Boh od stvorenia sveta až po Mojžiša a tiež skrze tohoto učinil k zjaveniu, utvrdeniu a zvelebeniu pravého náboženstva (1—2553).

2. Dejepisných kníh je 12, a síce:

a) kniha Josue, ktorá obsahuje v sebe udalosti národa israelského od smrti Mojžišovej až do smrti Josue (2553—2570).

b) Kniha Sudcov obsahuje dejepis národa israelského pod správcami čili sudcami od smrti Josue až do sudca a hlavného kňaza Heli.

c) Kniha Ruth, obsahujúca životopis Ruth, prababy kráľa Dávida.

d) Štyri knihy Kráľov, obsahujúce deje národa israelského pod kráľami, od jejich ustanovenia až do potlačenia kráľovstva Juda (r. 721. pr. Kr.) a Israel (r. 588. pr. Kr.).

e) Knihy Paralipomenon čili knihy vynechaných vecí, ktoré doplňujú dejepisné knihy od Adama až do zajatia babylonského a vyprávajú osudy ľudu israelského až do konca tohože zajatia.

f) Kniha Esdrášova vypráva o navrátení sa

Iudu israelského zo zajatia a obnovení bohoslužby i správy v Palestíne.

g) Kniha Nehemiášova (ináč chybne druhá kniha Esdrášova) obsahuje ďalšie deje Iudu israelského po jeho navrátení sa zo zajatia.

h) Kniha Tobiášova obsahuje deje zo života starého a mladého Tobiáša.

i) Kniha Judith vypráva oslobodenie mesta Bethulie, Holofernom obleženého, skrze zmužilú Judithu.

k) Kniha Ester obsahuje deje ženy toho mena, ktorá prostredníctvom svojím oslobodila národ israelský od všeobecného zavraždenia jeho v države Perskej.

l) Kniha Job obsahuje v sebe radostné a žalostné príhody zo života Jobovho, jednako v jakomkoľvek stave Bohu oddaného.

m) Knihy Makkabejských dve obsahujú deje národa israelského pod správou hrdinských bratov Makkabejských.

3. K poučným knihám, ktorých je šesť, náležia:

a) Žalmy, obsahujúce nielen piesne, lež i mnohé povzbudzovania k utvrdeniu spravodlivých a k obráteniu hriešnikov.

b) Príslovia čili výpovede, rozličným okolnostiam života primerané, odporúčajúce čnosť a spravodlivosť.

c) Kazateľ opisuje marnosť všetkých vecí vo svete a povzbudzuje k bázni Božej, v ktorej je jedine šťastie a uspokojenie.

d) Pieseň (Šalamonova) v obraze lásky medzi ženichom a nevestou ospevuje lásku medzi Bohom a národom israelským.

e) Kniha múdrosti slovom a príkladom

vysvetluje, že pravá múdrosť záleží v poznaní Boha a v bázni Božej.

f) Cirkovník čili kniha (Jesusa) syna Sirachového predkladá pravidla života, vychvaluje mužov ctihodných a povzbudzuje k nasledovaniu pravej múdrosti.

4. Kníh prorockých je 16, a síce 4 väčšie (Isaiáš, Jeremiáš, Ezechiel, Daniel) a 12 menších (Oseáš, Joel, Amos, Abdias, Jonáš, Michaeáš, Nahum, Habakuk, Sofoniáš, Aggej, Zachariáš, Malachiáš). Menujú sa prorockými preto, lebo nielen obsahujú deje doby prorokov a napomínania k viere a dobrým mravom, lež — a to zvláštne — predpovedania budúcich udalostí.

V týchto knihách nachádzajú sa mnohé zjavenia Božie, jako i zázraky a proroctva, ktorými Boh potvrdil poslanie svojich plnomocníkov, aby ohlašovali pravdy zjavené, a pravdu toho, čo jako zjavenie Božie ohlašovali. Ony udržovaly a rozhojňovali vieru, povzbudzovaly k očakávaniu zasľúbeného Messiaša a pripravovali k jeho príchodu a hodnému prijatiu.

3. Hodnovernosť sv. písma starého Závetu.

Hodnovernosť sv. písem, na ktorých sa zakladá zjavenie Božie starého Závetu, mohol by sa opovážiť popierať len ten, kto za pravdu majúc len to, čo sám vidí a slyší, zavrhuje každý dejepis a všetky dejepisné svedectvá; lebo za jejich hodnovernosť hovoria i vonkajšie i vnútorné dôvody tak, že sa nimi žiadna iná písomná pamiatka honosiť nemôže.

I. K vonkajším dôvodom hodnovernosti sv. písma starého Závetu náležia nasledujúce uváženia:

a) Nie jednotlivci, ale celý národ israelský mal

tie knihy starého Záveta za sväté: teda musel byť presvedčený o jejích pôvode a vznešenosti, a to tým viac, že mnohé z nich nelichotia ani náruživosti a marnomyseľnosti, ba činia národu israelskému výčitky a nakladajú tarchy. Keby neboli bývali presvedčení o jejích pôvode, zajiste by ich boli zavrhlí, nie ale za svätý poklad trímali.

b) Knihy starého Záveta opatrované boli verejne a na svätom mieste, a k jejích opatrovaniu ustanovené, ano posvätené bolo celé pokolenie Levi, ktoré k tomu cieľu od ostatných pokolení a to s veľkou obeťou vydržiavané bolo: keby teda židia neboli presvedčení bývali o jejích pôvode a posvätej povahe, zajiste neboli by ich trpeli na svätom mieste; boli by ich zavrhlí, aby tak so seba striasali tú tarchu, ktorú na nich tie knihy svojími predpisami a ustanovizňami uvalovali.

c) Celý národ židovský spravoval sa dľa zákonov a predpisov, v tých posvätných knihách obsažených, a za kacierov pokladal tých (ku pr. Samaritánov), ktorí len niektoré z tých kníh, nie ale všetky za sväté mali. Zdáľiž by sa boli k tým, často veľmi obťažným, predpisom a k tomu jejích celému počtu tak prísne pridržiavali, keby neboli bývali presvedčení o svätej povahe tých kníh?

d) Hodnovernosť kníh starého Záveta i čo do pôvodu i čo do počtu dokazuje i to, že jedna kniha odvoláva sa na druhú, pozdejšia na staršiu, a to jako na knihu svätú a pravdomluvnú.

e) Hodnovernosť kníh starého Záveta dokazuje i nový Závet, majúci ich nielen za sväté a odvolávajúci sa na ne, lež poukazujúci i na to, že proroctva, obsažené v knihách starého Záveta, skutočne vydané boli a splnily sa v novom Závete.

f) Pozoruhodné je i to, že síce niektoré knihy

označujú pôvodcu, ktorý jich písal, iné knihy ale nie; čo je patrným znamením, že židom nezáležalo na pôvodcovej osobe, lež na obsahu samej knihy. Nepovažovali tú alebo inú knihu za svätú preto, že pochádzala od toho alebo toho pôvodcu, lež preto, že obsahovala v sebe zjavenie Božie, nepochybne a hodnoverné.

g) Starožitnosť a tým i hodnovernosť svätých kníh starého Závetu potvrdzuje i zkúmanie pohan-ských podaní a spisov, jako i najnovšie archaeologické = starožitné nálezy. Tamtie namnoho čerpané boly z nich*), tieto ale vynášajú na svetlo také veci, ktoré obsah sv. kníh starého Závetu objasňujú a potvrdzujú**).

h) Jestli tie knihy hneď od svojho počiatku neboly držané za sväté a hodnoverné, pozdej podstrčené a za také prijaté byť nemohly. Boloby to nepochopiteľné, aby celý národ jedným razom to prijal za sväté, čo predtým za také držané nebolo; žeby to bol prijal bez odporu, čo sa protivilo ešte i jeho marnomyseľnosti a lakomstvu.

II. Ku vnútorným dôvodom hodnovernosti kníh starého Závetu dosť buď pripočítať asi nasledujúce:

a) Knihy starého Závetu i čo do obsahu i čo do mluvy zodpovedajú miestu a času, ktorému sa pripisujú, a síce: 1) čo učia, predpisujú a prorokujú, je sväté a dôstojné, v ničom neprotiviace sa dôstojnosti Božej, zdravému rozumu, zásadám pravdy a miestnym pomerom, keď jich bereme vo svojom smysle, nie ale dľa zlomyseľného a poverčivého výkladu farisejského a talmudistického. 2) Kdekoľvek uvádzajú známosti zemepisné, udalosti dejepisné,

*) Antropologie katolická. Dr. A. Lenz. V Praze, 1882. Str. 12. atď.

**) Slovenský Letopis. I, 84, 85, 175. II, 263, 264. III, 174. IV, 83. Pastýř Duchovní. Dr. M. Karlach. V Praze, 1882. str. 281. atď.

veci prírodopisné a pomery národopisné, je to v úplnom súhlase so zemepisom, dejepisom, národopisom a prírodopisom tých zemí a národov, ktoré sa vo sv. knihách starého Záveta spomínajú. 3) Čo vyprávajú o pokolení ľudskom od stvorenia až do doby pred príchodom Messiáša, úplne sa to srovnáva s povahou ľudskou, vyvíňujúcou sa od jednoduchosti až k skvostu, a minulosti nepripisujú také veci, ktoré náležia do doby pozdejšej. Je pravda, že neverci, aby zľahčili vážnosť jejich, navymýšľali mnoho námitok proti ním, ku pr. proti pochopeniu celého pokolenia ľudského od jedného páru a proti rokom od stvorenia prvého páru počítaným: avšak práve pokrok vo vede prírodopisnej a filologickej (jazykozpytnej) tie námitky odstraňuje a navracuje palmu pravdám, v knihách starého Záveta obsaženým.*) 4) Mluva je vlastnia tým, medzi ktorými sú tie knihy písané; ku pr. podobenstva, brané z prírodopisných vecí, a príliš obrazné a príslovné mluvenie. Mluva je primeraná postupujúcemu pokroku od primitívnej jednoduchosti až k pozdejšej vzletnej mluve v piesňach a žalmoch nadšených; ale i tam, kde je obrazná a vzletná mluva, ďaleko je od vtipov a bájok pohanských filozofov a básnikov. Je pravda, že na mnohých miestach spomínajú sa veci a slova, ktoré urážajú esthetický (poctivý) sluch a protivia sa mravniemu citu: avšak náš terajší mravní cit nehľadáme u primitívnych a horkokrevných národov východných a predkresťanských, ponevác chladnejšie podnebie, kresťanské vychovanie, pokrok v uhladenosti mravov, ušľachtenie mravouky a národné obyčaje dávajú našemu citu a našej mluve inú podobu; čo uráža naše ucho a oko, to nebolo a do-

*) Kto sa chce o tom ďalej presvedčiť, poslúži mu k tomu: Antropologie, uvedená v predposlednej poznámke.

teraz nenie urážlivé pre národy východnie a nekresťanské. No i u samého primitívneho a po mestsky nevzdelaného ľudu nášeho nachodíme príslovia, porekadla a výrazy, ktoré urážajú mravní cit a estetický sluch vzdelaného človeka, obecný ľud ale ani najmenej nepohoršujú.

b) Knihy starého Závetu obsahujú v sebe také veci, ktoré boli všeobecným pravidlom pre vieru, mravy, obyčaje a bohoslužbu celého národa; ano i celé politické sriadenie národa židovského založené bolo a vyvíňovalo sa na základe svätých kníh starého Závetu. Táto shoda verejného života židovského so sv. jejich knihami nemohla povstať ináč, leda že boli presvedčení o hodnovernosti a svätom pôvode kníh starého Závetu.

c) Knihy starého Závetu obsahujú v sebe také vznešené pravdy náboženské, také krásne zákony a bohoslužbu tak velebnú a významuplnú, že to nedá sa pripísať žiadnemu prirodzému rozumu a jakokoľvek vzdelanému ostrovtipu, lež jedine zjaveniu Božiemu. Stalo-li sa už zjavenie Božie, stať sa mohlo len tak, ako o tom sv. knihy starého Závetu svedectvo vydávajú; lebo iným spôsobom národ israel'ský nemohol prísť k poznaniu toho zjavenia Božieho, ani nemohol byť presvedčený o jeho pravdivosti, leda skrze tie zázraky a proroctva, ktoré sú vo sv. knihách starého Závetu naznačené. Tak teda i samé v knihách starého Závetu obsažené zjavenie Božie poukazuje na božský pôvod, na svätosť a hodnovernosť jejich.

d) Pre nás kresťanov najvýznamnejšie sú proroctva vo sv. knihách starého Závetu obsažené, a splnenie jejich v novom Závete dodáva veľkú váhu tým knihám starozávetaým. V starom Závete boli by mohli pochybovať o hodnovernosti jedine takej

knihy, ktorá v sebe obsahovala len predpovedanie, nie ale skutočnosť veci naznačenej: ale keď v novom Závete presvedčujeme sa, že pravdivé a hodnoverné bolo to proroctvo, spolu presvedčujeme sa i o pravdomluvnosti a hodnovernosti tej knihy, v ktorej oné proroctvo obsažené bolo. Presvedčenie ale o hodnovernosti jednej zo sv. kníh starého Závetu ťahá za sebou i hodnovernosť ostatných, lebo ony tak sú spolu spojené, jako ohnivá v reťazi; jedna od druhej nedá sa odtrhnúť; čo platí o jednej, to platí i o druhej. Sú-li hodnoverné knihy starého Závetu, ktoré obsahujú v sebe proroctva v novom Závete splnené, musia byť hodnoverné i ostatné knihy, s ktorými knihy prorocké súvisia.

4. Neporušenosť kníh starého Závetu.

Netajíme, že pri prepisoch mohlo byť pochybeno v niektorom výraze a vo smysle jednotlivých slov: ale také jednotlivé poklesky sú malicherné, nie sú porušením ani celku ani závažných jeho častí, a to tým menej, že kritická veda zná opraviť i pochybený výraz i pochybený význam. V hebrejskej mluve je to tak (ano ešte viac) jako v inej ktorejkoľvek mluve, že len jedna pochybená písmena, ano len jedna pochybená čiaračka mení význam slova alebo vety; ku pr. medzi „pred *sudom* stáť“ a „pred *súdom* stáť“ je veľký rozdiel, zapríčinený jedinou čiaračkou: avšak súvislosť textu vede nás k oprave a k nalezniu pravého významu.

Netajíme ani to, že pri prekladoch do iných jazykov pochybený mohol byť význam niektorého výrazu a význam niektorej vety: avšak sú to len malicherné veci, ktoré kritická veda zná opraviť, objasniť a s duchom pôvodnej mluvy porovnať. Ku

pr. hebrejské rea znamená brata, príbuzného a blízneho; goj cudzinca buď dľa národnosti (nežida) buď dľa náboženstva (pohana, modlára); maim vody, more a oblohu. Avšak už i zo samej súvislosti textu možno najst opravdivý smysel slova a vety.

Nemajúc teda ohľad na nepatrné prepisné a prekladné maličkosti, smele môžeme povedať, že sv. knihy starého Závetu neboly porušené ani odňatkom ani dodatkom ani zmenou podstatnou tak, žeby v celku neobsahovaly v sebe to, čo obsahovaly vo svojich pôvodinách; lebo také podstatné porušenie tých svätých kníh bolo nemožné, pretože:

a) Knihy starého Závetu považované boly za sväté, teda za nedotknuteľné: následkom toho tvrdiť, že sú skrze neкого porušené, znamená predpokladať o nekom svätokrádežnú zlomyseľnosť; čo myseľ o nekom nenie mravnou maličkosťou.

b) Jestli knihy starého Závetu boly porušené, treba udať osobu, ktorá —, miesto, kde —, čas, v ktorom boly porušené; lebo bez odôvodnenia týchto okolností kto uverí, že boly porušené?

c) V národe vždycky boli takí, ktorí bedlili nad neporušenosťou kníh, ktoré za sväté a nedotknuteľné považovali. Za Mojžiša sa to nestalo, lebo v jeho rukách boly prvé knihy starého Závetu. Za Josue sa to nestalo, lebo nielen on strážil nad nimi, lež i celé pokolenie Levi, ktorému boly sverené. Od Josue až do Samuela boli sudcovia a ústava založená na knihách Mojžišových, a knihy sväté opatrované boly v chráme skrze Levitov. Od Samuela boli proroci, ktorí mali bedlivé oko na všetko, čo náležalo k náboženstvu, a neboli by ani v ohľade tomto zamlčali výčitky o tom, keby sv. knihy boly skrze neкого porušené bývaly. Okrem toho počnúc od Mojžiša bol tu celý

národ, ktorý v sdedenom podaní a v pamäti nosil sv. knihy, ktoré skrze Levitov bývaly v chráme čítané; bol by sa iste zbúril, keby bol pozoroval porušenie sv. kníh, ktoré činily základ jeho viery a celého života. O podobných roztržkách dotyčne sv. kníh ale nikde ani stopy.

d) Po roztrhnutí národa v kráľovstvo Juda a Israel porušenie sv. kníh nebolo možné už i pre žiarlivosť, ktorá panovala medzi nimi. Keby sa bol opovážil to urobiť Juda, bol by mu to vyhodil na oči Israel, a naopak. O podobných vzájomných obžalobách ale nikde ani stopy.

e) Skrze zajatých a rozprášených židov dostaly sa odpisy sv. kníh do Assyrie, Medie, Babylonie, Arabie, Egypta, ano i do Grécka a Ríma: keby boli pri tom rozvláčení po svete porušené bývaly, boli by porušené bývaly v rozličných krajinách a na rozličných miestach; nesrovnávaly by sa: teda shoda rozličných odpisov patrne presvedčuje o jejich neporušení.

f) Počnúc od tretieho storočia pred Kristom boli tie knihy prekladané do gréčiny a iných jazykov, roznášané v rozličných pôvodných a prekladných odpisoch, a predsa sa srovnávajú; čo je dôkazom, že ani v pôvodine ani v prekladoch neboli porušené.

g) Keby sa bol kto opovážil ich porušiť, bol by to učinil na takých miestach, ktoré marnomyseľnosti a svobode ľudu odporovali; ku pr. o tvrdošijnosti, neposlušnosti a hriešnosti jednotlivcov a národa; o ťarchách, ktoré sv. knihy uvalovali na ľud, a o úlevách, ktoré sv. knihy ukládali boháčom naproti ľudu. — Je pravda, že v národe židovskom povstali rozličné školy, ale tieto ani nemenily počet ani nerušili obsah sv. kníh, len jich

buď dľa svojej chúťky a povery alebo dľa pohansko-filosofických zásad vysvetlovali, majúc za odpadlíkov tých (ku pr. Samaritánov), ktorí všetky knihy starého Záveta nemali.

h) Keď kresťanstvo nastalo a svoju pravdu opieralo na knihy starého Záveta, židovstvo by bolo malo dosť príčiny k porušeniu sv. kníh, totižto k vymazaniu aspoň tých (prorockých) miest, na ktoré sa kresťania odvolávali. Že to ani za doby kresťanskej neučinili, je dôvodom, s jakou pečlivosťou o počet a neporušenosť sv. kníh sa povždy starali.

5. Hodnovernosť pôvodcov sv. písma starého Záveta.

Hodnovernosť sv. kníh starého Záveta spolu dokazuje i hodnovernosť pôvodcov, od ktorých tie sv. knihy pochádzajú, či sa jim menovite pripisujú, alebo bez mena pôvodcov ku knihám sv. sa pripočítujú; lebo keby národ židovský nebol býval o hodnovernosti tých pôvodcov presvedčený, nikdy by nebol jich knihy vriadil do počtu svojich sv. kníh.

Ačkoľvek nie sú nám známi pôvodcovia každej jednotlivej knihy, predsa väčším dielom sú známi, a to práve pôvodcovia tých najzávažnejších kníh, Mojžiš a prorokovia.

1. Čo sa týče Mojžiša nenie pochybnosti, že bol opravdivým poslom Božím, lebo to dosvedčuje jeho život, jeho zázraky a proroctva, jako i tá vážnosť, ktorú požíva v starom i novom Závete; a síce:

a) jeho život bol striedlivý a vážny, bezzištný a pravdumilovný, dýchajúci jedine láskou k Bohu a ľudu jeho: teda jeho čistý ráz nedáva nijaký podnet k tomu, aby sme pochybovať sa opovážili o jeho čistom úmysle a hodnovernosti. On však nielen

chcel povedať a napísať pravdu, ale i mohol a musel; mohol, čo sa týče minulosti, musel, čo sa týče jeho vlastnej doby. On žil v kruhu toho národa, ktorého dejepis a náboženstvo naznačil: mal teda známost ústného podania a iných pamiatok o minulosti národa. Tieto pamiatky ťahaly sa od stvorenia prvého páru len v jednom národe a v rodinách dlhoživých, a tak tým ľahšie a čistejšie udržať sa mohli. Čo sa týče jeho doby, musel pravdu povedať, lebo písal pre ten ľud, ktorý bol svedkom toho, čo písal; ľud, ktorý nebol ľahkoverný, ale reptavý. Keby to, čo napísal, nebolo bývalo pravdou, nebol by to prijal ten ľud tvrdošíjny (II. kn. Mojž. 32, 9.), a to tým menej, pretože jeho ústava pozbavovala ľud svobody a naložila mu ťarchy predtým nepoznané.

b) Zázraky, ktoré Boh konal jemu k vôli, (keď sa mu zjavil v horiacom a neshorenom kri a v jasnej žiare na Sinai) a k vôli ľudu (keď mu dával mannu a svietil mu ohnivým stĺpom na púšti), jako i tie, ktoré činil Mojžiš v mene a moci Božej (keď desať ranami trestal Egypt, otvoril cestu pres červené more. zo skaly vyrazil prúd vody a vytýčením hada medeného zapúdil mor), čo iného dokazovali, nežli že je poslaný od Boha?

c) Hodnovernosť a poslanie jeho od Boha potvrdily aj jeho proroctva o takých udalostiach, ktoré ani ten najbystrejší rozum tušiť a predvídať nemohol. Proroctva tie tak sa splnily, jako od neho predpovedané boli. Také proroctva boli o trestaní Egypta desať ranami (II. kn. Mojž. 8, 10.), o priechode pres červené more (II. kn. Mojž. 14, 13.), o zahynutí buričov: Kore, Dathan a Abiron (Num. 16, 28.), o padaní manny po všednie dni (Ex. 16, 4.), o vymretí ľudu naddvadsaťletého na púšti (Num. 14, 29.

26, 64.), o vydobyť zeme zaslúbenej (Ex. 24, 34.) a o iných udalostiach.

2. Knihy historické obsahujú v sebe dejepis národa a osôb jednotlivých; tamtoho svedkom bol sám národ, tento musel byť písaný o osobách známych v národe, lebo židia dajaké bájky neboli by trpeli v rade svojich sv. kníh.

3. Knihy bohoslužebné a poučné sú len výrazom buď zjavenia Božieho (Mojžiša a prorokov) buď pobožného srdca alebo zkusenosti každodennej. Neboli by jich ani Leviti ani židia trpeli medzi sv. knihami, keby sa neboly srovnávaly so zjavením Božím.

4. Knihy prorokov zodpovedajú osobám, ktorých mena na čele nosia, a veku, z ktorého pochádzajú. Obsahujú v sebe veci, ktoré sa týkajú buď minulosti alebo budúcnosti, v oboch pádoch ale jednajú len o veciach sv. náboženstva, dosvedčujúc, že sú k prorockej úlohe poslaní od Boha. Čo sa týče minulosti, horlia len za to, čo Boh zjavil skrze patriarchov a Mojžiša; horlia proti tým, ktorí si neváža zjavenia a zákonov, ktoré dané boly skrz Mojžiša. Čo sa týče budúcnosti, predpovedajú osudy národa a príchod zaslúbeného Messiáša. Svoje poslanie od Boha potvrdzujú svojím príkladným životom, zázrakami, proctvami, ano i svojím mučenníctvom. Trpeli ovšem, ale nie pre zločin a podvod, lež pre pravdu, ktorá mučiteľom bola odporná: preto nielen mena jejich boly požehnané v národe, ale i jejich knihy boly sv. dedictvom národu.

6. Zjavenie Božie v sv. písme starého Závetu.

Človeku — jako sme sa presvedčili — potrebné je zjavenie nadprirodzených pravd náboženských,

lebo prirodzeným svojím rozumom nevládne jich vyzkúmať. Zjavenie nadprirodzených pravd náboženských ale stať sa môže len skrze Boha. Sám Boh musí sa stať učiteľom pokolenia ľudského, aby toto opravdive poznalo, ctilo a poslúchalo Boha a tak spasené bolo.

Jako učiteľ postupne vyučuje svojho učenníka, primerávajúc vyučovanie jeho povahy a okolností: tak vyučoval i Boh pokolenie ľudské postupne a s ohľadom na jeho povahu a okolnosti. Čím širšieho poznania pravd náboženských a pevnejšieho utvrdenia v nich požadovaly okolnosti, v ktorých sa človek postupom času nachádzal, tým širšie a dôkladnejšie bolo i vyučovanie jeho. O tom nás presvedčujú knihy svätého starého Závetu. Jednoduché bolo zjavenie, ktoré sdelil Boh patriarchom od Adama do Abrahama. Dôkladnejšie bolo od Abrahama, lebo keď po rozptýlení pokolenia ľudského počiatocné zjavenie haslo, vyvolil Boh Abrahama a jeho potomkov k udržaniu pravej viery a nádeje na zaslúbeného Messiáša. Ešte dôkladnejšie bolo zjavenie Božie, ktoré dal skrze Mojžiša, nielen aby upevnil svoj vyvolený národ v tej viere a nádeji, ale i sriadil ho v moc, ktorá by sa udržala medzi susednými národami; lebo zánik národa židovského bol by mal za následok i zánik tej viery a nádeje. Tak to malo byť až do príchodu Messiáša. Aby ale vyvolený národ židovský neopúšťal poznanie Boha, verejnú úctu, plnenie prikázaní jeho a neutratil nádej na zaslúbeného Messiáša, z času na čas posielal k nemu svojich prorokov, zázrakami a proroctvami svoje od Boha poslanie dokazujúcich, aby napomínali ho k zachovaniu poznania, ctenia a po-

slúchania Boha, a spolu utvrdzovali ho v očakávaní zaslúbeného Messiáša.

Všetko to, čokoľvek Boh zjavil a ustanovil v starom Závete a o čom svedčia knihy sväte jeho, je sväte a dôstojné, nič neobsahujúc v sebe, čo by sa protivilo dokonálostiam Božím a zdravému rozumu; a síce:

a) Čo sa týče pravd o Bohu a o jeho prikázaniach, sú také, že jich prijal i nový Závet; lebo hovorí Ježiš: „Neprišiel som zrušiť zákon a prorokov, ale vyplniť“ (Mat. 5, 17.).

b) Čo sa týče krvavých obetí a obradných obyčajov, tie i so svojim kňazstvom boli len dočasné; boli predobrazmi toho, čo sa malo stať skutkom v novom Závete, a preto s príchodom Ježiša Krista zmizly, jako mizne svetlo hviezd, keď vyjde slnko.

c) Čo sa týče nádeje na príchod zaslúbeného Messiáša, prorokami udržiavanej, tá sa vyplnila príchodom Messiáša, ktorý je Ježiš Kristus.

Aby sme tieto veci však potom neopakovali, budeme jednať o nich až v tom pojednaní o novom Závete, kde sa nám poskytne príležitosť dokázať, že viera a zákony starého Závetu najšly zdokonálenie, obete a proroctva svoje splnenie skrze Messiáša, Ježiša Krista.

Nový Závet.

7. Pramene nového Závetu.

To, čo Boh v starom Závete zjavil a ustanovil k spaseniu pokolenia ľudského, bolo v mnohom ohľade len základom nového Závetu a prípravou k nemu. Tento nový Závet stal sa skrze Ježiša Krista,

jako sa o tom v nasledujúcom pojednaní presvedčíme.

Zjavenie Božie, ktoré sa stalo skrze Ježiša Krista podobne náleží medzi dejepisné udalosti, a preto pravdivosť jeho dokázať sa musí tým spôsobom jako jinej dejepisnej udalosti, a tým viac, že nám na tomto presvedčení nesmierne mnoho záležať musí. Čím viac o pravdivosti novozávetného zjavenia Božieho budeme presvedčení, tým vrúcnejšie a vernejšie prilneme k nemu, aby nás viedlo k večnému spaseniu.

Že novozávetné zjavenie Božie stalo sa skrze Ježiša Krista, o tom nás presvedčujú jako kresťanské tak i nekresťanské dejepisné pramene.

Ku kresťanským dejepisným prameňom náležia buď sväté knihy kresťanské čili sv. písmo nového Závetu alebo svedoctva spisovateľov kresťanských.

I. Sv. písmo nového Závetu záleží zo 27 kníh, z ktorých 5 je dejepisných, 21 poučných a 1 pro-rocká.

1. K dejepisným knihám nového Závetu náležia:

a) evangelium (čili zvestovanie novozávetného zjavenia Božieho) dľa sv. Matúša, Marka, Lukáča a Jána;

b) Skutky Apoštolské čili dejepis o účinkovaní apoštolov na počiatku Cirkve kresťanskej.

2. K poučným knihám nového Závetu náležia listy, ktoré apoštoli poslali buď k rozličným sborom kresťanským a jednotlivým osobám alebo ku kresťanom vôbec (*epistolae catholicae*), poučujúce jich o pravde kresťanskej a napomínajúce jich k čnosti a k dobrým skutkom. Medzi nimi je 14 listov sv. Pavla (k Rimanom, dva ku Korinthským, ku Galatským, Efeským, Filipenským, Koloským,

dva k Tesalonickým, dva k Timotheovi, k Titovi, Filemonovi a Židom), 1 Jakuba, 2 Petra, 3 Jána a 1 Judov.

3. Kniha prorocká je len jedna, totižto Zjavenie sv. Jána.

II. Ku kresťanským dejepisným svedectvám náležia tiež spisy svätých otcov a spisovateľov kresťanských, ktorí už od doby apoštolov počiatok berú, učenosťou (spisovatelia) a spolu i svätosťou života vynikajú (sv. otcovia) v Cirkvi Pánovej; ku pr. sv. Klement, pápež, učenník sv. Petra; sv. Ignác, mučeník, ktorý videl ešte samého Ježiša; sv. Polykarp, učenník sv. Jána apoštola a jiní mnohí.

III. K nekresťanským dejepisným svedectvám náležia židovskí a pohanskí spisovatelia, ktorí hneď od doby apoštolskej buď Ježiša Krista a Cirkev kresťanskú spomínajú, alebo dejepis tej doby, v ktorej sa Ježiš zjavil, podávajú; ku pr. žid Jozef Flavius, ktorý opísal zkazu mesta Jerusalema, pohan Plinius, ktorý s úžasom spomína šírenie sa kresťanstva už v prvom stolytí po narodení Krista Pána, Seneka a jiní.

8. Hodnovernosť sv. písma nového Závetu.

Jako Ježiš nie písmom, ale ústama sdeloval svoje učenie: tak tiež apoštolom neprikázal, aby písmom, lež ústama ohlašovali sv. evangelium. Dľa toho sa aj apoštolí držali, tak že len niektorí z nich zanechali po sebe písomnú pamiatku, totižto Peter, Ján, Matúš, Jakub, Juda a Pavel. Učinili to na veľké šťastie Cirkve svätej; lebo keby Cirkev sv. obmedzená bola len na ústne podanie (tradiciu), bolaby ešte otvorenejšia cesta pochybnosťam a bludom.

Ačkoľvek však len niektorí z apoštolov na písme zanechali po sebe dedičstvo učenia Ježišového, tým preukázali veľkú službu Cirkvi svätej, lebo na základ tento opiera sa zjavenie Božie nového Závetu, preto že sú hodnoverným prameňom jeho.

I. Hodnovernosť sv. písma nového Závetu čo do pôvodu vysvitá z nasledujúcich dôvodov:

1. Tie kresťanské sbory a tí jednotlivci, ktorí od apoštola obdržali písomnú pamiatku, vážili si ju čo poklad najdrahší. Obcovanie, ktoré mali s inými sborami kresťanskými, malo za následok, že jedni od druhých si tie písomné pamiatky odpisovali (Kolos. 4, 16.); a síce jednotlivci, aby dľa nich vyučovali (II. Tim. 1, 13.); — sbory kresťanské, aby jich v svojich shromaždeniach čítali (Kolos. 4, 16. I. 5, 27.).

Tým spôsobom nielen zachovály sa tie apoštolské písomné pamiatky, ale i mena tých apoštolov, od ktorých pochádzaly; anižby jim boli toľkú cenu a úctu prikládali, keby neboly od samých apoštolov pochádzaly.

2. Keď následkom vzájomného odpisovania sv. kníh povstaly celé sborníky jejich, a medzi ne pomiešané boly i také knihy, ktoré bezzákladne sa apoštolom pripisovali, biskupi na sneme Hipponskom r. 393. a Karthagenskom r. 397. vyzkúmajúc hodnovernosť sv. kníh starého i nového Závetu ustanovili, aby sa v chráme len opravdivé sv. knihy čítaly, a uviedli jich menovite, a síce všetky tie, ktoré sme vyššie udali. Z toho nasleduje, že v ohľade sv. kníh nepanovať ľahkovernosť, ale prísnosť; medzi sv. knihy vriadili len také, o jichž apoštolskom pôvode boli skutočne presvedčení.

3. Sv. knihy pokladané boly za najdrahší a svätý poklad Cirkve svätej, tak že mnohí radšie

mučennícku smrť podstúpili, nežliby jich boli vydali; tí ale, ktorí z bázne pred mukami vydali sv. knihy pohanom, pokladaní boli za zradcov (*traditores*). Menovite Arlesský snem r. 314. takých duchovných, ktorí sa tej zrady boli dopustili, shodil s duchovného úradu. Zajiste, keby tie sv. knihy neboly bývaly pôvodu apoštolského, neboliby za ne mučennícku smrť podstupovali, ani kresťania neboliby mali za zradcov tých, ktorí tie knihy pohanom vydávali.

4. Jak prísne a opatrne v ohľade tomto sa pokračovalo, poznať i z toho, že jedny knihy považovaly sa za také, ktorých apoštolský pôvod nikdy nebol braný do pochybnosti (*protokanonické*); druhé za také, ktorých apoštolský pôvod od nektorých braný bol do pochybnosti (*deuterokanonické*). K týmto počítali list sv. Pavla k Židom, druhý list sv. Petra, druhý a tretí list sv. Jána, list sv. Jakuba, list Judy a Zjavenie sv. Jána. Až keď sa úplne presvedčili, že i tieto sú pôvodu apoštolského, všeobecne prijali jich do počtu sv. kníh nového Závetu.

Tento rozdiel medzi prvoplatnými (*protokanonickými*) a druhoplatnými (*deuterokanonickými*) sv. knihami nového Závetu však neoslabuje hodnovernosť sv. kníh druhoplatných; lebo pravda bola pravdou sama v sebe (*objective*), bár ju nektorí len neskôrej nahliadli (*subjective*).

5. Hodnovernosť sv. kníh nového Závetu potvrdzuje i tá okolnosť, že vo spisoch sv. Otcov a cirkevných spisovateľov nachádzajú sa výpovede čerpané z týchže sv. kníh. Dostačuje upozorniť len na list sv. Klementa, pápeža, zo samej doby apoštolskej pochodiaceho, ku Korinthským, v ktorom uvádza jednotlivé výpovede temer zo všetkých i z tých tak

rečených druhoplatných sv. kníh. Je to skvelým dôkazom, že v Ríme už v prvom stolytí po nar. Kr. mali temer celý sborník sv. kníh.

6. Nemalú váhu hodnovernosti sv. kníh dodáva i to, že tie knihy byly zavčasu preložené nielen na jazyk latinský, ale už v II—IV. stolytí i na sýrsky, koptský, ano i na slovanský*), a síce bez rozdielu medzi prvo- a druhoplatnými: zdáliž by sa to bolo stalo, keby tie knihy neboly bývaly pokladané za hodnoverné hlasy apoštolské?

7. Konečne svedkom hodnovernosti sv. písma nového Závetu je celá Cirkev kresťanská, ktorá behom všetkých XIX. stolytí za zjavenie Božie a za pravdu božskú má, čo je v nich obsažené; neboloby to ale tak, keby jich povždy nebola držala za písomnú pamiatku apoštolov. Ano i sami odpadlíci od Cirkve mali a majú tie knihy za hodnoverné, lebo jich držia za sväté, ačkoľvek jich buď nevedome alebo zlomyseľne prekrucujú a k zakrytiu bludu svojho zneužívajú.

II. Hodnovernosť sv. písma nového Závetu čo do obsahu vysvitá z nasledujúcich dôvodov.

1. Kdekoľvek sa dotýkajú miesta, času, náboženského a národného života, to všetko srovnáva sa s geografiou, historiou a ethnografiou toho veku, ktorému sa pripisujú, tak že pôvodcovia tých kníh museli v tom veku žiť a očitými svedkami byť toho, čo opisujú.

2. Keby niektorá kniha bola od nejakého pozdejšieho pôvodcu, tento bolby do nej vložil i udalosti svojho veku. Ku pr. evangelium sv. Matúša, Marka a Lukáča spomína proroctvo Pána Ježiša o zkáze mesta Jerusalema, nie ale i o jeho splnení.

*) V. môj spis: Ulfilas a glagolské písmo. V Praze, 1886.

Je to skvelým dôkazom, že tie evangelia musely byť písané pred zkazou mesta Jerusalema; lebo pozdejší pôvodca nebolby opomenul pridať i zpravu o uskutočnení tohože prorocstva. — Skutky Apoštolské obsahujú v sebe udalosti sv. Pavla až do jeho prvého príchodu do Ríma: pozdejší spisovateľ bolby podal tiež ostatnie jeho osudy.

3. Pôvodcovia tých kníh písali síce temer všetci grécky: avšak sloh jejich poukazuje na to, že jejich náboženstvo a mluva materská bola židovská; lebo majú úplnú známosť náboženstva židovského, škôl židovských, obyčají židovských a v gréčine užívajú často židovský spôsob mluvenia. Toto srovnáva sa len s osobou a duchom apoštolov, nie ale s osobou a duchom pozdejšieho spisovateľa; pretože po zkaže Jerusalema kresťanské spisovateľstvo prešlo na nežidovské národy.

4. Nektore knihy nielen nosia na čele meno svojho pôvodcu, ale zodpovedajú povahe toho, komu sa pripisujú. Ku pr. v evangelium a listoch sv. Jána dýcha láska vôbec a zvláštne k Pánu Ježišovi, ktorý ho nad iných miloval. V listoch sv. Pavla všade pozorovať horlivosť, neohrozenosť a vzdelanosť, ktorú mal zo školy Gamalielovej. Skutky Apoštolské nielen prezradzujú, že jejich pôvodca bol spoločníkom sv. Pavla na cestách, lež i to, že sú pokračovaním evangeliuma Lukáčového (Luk. 24, 49. Sk. Ap. 1, 4.). Listy sv. Petra dýchajú starostlivosťou o Cirkev, ktorú mu sveril Pán Ježiš. Vôbec sloh vo sv. knihách nového Závetu je rozdielny a (vynímajúc sv. Pavla a Lukáča) poukazuje na pôvodcov jednoduchých a v múdrosti svetskej nevzdelaných.

5. Jedna kniha predpokladá druhú; ku pr. list sv. Petra predpokladá evangelium sv. Matúša, Mar-

ka a Lukáča (II. Pet. 1, 17. Mat. 17, Mar. 9, Luk. 9) a listy sv. Pavla, jako aj iné písma (II. 3, 15.). Je to zrejme podobne skvelým svedectvom, že už za živobytia apoštolov bol sborník sv. kníh nového Závetu.

6. Nedá sa tiež myslieť, žeby bol mohol kto podstrčiť svoj spis niektorému z apoštolov, aby tak sjednal mu väčšiu vážnosť v Cirkvi. Keby sa to bolo stalo, boloby sa to muselo stať buď za živobytia alebo po smrti apoštolov. Za živobytia jejich? zdá sa by to boli opatrní a nad čístotou učenia Ježišového bedliví apoštoli trpeli? zdá sa veriaci, ktorí viseli od úst jejich, boliby podstrčený spis nepoznali a nepísaný od apoštola za apoštolský prijali? — Snáď po smrti apoštola podstrčili mu spis neapoštolský? zdá sa po smrti apoštola písaný spis možno bolo podstrčiť mu čo živému? zdá sa neboli predstavení Cirkve na všetky strany, ktorých oku nebolby ušiel klam? zdá sa veriaci boliby prinútili biskupov a predstavených, aby prijali za apoštolský spis taký, ktorý nepochádzal od apoštolov? zdá sa biskupi a predstavení boliby trpeli u veriach taký spis, o ktorom nemali známosti, že skutočne pochádzal od apoštolov? Vyskytly sa ovšem niektoré spisy, ktoré neboly hodnoverné, ale také byly aj od sborov kresťanských zavržené; ku pr. evangelium dvanásť apoštolov, evangelium o narodení Panny Marie, listy sv. Pavla k Senekovi, list Ježiša Krista k Abgarovi. Tedy i zo zavrženia podvržených písem nasleduje, že sbory kresťanské v tomto ohľade boli ostražité a pripísali apoštolom len tie spisy, ktoré skutočne od nich pochádzaly.

III. Hodnovernosť sv. písem nového Závetu čo do jejich neporušenosti vysvitá z nasledujúcich dôvodov:

a] Keby byly kedy knihy apoštolov buď dodatkom buď odňatkom alebo premenením textu porušené bývaly, boloby sa to stalo buď za živobytia apoštolov alebo po jejích smrti. Za živobytia? ktoby sa bol opovážil urobiť to pod jejích okom ostrážitým? boliby apoštoli mlčali k spotvoreniu svojeho písma? Snáď po smrti apoštolov? Nebolo možné, lebo spisy apoštolov byly vo svojich pôvodinách čo drahý poklad opatrované, a biskupi i veriaci len tie odpisy držali za hodnoverné, ktoré sa celým svojím obsahom s pôvodinou apoštolskou srovnávaly.

b] Čím ďalej sa sv. knihy buď vo svojej pôvodnej mluve buď v preklade rozširovaly po svete, tým menej možné bolo jejích porušenie; lebo keby sa to bolo stalo, jakoby sa byly ku pr. knihy rímskej cirkve srovnávaly s knihami cirkví v Asii? Okrem toho to porušenie boloby sa dostalo i do prekladov, a tak nebolaby možná tá shoda, jakú spatrujeme medzi gréckymi a negréckymi exemplármi.

c] Tí, ktorí do inej mluvy chceli prekladať sv. písmo, zajiste boli tak opatrní, že to činili buď z pôvodiny apoštolskej alebo z takého exempláru, o ktorom boli presvedčení, že celým svojím obsahom srovnáva sa s pôvodinou; lebo jim nešlo o preloženie jakéhokoľvek spisu, lež o preloženie hodnoverného spisu, aby nie blud, lež pravdu presadili medzi svoj národ.

d] Sv. knihy tieto nielen sa nachádzaly v rukách kresťanov, lež i v rukách židov a pohanov, ktorí chtiace potužiť kresťanské učenie, posudzovali a predkladali výpovede z nich. Keby boli kresťania, aby vyhli útokom, porušili sv. písmo, boliby porušili tie miesta, ktoré židia a pohania napádali a proti kresťanom používali: jak náramný rozdiel

medzi sv. knihami boloby to zapríčinilo! Na východe boliby porušovali miesta židmi napádané; na západe miesta pohanmi napádané; predsa však toho rozdielu medzi knihami východu a západu nebolo a nenie, na potvrdenie tej pravdy, že sv. knihy nového Závetu nie sú porušené.

e] Keby boli kresťania porušili sv. knihy, boliby to učinili na tých miestach, ktoré zdajú sa sebe odporovať (ku pr. zprávy v evangeliach o hodine vzkriesenia Ježišového) alebo boliby určitejšie vyslovili miesta záhadné (ku pr. o kvasenom alebo nekvasenom chlebe pri poslednej večeri): keď už ale i také a podobné miesta nechali nedotknuté, je to dôkazom, že sa pilne starali o neporušenosť sv. kníh.

f] Konečne v knihách sv. otcov a spisovateľov cirkevných nachádzajú sa buď kratšie alebo dlhšie, buď doslovné alebo voľne brané výpovede a texty zo sv. písma, a to síce o veciach najvážnejších a v počte nesčíselnom, tak žeby sv. knihy, keby byly porušené bývaly, stály v protive i s knihami sv. otcov a spisovateľov cirkevných. Teda i shoda medzi textami sv. písma a kníh otcov a spisovateľov cirkevných potvrdzuje neporušenosť a nasledovne i hodnovernosť sv. kníh nového Závetu.

Je síce pravda, že spisovatelia alebo prekladatelia v nektorých slovách sa odchýlili: avšak sú to maličkosti, ktoré sa porušením sv. písma nazývať nemôžu. Ku pr. preklady slovenské, ktoré sa staly z latinského, berú často slovo princeps za knieža, kdežto ono značí i knieža panujúce (Mat. 20, 25.) i hlavného predstaveného, a na mnohých miestach v tomto smysle rozumieť sa má. V takých nepatrných pádoch ľahko sa dá najst, že

ku pr. pod kniežatami kňazskými rozumieť treba hlavných kňazov, pod kniežatami ľudu ale hlavných predstavených ľudu.

9. Hodnovernosť pôvodcov sv. kníh nového Závetu.

Že pôvodcovia sv. kníh nového Závetu sú viery hodní, vysvitne z toho, keď dokážeme, že mohli poznať a chceli i museli písať pravdu; a síce:

1. Mohli poznať pravdu, ktorú naznačili o Kristu Pánu, pretože boli ľudia zdravého rozumu a zdravých smyslov: žili v dobe Ježiša a obcovali buď s ním samým alebo s tými, ktorí boli jeho stálymi spoločníkmi. Tak Matúš, Ján, Peter, Jakub a Juda obcovali s Ježišom, slyšali jeho učenie a videli, čo činil a trpel. Marek a Lukáč, jestli neboli zo 70 učenníkov alebo z tajných učenníkov Ježišových, boli spoločníkmi apoštolov, a síce Marek Petra, Lukáč Pavla. Okrem toho Lukáč bol očitým svedkom osudov sv. Pavla, ktoré opisuje v Skutkoch apoštolských. Jakub, Simon a Juda boli z rodiny Ježišovej a tak znali a ostatným sdělili príbehy z prvého života Ježišového. Sv. Pavel vyučený bol z čiastky zázračným zjavením Ježiša, z čiastky od samých apoštolov, s ktorými po svojom obrátení obcoval.

Jakú váhu kládli apoštoli na osobné a očné poznanie učenia a príbehov Ježišových, dôkazom je voľba apoštola na miesto zradného Judáša Iškariotského, pri ktorej vzali do povahy, aby ten, ktorý vyvolený byť má, bol jeden z tých, ktorí boli svedkami učenia a príbehov Ježišových od jeho krstu až do jeho nanebevstúpenia. (Sk. Ap. 1, 21 a 22).

2. Apoštoli chceli podať písanú pravdu buď sami (Matúš, Ján, Peter, Pavel, Jakub a Juda) alebo

skrze svojich spoločníkov (Peter a Pavel), lebo jim išlo o to, aby ľudia uverili a spasení boli. Iného zámeru nemali. Kto sa chytá klamu a podvodu, ten to činí pre svoj prospech a zisk: zdáliž možno toto povedať a pôvodcovi sv. kníh nového Záveta? Práve naopak; nie len že nemali čo očakávať zisk a prospech, lež prenasledovanie, muky a smrť. Mlčaním a nie rozširovaním správ o Ježišovi boliby si získali priazeň ľudskú. Okrem toho boli ľudia bohabojní: keby boli chceli použiť klamu a podvodu v tak vážnej a samého Boha sa týkajúcej veci, boliby sa museli obávať i strašného trestu večného. V skutku, že uprimne chceli podať pravdu, vysvitá tiež nielen z jejich jednoduchej povahy, ktorá nie je schopná chytráckeho podvodu, lež i zo spôsobu samého písania; vyprávajú vec jednoducho a bez múdrosti svetskej, vážne a pokojne i pri takých udalostiach, ktoré jim mohli pobúriť krev (ku pr. umučenie Krista Pána); nezamlčujú svoje nedostatky, ani urážlive nevystupujú proti tým, ktorí ich nespravodlivo prenasledovali; podávajú okolnosti, v ktorých sa čo dialo, a odvolávajú sa i na svedkov žijúcich. Nenie-li toto dôkazom uprimnosti, s ktorou chceli podať číročistú pravdu? Konečne, keby boli chceli použiť klam a podvod, boliby lichotili židom a pohanom, nie ale ohlašovali to, čo bolo pohanom bláznovstvo, židom ale pohoršenie (I. Kor. 1, 23.); to, čo sa protivilo náhľadom náboženským, obyčajom a náruživosťam tých, ktorým nové a to nadprirodzené učenie hlásali.

3. Pôvodcovia sv. kníh nového Záveta museli podať pravdu; lebo nepísali o tajnej a ukrytej, lež o verejnej a známej veci, ktorá sa udala nie na jednom mieste, lež na rozličných miestach celej Palestíny, pred veľkými zástupami, pred priateľmi i

nepriateľmi Pána Ježiša. Keby neboli povedali pravdu, boliby zmarili celé dielo Ježišovo: priateľskí svedkovia učenia a umučenia, keby boli spozorovali lož a podvod, boliby od nich odpadli; nepriateľskí svedkovia, keby boli spozorovali lož a klam, boliby jich nielen vinili z toho, lež i zažalovali. Nikde toho ale ani stopy. Sudcovia, pred ktorých vláčení boli, nikde jich neobviňujú z podvodu a lže, ale len zakazujú jim hlásať Ježiša, jeho učenie, zázraky a zmŕtvýchvstanie. To, čo nám podali písmom, hlásali nielen pred ľahkoverným ľudom, lež i pred filozofami a kniežatami, pred nepriateľmi a ukrižovateľmi Ježiša: či mohli už pred nimi povedať čo takého, čo nebolo slyšano od Ježiša a nebolo videno na Ježišovi?

K dokázaniu hodnovernosti pôvodcov sv. kníh môžeme pridať ešte nasledujúce dôvody:

a) Nové náboženstvo bolo tak vznešené, smysel a rozum ľudský prevyšujúce, že k jeho vymysleniu a systematickému zostaveniu neboliby dostali ani tí najbystroumnejší a najučenejší filosofi: jakoby ho mohli vymysleť jednoduchí neučení rybári? Preto sami vyznávajú, že nehlásajú svoju múdrosť a múdrosť tohoto sveta, lež čo sám Boh skrze Ježiša Krista zjaviť ráčil.

b) Kto s takou neohrozenosťou a odvážlivosťou hovorí, že je v stave i život svoj nasadiť za pravdu toho, čo hovorí, ten musí byť skrz na skrz presvedčený o pravde toho, čo hovorí. Takí boli aj pôvodcovia sv. kníh, hotoví trpeť prenasledovanie, muky a smrť za pravdu evangelia. Je pravda, že niekedy i fantasta a blúznivec je hotový trpeť pohanenie a prenasledovanie, ba — povedzme — i smrť: ale zdá-liž všetci, ktorí písali a ohlašovali evangelium boli prepjatí blúznivci? zdá-liž v jejich povahe miernej

a jednoduchej nalezáme i tú najmenšiu stopu streštenosti a blúznenia? Práve opak toho pozorujeme na sv. Pavlovi. Dokiaľ vrela v ňom vášeň a nenávisť proti kresťanom. bol jako šialený a streštený; schopným k apoštolstvu ale stal sa len vtedy, keď mu pred Damaskom ochladla zdivočilá krev.

c) Keby apoštoli nepodávali pravdu vo sv. knihách, ale lož a klam: zdáľižby bola možná tá shoda, ktorú medzi nimi spatrujeme? Je pravda, že jeden nepíše od slova do slova jako druhý; že jeden zamlčuje to, druhý iné; jeden obširnejšie, druhý stručnejšie podáva buď nejakú udalosť buď slova Ježišové: ale v hlavných veciach všade, v nepatrnejších veciach temer všade sa shodujú, sebe vo spolok ale opravdive nikde neodporujú. Poukazuje to na jednu zkusenosť historickú a len na rozličnosť spisovateľov; čo hodnovernosť jejich len zvyšuje a utvrdzuje. Zajiste keby boli chceli podstrčiť lož a klam, boliby to učinili buď spoločnou poradou alebo jednotlivou opovážlivosťou. Jestli spoločnou poradou, muselyby sa sv. knihy viacej srovnávať i v podstatných veciach i v podrobnostiach; jestli každý jednotlivý by bol sostavoval svoj podvodný spis, muselyby tie knihy mať v sebe, keď nie samé, aspoň väčšie rôznosti.

d) Konečne toľké národy, židia i pohania, sv. knihami nového Závetu presvedčili sa o pravde kresťanskej a obrátili sa: či možno myslieť, že sa nepresvedčili najprv o hodnovernosti tých, ktorí tie písomné pamiatky po sebe zanechali?

Z toho už nasleduje, že tie knihy právom nielen hodnovernými, lež i svätými nazývame a pokladáme jich za prameň pravdy a za studnicu novozávetného zjavenia Božieho.

10. Stručný životopis Ježiša Krista.

Zjavenie Božie nového Závetu obsahuje v sebe to, čo Ježiš Kristus učil, ustanovil a učinil k našemu večnému spaseniu. Predovšetkým teda musíme si na pamäť uviesť stručný životopis Ježiša, ako nám ho podávajú sv. knihy nového Závetu.

Keď sa priblížil ten čas, v ktorom založený mal byť nový Závet, nechcel Boh vo svojej múdrosti náhle prekvapiť svet, ale ho pripravil k príchodu zaslúbeného Messiáša. V roku 748 po založení mesta Ríma*) poslal archandela Gabriela, aby zvestoval ctihodnému kňazovi Zachariášovi, že manželka jeho Alžbeta v starobe svojej počne syna, ktorý bude veľký pred Pánom Bohom, a jehož meno bude Ján (Jachanan čili milosť Božia); že bude od narodenia svojeho nazarejský (čili Bohu zasvätený), mnohých obráti k Bohu a v sile Eliašovej predchádzať bude Messiáša. Ponevác tomu neobyčajnému príbehu Zachariáš uveriť nechcel, Gabriel zavrel jeho ústa, aby bol nemý až do uskutočneného narodenia Jánovho.

Asi o pol roka (Luk. 1, 36.) zjavil sa tenže archangel Gabriel blahoslavenej Panne Marii v Nazarete a zvestoval jej, že počne a porodí syna a nazve meno jeho Ježiš (Ješua čili Boh-Spasiteľ), ponevác on je ten zaslúbený, ktorý spasí svet; že Duch svätý zostúpi na ňu a moc Najvyššieho zastieni ju, a syn, ktorý sa z nej narodí, bude nazvan Synom Božím.

*) Teda o 6 rokov drelej nežli to náš obyčajný letopočet udáva. Tento pochádza od Dionysia Exigua, ktorý narodenie Krista Pána položil do r. 754. po založení mesta Ríma. Ačkoľvek i na ďalej zostaneme pri panujúcom letopočte, predsa pri rozlušťovaní chronologických (rokových) otázok musíme sa držať tamtoho správnejšieho letopočtu. V tomto jako i v inom nasledujúem hlavne dielo: Všeobecný cirkevní dejepis. Šepsal dr. Fr. Xav. Kryštůfek. V Praze, 1883.

Panna Maria, dozvedevšia sa pri tom zvestovaní o milosrdenstve, ktoré Pán s Alžbetou, jej príbuznou učinil, spiechala k nej za hory, aby jej pri očakávanom porode preukázala službu lásky. Alžbeta, ktorá bola slyšala o vyvolení sv. Panny za matku Messiáša, pozdravila ju, reknúc: „Požehnaná ty medzi ženami, a požehnaný plod života tvojho! A odkiaľ mi to (šťastie), že matka Pána môjho prišla ku mne?“ Maria na to s hlbokou pokorou odpovedajúc, prorockým svojím chválospevom ospevovala milosrdenstvo Božie, ktoré sa skrze ňu má stať pokoleniu ľudskému a pre ktoré blahoslavenou ju nazývať budú všetky pokolenia (Luk. 1, 39—48).

Po narodení Jánovom otvorily sa nemé ústa Zachariášove, jako mu bol predpovedal archangel Gabriel (Luk. 1, 20), a naplnený Duchom svätým pozdravil synáčka svojho, reknúc: „A ty dieťa (moje), prorokom Najvyššieho slúť budeš, lebo pôjdeš pred tvárou Pána pripravovať cesty jeho; aby dané bolo umenie spasiteľné ľudu jeho na odpustenie hriechov jeho skrze srdečné milosrdenstvo Boha nášeho, v ňomžto navštívil nás Vychodiaci (jako slnko) z vysosti, aby svitnul tým, ktorí sedia vo tme a stínu smrti“ (Luk. 1, 67—79).

V tom čase vyšiel rozkaz z Ríma od cisára Augusta, aby sa stal popis ľudu celej ríše rímskej a tak i v Palestine, ktorá k nej náležala. Vladárom Syrie, do ktorej patrila i Palestína, bol r. 744—748 Sentius Saturninus. Za jeho doby prišiel Quirinus (Cyrinus), jako cisársky legát, s mimoriadnym plnomocenstvom na východ, válčil proti Homonadským v Cilícii a viedol i vrchní dozor nad popisom ľudu

v Syrii.*) Dľa toho cisárskeho rozkazu mal sa každý dostaviť do toho mesta, z ktorého pôvod mal: následkom toho sv. Jozef, pretože pochádzal z Betlehema, so svojou „zasnúbenou manželkou“, bl. P. Mariou, išiel k tomuže popisu do Betlehema. Pre nával ľudu k popisu sa dostavivšieho, nenašli miesta v hospode a museli nocľahovať v maštali. Práve prišiel sv. Panna čas a porodila synáčka. Ukryté narodenie jeho však oslavovali sbory andelské a zvestovali túto veľikú radosť pastierom, ktorí okolo Betlehema pásli stáda svoje. Pastieri na slovo andelské spiechali do maštale a skutočne naleznuvše narodeniatko, poznali v ňom andelmi zvestovaného Spasiteľa a klaňali sa jemu. Boli to tedy prví veriaci z Israela. Dľa zákona starého Závetu obrezané bolo dieťa v 8. deň a obdržalo meno Ježiš, jako bolo nariadené od archanđela Gabriela hneď pri zvestovaní jeho. V 40. deň podobne dľa starozávetného zákona išla bl. Panna s dieťaťkom do chrámu, aby ho predstavila Pánu a priniesla obeť očisťovania. Práve vtedy prišiel do chrámu nábožný starček Simeon, ktorému zjavil Duch svätý, že neumre, dokud nespatri zaslúbeného Messiáša. Z vnuknutia tohože Ducha sv. poznav v dieťaťku zaslúbeného Vykupiteľa a vzav ho na lokty svoje pozdravil ho s prorockým nadšením a pravil: Nyní prepúšťaš, Pane, služobníka svojho v pokoji; lebo oči moje videly spásenie tvoje, ktoré si pripravil pred obličajom všetkých ľudí; (videly) svetlo k osvieteniu pohanov a k sláve ľudu svojho israelského“ (Luk. 2, 29—32.) Navracajúc ale dieťaťko Matke vyslovil tieto prorocké slova: „Postavený je tento k pádu (neveriacim) a k po-

*) Sv. Lukáč (2, 2.) menuje toto popísanie prvým, pretože Quirin r. 759 po založení mesta Ríma opäť konal podobný popis (teda druhý).

vstaniu (veriacim) mnohým v Israelu, a na znamenie, ktorému bude odpierané . . . , aby zjavené boli smýšľania mnohých srdc“ (Luk. 2, 34. 35.) Pripojila sa k nemu i nábožná vdova Anna Fanuelova a mluvila o dieťatku všetkým, ktorí očakávali zaslúbeného Messiáša (Luk. 2, 36—38.). Po vykonanej obeti navrátili sa Jozef a Maria s dieťatkom do Betlehema.

V druhom roku Ježiša prišli mudrci od východu, povzbudení a vedení hviezdou, jako sa zdá, len jim srozumiteľnou, do Jerusalema a pýtali sa po novom Kráľovi, hviezdou jim zvestovanom. Ukrutný Herodes sa uľakol a svolal sbehlých v zákone k porade. Títo poznali, že sa to bezpochyby vzťahuje na zaslúbeného Messiáša, a na otázku Herodesovu, kdeby sa mal narodiť, odpovedali, že dľa proroka Micheáša v Betleheme. Čo keď sa dozvedel, tajne predvolal mudrcov, pilne sa jich vypytoval na čas, v ktorom sa jim ukázala hviezda, a prepúšťajúc jich do Betlehema, riekol: Idzte a dopytujte sa pilne na dieťa, a keď ho naleznete, zvestujte mi, abych i ja príjduc poklonil sa jemu (Mat. 2, 1—8.). Nad týmto pokrytstvom Herodesovým volá sv. Fulgent: „Krev neviniatok, ktorú si ukrutne vylial, dosvedčuje, čo si o tomto Dieťatku zamýšľal“ (Serm. 5. de Ep.). Mudrcovia pohli sa na cestu do Betlehema a vojdúce do domu, kde prebývali Jozef a Maria, klaňali sa Ježiškovi, obetujúce mu významu plné dary: zlato čo kráľovi, temjan čo Bohu, myrrhu čo zomretému za spasenie sveta. Poučení od andela však nevrátili sa nazpak do Jerusalema, aby nemuseli ukrutnému Herodesovi vyzradiť príbytok Jozefa a Marie, ale navrátili sa jinou cestou do vlasti svojej. Herodes, čakav marne na jejich návrat a chtiac sa zbaviť strachu, v kto-

rom sa domnieval. že ten novonarodený kráľ prišiel shodiť ho s trónu, dal všetky dietky v Betleheme a v okolí, odo dvoch rokov a nižej*), povraždiť. Na to pokojne spal Herodes, kojený tou domnenkou, že medzi povraždenými je i ten novonarodený kráľ: ale prozreteľnosť Božia bedlila nad Dieťaťom. Jozef zavčasu poučený od andela o hroziacom nebezpečenstve, vzal bl. Pannu i s Dieťaťom a odobral sa do Egypta, aby tam zostal, kým nebude opäť vyzvaný k návratu. Medzitým r. 750. po založení mesta Ríma a v 2. po nar. Kr. umrel Herodes. Po smrti Herodesovej, poučení opäť od andela, Jozef a Maria navracovali sa do Betlehema, s tým úmyslom, že sa tam usadia: slyšiace však, že v Judsku panuje Archelaus, svojmu otcovi rovný ukrutník, odišli do Nazaretu, kde pôvodne boli prebývali (Mat. 2, 9—23.).

O ďalšom osude sv. Rodiny mlčí evangelium. Keď bol Ježiš dvanástletý, putoval s Matkou a Pestúnom svojím do Jerusalema ku dňu sviatočnému, kde v chráme obrátil na seba pozornosť kňazov a zákoníkov pre svoju neobyčajnú známosť sv. písom. Toto však prišlo v zapomenutie, lebo ešte nebol prišiel čas, aby sa zjavil Ježiš verejnosti; len v kruhu sv. Rodiny ukryté boli božské tajemstva o ňom (Luk. 2, 40—51). Považovaný bol za syna Jozefového (Luk. 3, 23.), jemuž i v tesarskom remesle pomáhal (Mar. 6, 3). Niečo neobyčajného (okrem nábožnosti a čistých mravov) na ňom nikto nepozoroval, a preto keď vo svoj čas verejne vystúpil, i sami jeho príbuzní sa domnievali, že je mysle pozbavený (Mar. 3, 21). Nemohli si zajiste vysvetliť jeho podivuhodnú učenosť, keď všeobecne známo bolo, že nenavštevoval žiadnych škôl múdrosti svet-skej a duchovnej (Ján 7, 15).

*) Na tomto sa zakladá tá mienka, že sa to stalo v druhom roku Ježiša.

Konečne blížil sa čas, v ktorom mal Ježiš začať nebeskú úlohu svoju, v 15. r. cisárovania Tiberia*) čili r. 780 po založení mesta Ríma a 32 po nar. Kr. Pána. Národ židovský bol mu v stave nehodnom toho vznešeného povolania, ku ktorému určil ho Boh. Ján hlásal pokanie a krstil kajúcich, aby sa pripravili k hodnému prijatiu Messiaša, ktorého doba už nastala (Mat. 3, 2). Keď tisíce čakali u Jordánu na krst, Ján očakával medzi nimi Toho, ktorý prísť mal. Jedného dňa blížil sa k nemu mladý muž, v ktorom ihneď poznal príbuzného zo strany matky svojej, a povstalo v ňom tušenie, že to je ten zaslúbený Messiaš, ktorému má pripravovať cestu (Luk. 1, 76). Bol to Ježiš, žiadajúc od neho krst. Ján sa zdráhal, majúc sa za nehodného to urobiť, a chcel, aby mu Ježiš radšie tú milosť preukázal. Ježiš ale, aby príkladom svojim schválil účinkovanie Jána, zotrval pri svojom, a vstúpiv do Jordánu, bol pokrstený. Toto poníženie sa sprevodené bolo veľkým oslávením Ježiša; lebo otvorily sa nebesa a slyšaný bol hlas (Otca nebeského): „Tento je Syn môj milý, v ktorom som sebe zaľúbil!“ A Duch svätý vo spôsobe holubice zostúpil na neho (Mat. 3, 13—17). Toto videnie utvrdilo vieru Jánovu a bolo slavnostným uvedením Ježiša do vznešeného úradu messiášskeho.

Hneď po krste odobral sa Ježiš na púšť, kde sa 40 dní postil a k nastúpeniu úradu pripravoval. Po uplynutí toho času pristúpil k nemu diabol a pokúšal ho, jako nekdý Adama v raji. Ten starý Adam podľahol, ale Ježiš (tento náš nový Adam) zvíťazil nad pokušením tela, očí a pýchy.

*) Cisár Augustus umrel r. 767. Tiberius spolupanoval s ním dva roky, a tak počiatok jeho cisárovania padá do r. 765. Následkom toho 15. rok jeho cisárovania bol (765 + 15 =) 780.

Medzi tým časom židovský súd (synedrium) vypravil poslov svojich k Jánovi, aby sa zodpovedal, kto je a prečo krstí. Ján vyznal, že nenie Messiášom, ale len predchodcom jeho, dodajúc, že ten pravý Messiáš už je i tu (Ján 1, 19—28). Druhého dňa po odchode oného posolstva vrátil sa Ježiš z púšte na miesto, kde Ján krstil, a tento, jaknáhle ho spatril, zvolal: „Hľa, Baránok Boží, ktorý sníma hriechy sveta“ (Ján 1, 29)! Čo keď slyšali dvaja z učenníkov jeho, šli za Ježišom a povolali k nemu aj iných. Tak sa pridružili prví učenníci k Ježišovi: Ondrej, Ján, Šimon, syn Jonášov, Filip a Nathanael (Bartolomej). Meno Šimona premenil Ježiš na Petra*), bez toho, žeby bol už vtedy pochopil Peter význam tohoto nového mena svojho. Toto sa udalo na Ježišovej ceste z púšte do Galilei.

Keď prišiel Ježiš do Kány v Galilei, pozvaný bol i s učenníkami na svatbu, kde učinil prvý zázrak, premeniv vodu na víno, a tým pohnutí učenníci uverili v neho (Ján 1, 37—51; 2, 1—11). Z Kány odobral sa do Nazareta, aby vo vlasti svojej začal zvestovať, že sa vyplnilo, čo proroci predpovedali o príchode Messiáša. Nazaretskí však dokázali, že žiaden prorok nenie milý vo vlasti svojej a chceli ho zavraždiť (Luk. 4, 16—30), a preto Ježiš odišiel a usadil sa v Kafarnaume (Kapernaume); uzdravoval nemocných a vymietal zlých duchov. Medzi tým priblížila sa veľkánoc a Ježiš cestoval do Jerusalema (Ján 2, 13). Tuná vyčistil chrám od predavačov, a mnohí, ktorí videli zázraky jeho, uverili v neho (Ján 2, 14—23.); medzi ktorými bol aj jeden z pohlavárov židovských, menom Nikodem

*) Grécky Petros, slovensky Skala.

(Ján 3, 1—21). Po slavnosti veľkonočnej odobral sa Ježiš do zeme júdskej, zostal tam snáď celé leto, získal mnohých a dal ich krstiť skrze učeníkov svojich (Ján 3, —22.).

Učeníci Jánovi žiarlivým okom hľadeli na krst a zmáhajúci sa počet nasledovníkov Ježišových, a upozornili na to majstra svojho. Ján tíšil ich, dokladajúc, že jeho úloha čo predchodcu končí sa ku koncu, Ježišova messiášska úloha ale nabude ešte väčších rozmerov (Ján 3, 23—36.). Tiež Ježiš, keď pozoroval, že i Fariseovia s nevoľou hľadeli na vzrastajúci počet jeho nasledovníkov, odobral sa pres Samariu do Galilei. Na ceste tejto rozmlúval sa u studne Jakubovej so Samaritánkou a prohlásil sa jej a Samaritánom za Messiaša (Ján 4, 1—42). Navrátil sa do Galilei, započal svoju činnosť s uzdravením na smrť nemocného syna kráľovského úradníka, a uveril v neho tento i celý dom jeho (Ján 4, 46—53.).

Asi v druhej polovici apríla cestoval Ježiš opäť do Jerusalema k sviatkom veľkonočným, uzdravil tam 38 rokov nemocného a proti osočovateľom zastávajúc to uzdravenie v sobotu, vyhlásil sa za Syna Božieho (Ján 5, 1—30.).

Medzi tým časom Herodes Antipas dal jať Jána a uväzniť v tvrdzi Machaerus, preto že ho karhal pre manželku brata jeho Filipa, s ktorou žil proti zákonu a na pohoršenie ľudu. V Jánovi uväznenom vzbudilo asi tiché pôsobenie Ježiša obavu, nenie-li on len púhym prorokom, lebo čakal rýchly rozvoj messianskej velebnosti a s ňou spojeného trestania nekajúcich, ktoré bol prorokoval (Mat. 3, 11). Preto poslal dvoch z učeníkov svojich k Ježišovi s otázkou: „Si-li ty ten, ktorý prísť má, alebo iného očakávať máme?“ Ježiš, obstúpený zá-

zračne uzdravenými, poukázal na nich a naložil poslom, aby miesto odpovedi riekli len to majstrovi svojemu, čo videli a slyšali: že slepí vidia, kulhaví chodia, malomocní sa očisťujú, hluchí slyšia, mŕtví z mŕtvých vstávajú a chudobným evangelium sa zvestuje (Mat. 11, 2—6.). Z toho patrne mal poznať Ján, že hlasy prorokov na ňom splnily sa. Po odchode poslov mluvil Ježiš o dôstojnosti Jána, vyššej nad prorokov; pretože na toho, ktorého proroci len z diaľky spatrovali, on prstom ukázal. Ján, obdržav odpoveď, utvrdený bol vo svojom presvedčení a vydal o Ježišovi svedectvo, že je on tým pravým zaslúbeným Messiášom (Ján 5, 31—47). Po slavnosti veľkonočnej navrátil sa Ježiš opäť do Galilei a zdržoval sa tam pol druhu roka. Do tohoto dlhého pobytu padajú početné udalosti. V tomto čase vyvolil si 12 apoštolov a 70 učenníkov, ktorých po dvoch a dvoch posielal vopred do miest, kam chcel zavítať. Na jednej hore (Tábor) premenil sa pred svojimi naj dôvernejšími učeníkmi, Petrom Jakubom a Jánom (Luk. 9. Mat. 17. Mar. 9.). Okolo veľkonoci nasledujúceho roku zdržoval sa u Tiberiadskeho jazera (Ján 6.) a teprv o slavnosti stánkov (v septembri) odobral sa do Jerusalema (Ján 7.), zdržujúc sa tam a v okolí. O posviacaní chrámu (v decembri) nalezal sa v jeho sieňach, kde ho židia vyzvali, aby sa už určite vyjadril, kým by bol. Učinil to, ale za to práve chceli ho ukameňovať, že sa činil Bohom (Ján 10, 22—39): avšak Ježiš sa skryl, pretože jeho hodina ešte neprišla, a odobral sa k Jordánu i zostal tam, kým ho Marta a Maria nezavolaly do Betanie k uzdraveniu svojho brata Lazara. Než Ježiš prišiel, umrel Lazar; Ježiš vzkriesil ho z mŕtvých (Ján 10 a 11). Povešť o vzkriesení Lazara náramne účinkovala na ľud, a

preto Fariseovia, na bezvoľné proroctvo najvyššieho kňaza Kajfáša (Ján 11, 49—52.), uzavreli smrť Ježišovu. Tento ušiel všelijakým jejich nástrahám a odobral sa do mesta Efremu. Blížila sa veľká noc. Šesť dní pred ňou prišiel do domu Lazarového a bol tu od Marie drahou masťou pomazaný. Odtiaľ ubierajúc sa do Jerusaléma k sviatkom veľkonočným, predpovedal učenníkom svojim utrpenie, ktoré na neho čaká, spolu ale i vzkriesenie, ktorým bude oslávený (Luk. 18, 31.). Keď sa priblížil k mestu, vyšli mu naproti a slavno ho viedli do Jerusaléma: on však, vidiac mesto, plakal nad ním, prorokujúc mu zkažu, preto že nepoznalo deň navštívenia svojeho. Vojdúc do chrámu, vyčistil ho po druhé a učil v ňom (Luk. 19. a 20.). I býval vo dne v chráme, v noci ale na hore Olivetskej (Luk. 21, 37.) Vo štvrtok pred veľkou nocou poslal Petra a Jána, aby k večeri pripravili bäránka velikonočného. Po večeri vstal Ježiš, prepásal sa a umyl nohy apoštolom (Ján 13.). Potom sa opäť posadil za stôl, vzal chlieb do svojích rúk, dieky činil, požehnal, lámal a dával apoštolom a pravil: Vezmite a jedzte; toto je telo moje, ktoré za vás vydané bude!“ Vzal tiež do svojích rúk kalich s vínom, podobne dieky činil, požehnal ho, podával apoštolom a pravil: „Vezmite a pite z neho všetci; toto je krv moja, ktorá za vás a mnohých vyliata bude!“ Takto ustanoviv obeť nového Závetu, pravil: „Toto čiňte na moju pamiatku!“ A učiniv poďakovaciu modlitbu, odišiel opäť na horu Olivetskú.

Medzi tým Judáš Iškariotský, ktorý za 30 strieborných dal sa bol na zradnú službu židom, odišiel a postavil sa na čelo sberby, ktorá ho mala jať. Ježiš, znajúc, čo sa bude diať, oddialil sa od apo-

šťolov, modlil sa, od smrteľnej úzkosti krvou sa potil, oddal sa do vôle svojho Otca nebeského, vstal, zobudil apoštolov, sdelil jim približujúce sa nebezpečenstvo a so smelým čelom išiel v ústrety zradcovi, Judášovi Iškariotskému. Zradou Judášovou zmocnili sa židia Ježiša na hore olivovej v zahrade Gethsemanskej a viedli ho pred súd (synedrium). Dvakrát bol vyslychaný, jednúc pred a druhý krát po polnoci, a ponevác vyznal sa byť Synom Božím, čo rušiteľ náboženstva a rúhač vyhlásený bol za hodného smrti a odovzdaný Pilátovi, prokuratorovi rímskému, aby ho dal odpraviť. Pred Pilátom však nebolaby púha náboženská obžaloba dostačila: preto rozkatení židia obžalovali Ježiša z velezrady a zakúpili k tomu krivých svedkov, aby svedčili, že bráni dávať daň cisárovi a robí sa kráľom. Ježiš prisvedčil, že je kráľom, ale dodal: že jeho kráľovstvo nenie z tohoto sveta, lebo keby bolo jeho kráľovstvo svetským, malby vojsko, ktoréby ho bránilo pred židmi. Pilát zo všetkého poznal, že Ježiš je nevinný a že ho len zo zášti zažalovali: chcel ho teda prepustiť na slobodu. Židia nielen že neprivolili k tomu, ale zahrozili mu udavačstvom: „Prepustíš-li ho, nie si priateľom cisára“. Tým prestrašený Pilát, aby snád zadosť učinil vzteklosti židovskej, dal Ježiša ubičovať: ale s tým neboli spokojní a pošťvali luzu kdejakú, aby dotierala na neho, žeby Ježiša dal ukrižovať. Konečne v podobenstve verejného umývania si rúk svedčiv, že nechce byť zodpovedný za smrť nevinného Ježiša, vydal ho vôli židov, ktorí ho aj skutočne ukrižovali.

Stalo sa to za cisára Tiberia r. 783. po založení mesta Ríma a r. 35. po nar. Kr. Pána*). Boli

*) Dla obyčajného letopočtu r. 33. po nar. Kr. Pána.

s nim ukrižovaní i dvaja lotri, aby tak i Ježiš počítaný bol medzi zlosynov a lotrov.

Ponevác nastaly sviatky velikonočné, židia nechceli, aby ukrižovaní viseli na kríži pres tie hody, a prosili Piláta, aby lámaním kostí boli dorazení a odstránení. V tom Jozef z Arimathie, člen síce synedria židovského, ale tajný učenník Ježiša, premohol bázeň ľudskú, stúpil pred Piláta, vyprosil si telo Ježišovo, aby ho pochoval. Pilát bol obozretný a chcel sa najprv presvedčiť o skutočnej smrti Ježišovej. Vyslal žoldnierov, ktorí dvom lotrom polámali hnáty a jich usmrtili: keď ale spatrili, že Ježiš je už mrtvý, nelámali na ňom kosti, ale jeden z vojakov (Longinus?) kopiou otvoril mu bok, z ktorého vyprýštila krev a voda, na znamenie, že prerazil mu už — mrtvému — srdce. Telo Ježišovo teda vydané bolo Jozefovi z Arimathie, ktorý ho v piatok pred západom slnka s Nikodemom, podobne tajným učenníkom Pána, pochoval vo svojom novom hrobe, kde ešte nikto neodpočíval.

Druhého dňa, t. j. v sobotu, rozpomenulo sa synedrium na slova Ježišove: že tretieho dňa vstane z mrtvých: preto, aby snád učenníci jeho telo nevzali a potom nepovedali, že vstal z mrtvých, zapečatili hrob a obsadili ho vojanskou strážou, ktorú k tomu schválne od Piláta si vyprosili. Ale ľudské chytráctvo čo môže proti všemohúcnosti božskej? Ležal Pán v hrobe v piatok, sobotu a tretí deň t. j. v nedelu ráno vstal z mrtvých. Vojanská stráž, ktorá mala prekaziť zmŕtvýchvstanie jeho, zdesená letela do mesta a oznámila to hlavným kňazom. Títo „shromaždivše sa so staršími a uradivše sa, dali mnoho peňazí vojakom, reknúc: Povedzte, že učenníci jeho prišli v noci a ukradli ho, keď ste spali. A uslyší-li o tom vla-

dár (Pilát), my ho premlúvime a vás bezpečných učiníme. A oni vzavše peniaze, učinili, jak naučení boli“ (Mat 28, 11–15). Tak nestydatá lož mala potlačiť pravdu.

Po svojom zmŕtvýchvstaní ukázal sa Ježiš mnohým, zvláštne ale apoštolom, s ktorými obcoval 40 dní, vyučujúc ich v najhlavnejších článkoch svojho učenia; lebo zázračné vzkriesenie jeho ich tým viac vo viere utvrdilo a k prijatiu učenia jeho schopných učinilo. Medzi jiným zaslúbil jim príchod Ducha svätého, ktorý vyučí ich všelikú pravdu, tak že budú-li stáť i pred samými kňazmi a kniežatmi, vnukne jim, čo majú odpovedať. Predpovedal jim, že budú mnoho trpieť pre učenie jeho: ale zármutok jejich že obráti sa v radosť, keď v nebeskom kráľovstve obsiahnu hojnú odmenu; že učenie jeho navzdor všetkým prenasledovaniám zvíťazí, a Cirkev jeho stáť bude pevne jako skala až do skonania sveta.

Vo 40. deň po svojom zmŕtvýchvstaní vyvie-dol učenníkov svojich na horu olivovú, prikázal jim, aby z Jerusaléma neodchádzali, kým Ducha sv. nepríjmu, a keď ho príjmu, aby išli po celom svete a učili všetky národy, krstiac ich vo meno Otca i Syna i Ducha svätého a učiac ich zachovávať všetko, čokoľvek bol jim prikázal. Dav jim požehnanie, povzniesol sa hore, a oblak vzal ho z očí jejich. A keď za ním do neba vstupujúcim hľadeli, zjavili sa jim dvaja mužovia (andeli) v rúchu bielom a pravili: „Tento Ježiš, ktorý vzatý je od vás do neba, tak príjde (v deň súdny zas), jako ste ho videli idúceho do neba (Sk. Ap. 1, 1—11).

Apoštoli dľa rozkazu Majstra svojho nebeského vrátili sa do Jerusaléma, v pôstoch a modlitbách

čakajúce na príchod zaslúbeného Ducha svätého. Stalo sa to aj skutočne v 50. deň po zmŕtvýchvstaní Pána (Sk. Ap. 2.).

II. Vyplnenie proroctví st. Závetu na Ježišovi.

Porovnáme-li život Ježiša Krista s proroctvami starého Závetu o zaslúbenom Messiášovi, presvedčíme sa, že sa tieto prorocтва na Kristu Pánu splnily a po ňom na nikom inom splniť sa nemohly ani nemôžu.

Zaslúbenie a predpovedanie príchodu Messiašového ťahá sa od pádu prvých našich rodičov, Adama a Evy, až do Ježiša Krista, a je tým jasnejšie, čím je bližšie k dobe Ježišovej. Je to jako s ďalekým nejakým predmetom: čím viac sa blížime k nemu, tým viac a jasnejšie ho rozoznávame.

Prorocтва o Messiášovi buď boli v slovách alebo v obrazoch. Najprv budeme zkúmať prorocтва slovové, potom ale obrazové.

I. Prorocтва slovové.

Z proroctví, ktoré hovoria vo všeobecnosti o zaslúbenom Messiášovi, spomeneme nasledujúce:

1. Prvé zaslúbenie Messiáša, ktoré sa preto tiež prvoevangeliumom (*protoevangelium*) nazýva, stalo sa ešte v raji, keď Boh nad diablom (hadom), ktorý k hriechu bol sviedol prvých našich rodičov, pravil: „Nepriateľstvo položím medzi tebou a ženou, a medzi semenom твоjim a semenom jej; ona potre hlavu твоju, a ty budeš činiť úklady päte jej“ (I. kn. Mojž. 3, 15). Smyseľ je tento: jako had plazí sa po zemi a úkladne ťahá sa k päte človeka, aby ho uštipnul a

jedcm svojim nakazil: tak i diabol bude chceť uškodiť kedysi Žene, aby nad ňou zvíťazil, ale nezvíťazí. Nastane boj, ktorý diabol so svojími spoludialami pozdvihne proti Žene a jej Dieťaťu, aby nad nimi zvíťazil, ako bol zvíťazil v raji nad Adamom a Evou, ale nezvíťazí. Jako ten, ktorý prikvačí hlavu hada, stane sa nad ním víťazom, nie ale jeho obeťou: tak i tá budúca Žena i so svojím Dieťaťom nestanú sa jeho obeťou, ale víťazmi nad ním. Slova tieto i židia vykladajú za prvé zaslúbenie Messiáša*), a vo svojom „Vyznaní“ pravja: „Verím s plnou dôverou na príchod Messiáša, ktorý nám od počiatku zaslúbený je.“ — Porovnáme-li tie sv. slova s bl. P. Mariou a jej synom Ježišom, môžeme-li o tom pochybovať, že sa ony vzťahujú na ňu a neho, ktorí pre svoje nepoškvrnené počatie neboli účastní hriechu dedičného a tak ani obeťou diabla?

2. Keď s rozptýlením pokolenia ľudského trátilo sa pôvodné zjavenie Božie a zmáhalo sa modloslužebníctvo, Boh vyvolil a od modloslužebníkov oddelil Abrahama, aby skrze neho a skrze jeho potomkov zachoval ono pôvodné zjavenie Božie. Obnovil mu tiež zaslúbenie Messiáša a pravil: „V semene tvojom požehnané budú všetky národy zeme“ (I. kn. Mojž. 22, 18). Smysel je tento: Skrze jedného z potomkov tvojich príjde spasenie na všetky národy; lebo jako poznamenal sv. Pavel: „Abrahamovi prireknuté sú zaslúbenia i semenu jeho. Nevraví: I semenám jeho, jako o mnohých, ale (semenu jeho) jako o jednom“ (Gal. 3, 16). Slova tie nevzťahujú sa na jeho syna Isáka, ktorému to jisté

*) Targ. Jonath. Targ. Hieros. Targ. Onkelos.

zasľúbenie sa stalo (I. kn. Mojž. 26, 4), lež na vzdialeného Messiáša. Tak tomu rozumia i židovskí učenici*) i židovský ľud, ktorý je — len na základe tých slov — presvedčený, že Messiáš z potomstva Abrahmového (čili z národa židovského) narodiť sa má. Padá to len na Ježiša Krista (Gal. 3, 16), ktorý bol z rodu Abrahmového (Mat. 1, 1—16) a prišiel požeňovanie nielen na židov, lež na všetky národy.

3. Keď patriarcha Jakub, ktorému Boh opakoval to jisté zasľúbenie (I. kn. Mojž. 28, 14), na smrteľnej posteli dával požeňovanie synom svojim, prichádzajúc na Judu, pravil: „Klaňať sa budú tebe synovia otca tvojho. Nebude odňatá berla od Judy a knieža z bedier jeho, dokud nepríjde, ktorý má poslaný byť; a On bude očakávaním národov“ (I. kn. Mojž. 49, 8—10). Smyseľ je: Až prestanú panovať kniežata z pokolenia Juda nad národom židovským, príde doba príchodu Messiášovoho, ktorý bude Messiášom nielen pre židov, lež i pre nežidovské národy. Tak tomu rozumia i talmudisti a rabini (Jarchi, Kimchi). Vyplnilo sa to skutočne za tej doby, v ktorej narodil sa Ježiš, lebo Herodes idumejský zapúdiv posledného kráľa júdskeho Hyrkana II., pomocou Rimanov stal sa kráľom Júdska r. 40 pr. Kr. P.

4. Zdáľž Mojžiš, ktorý naznačil proroctva uvedené, neobnovil v národe židovskom nádej na zasľúbeného Messiáša? Ano, lebo pravil národu: „I riekol mi Pán: Proroka vzbudím jim z prostred bratov jejich podobného tebe, a vložím slova moje v ústa jeho, a bude

*) Targ. Jonathae. R. Samuel, Chasidim. — Jahn: Appen. Herm. Viennae, 1815. II. 192. ss.

mlúviť k nim všetko, čo mu prikážem. Ktoby ale nechcel slyšať slov jeho, ktoré mlúviť bude v mene mojom, já budem mstiteľom“ (V. kn. Mojž. 18, 17—19). Smysel je: Zo židovského národa povstane prorok podobný Mojžišovi, a kto ho nebude slyšať, zatracen bude. O prorokoch, ktorí boli po Mojžišovi až do Krista Pána, nemožno slova tieto rozumeť, lebo ani jeden nebol podobný Mojžišovi. Rozumeť možno len o Messiášovi, jako to aj židia (Ján 1, 45. 5, 46. 6, 14. Sk. Ap. 3, 22. 7, 36) a Samaritáni (Ján 4, 25) rozumeli. Mojžiš bol zakladateľom starého Závetu (II. kn. Mojž. 24. 7 a 8), a prorok ním predpovedaný podobne mal byť zakladateľom Závetu a síce nového, jako o tom proroci: Isajáš (55, 3), Jeremiáš (31, 31) a Ezechiel (37, 26) dosvedčujú. Z čoho patrné je, že prorok ten podobný Mojžišovi je Ježiš Kristus, zakladateľ nového (Žid 8, 8) a lepšieho (Žid. 8, 6) Závetu, už i preto, že Mojžiš posvätil starý Závet krvou telať a kozlov, Ježiš ale svojou vlastnou krvou (II. kn. Mojž. 24, 7 a 8. Žid. 9, 16—22).

5. Zaslúbenie Messiáša, ktoré sa bolo stalo Abrahamovi, Isákovi a Jakubovi, opakoval Boh kráľovi Dávidovi, skrze proroka Nathana, ktorý mluviac o jeho trónnom nástupcovi pravil: „Já utvrdím trón jeho až na veky. A ustanovím ho v dome svojom a v kráľovstve svojom až na veky, a trón jeho bude prepevný až na veky“ (I. Paral. 17, 11—14. II. kn. Kráľ. 7, 13—16). Že tu nenie reč len o jeho nástupcovi Salamoнови, ale i o potomstve jeho; — že nenie reč o časnom kráľovstve, ktoré už r. 1055. pr. Kr. bolo roztržené a r. 40. pr. Kr. docela zaniklo, ale o nesvetskom kráľovstve Messiášovom, to každý na-

hliada. Smyseľ teda toho proroctva je: Z potomstva Dávidového narodí sa kráľ, ktorého kráľovstvo nebude časné ale večné; bude pevne stáť až na veku. Nepadá teda toto proroctvo na jiného, leda na Ježiša, o ktorom zvestujúci archangel Gabriel pravil k Marii: „Dá jemu Pán Boh stolicu Dávida, otca jeho, a kráľovať bude v dome Jakubovom na veku, a kráľovstvu jeho nebude koniec“ (Luk. 1, 32 a 33. Jer. 23, 5).

6. Že Dávid, presvedčený o príchode zaslúbeného Messiáša, v žalmoch svojich rozpomenul sa na neho, ktoby o tom pochyboval? Nespomínajúce žalm 2. a 44., ktorý i sami židia*) poťahujú na Messiáša, uvedme si na pamäť len žalm 71. V tomto žalme 71. praví: „Bože, daj súd tvoj kráľovi a spravodlnosť svoju synovi kráľovému; aby súdil ľud tvoj v spravodlnosti a chudobných tvojich v pravosti. Súdiť bude chudobných z ľudu a spasenými učiní synov chúdeže, a poníži násilníka. A bude trvať so slnkom a pred mesiacom**) ,od národu až do národu. Sostúpi ako dážď na rúno (Súdc. 6, 37), a jako kropaje, kvapkajúce na zem. Vzejde za dňov jeho spravodlnosť a hojnosť pokoja, (a trvať bude) dokud nebude odňatý mesiac. A panovať bude od mora až k moru, a od rieky (Eufratu) až do končín okršku zeme. Pred ním muríni budú padať (na tvár) a nepriatelia jeho lízať zem. Kráľovia Tharsisu a ostrovy obetovať budú dary; kráľovia arabskí a sabejskí prinesú darovania. A klaňať sa mu budú všetci kráľovia; všetky národy mu slúžiť

*) R. Selemoch. Huetius. Dem. Evang. Ven. 1733. prop. 7, n. 14. p. 365. Hengstenberg Christologie. Berlin. 1829. I. Th. I. Abth. S. 111.

**) T. j. pred zánikom mesiaca, Sr. verš. 7.

budú. Klaňať sa mu budú vždycky; celý deň mu dobrorečiť budú. Budiž meno jeho požehnano na veky; pred slnkom*) trvá meno jeho. A budú v ňom požehnané všetky pokolenia zeme.“ Že sa tu pod „synom kráľovým“ nemôže rozumeť Salamon, každý nahliada; lebo sa tu rozumie panovanie až do konca sveta; — panovanie nad celým svetom, nad kráľami a národami veľkorej zeme; — kráľ, ktorému sa budú klaňať všetci ľudia celý deň, a ktorého meno je požehnané až na veky; — kráľ, ktorý spravodlivosťou a pokojom (šťastím) oblaží národy, jako dážď suchú zem (Is. 45, 8); — kráľ, v ktorom požehnané budú všetky pokolenia zeme. Tieto poslednie slova zreteľne ukazujú na zaslúbenia, ktoré — jako sme už počuli — staly sa Abrahamovi, Isakovi a Jakubovi. Nenie divu teda, že i sami židia (Midrasch Thehelim, L. Sefre, R. Selemoch Jarchi, Ben Ezra, R. D. Kimchi a Saadiah Gaon) vykladajú žalm tento na Messiáša. No porovnajme s tým život Ježiša Krista a uznáme, že on je to ten Messiáš, ktorého žalm 71. predpovedá; on je duchovný kráľ nad celým svetom, ktorého kráľovstvo trvať bude až do skončenia sveta, — ktorého meno je požehnané na veky, — ktorému sa klaňali kráľovia a priniesli dary (Mat. 2, 11), — ktorému celý deň dobrorečia národy, — v ktorom požehnané sú všetky pokolenia zeme, — ktorý priniesol spravodlivosť a hojnosť pokoja (spasenie) celému svetu.

7. Prorok Isajáš dľa východného spôsobu v krásnych podobenstvách predpovedal Messiáša, keď pravil: „A výjde prut z koreňa Jesse a vystúpi kvet z koreňa jeho. A odpočívať

*) T. j. pred zánikom slnka, dokiaľ slnko trvá.

bude na ňom duch Pánov, duch múdrosti a rozumu, duch rady a sily, duch umenia a nábožnosti, a naplní ho duch bázne Pána. Nie dľa videnia očí bude súdiť, ani dľa slyšania uší trestať: ale súdiť bude dľa spravodlnosti chudobných a trestať bude dľa pravosti (zlých pre utláčanie) tichých zeme; a biť bude zem prutom úst svojich a duchom slov svojich zabije bezbožného. A bude spravodlnosť pásom bedier jeho a viera prepásaním ľadví (stehien) jeho. Bydleť bude vlk s baránkom, a rys ležať bude s kozliatkom. Nebudú škodiť a zabíjať na veškerej mojej svätej hore, preto že naplnená bude zem známosťou Pána jako more pokryté vodami. V ten deň koreň Jesse stáť bude na znamenie národom, pohaniam k nemu modliť sa budú“ (Is. 11, 1—10). Smysel je: Z pokolenia Jesse, (otca Dávidového) čili z pokolenia Dávida kráľa vyjde zaslúbený Messias, na duchu plný darov Božích, vynikajúci spravodlivým životom a pravou vierou, ktorý učením svojím pokorí svet a naplní ho známostou Božou, tak že prestanú roztržky medzi židmi a pohanmi, ktorí sa k nemu obráta. Že sa tie slova prorokove vzťahujú na zaslúbeného Messiasa, uznávajú i židia*). Porovnáme-li to so životom Ježišovým, nemožno nám neuznať, že tými slovami proroka On skutočne bol predpovedaný, jako to i knihy nového Závetu dosvedčujú (Rim. 15, 12. II. Thess. 2, 8).

8. Prorok Jeremiáš opísav hnev Boží nad nevernými pastiermi ľudu, hovorí: „Ejhľa, pri-

*) Huetius p. 382. Hengstenberg p. 131.

chádzajú dni, praví Pán, a vzbudím Dávidovi plod (germen) spravodlivý, a kráľovať bude jako kráľ, a múdry bude, a konať bude súd a spravodlnosť na zemi. V tých dňoch spasený bude Juda, a Israel bydleť bude dúfanlive; a toto je meno, ktorým ho nazývať budú: Pán náš spravodlivý. Preto hľa, prichádzajú dni, praví Pán, a nebudú viac riekať: Živ je Pán, ktorý vyviedol synov israelských zo zeme egyptskej, ale: Živ je Pán, ktorý vyviedol a priviedol semä domu israelského zo zeme polnočnej i zo všetkých zemí.“ (Jer. 23, 5—8). Smyseľ je: Po vyslobodení židov zo zajatia narodí sa z pokolenia Dávidového Messiáš, ktorý spasí Júdu a Israela a jako múdry kráľ učiní spravodlnosť na zemi. Že prorocstvo toto vzťahuje sa na Messiáša, uznávajú i židia*), a my ho tým viac vykladáme o Kristu Pánu, pretože po návrate židov zo zajatia nedajú sa tie slova povedať o nikom inom pred Kristom Pánom a po Kristu Pánu. On je ten múdry kráľ, ktorý uviedol pravdu a spravodlnosť na zemi.

9. U proroka Ezechiela podobne sťažuje si Boh na pastierov (vrchnosti) ľudu israelského a praví: „Hľa, já sám budem hľadať ovce svoje a navštívím jich. Jako navštívuje pastier stádo svoje, v deň, v ktoromby bol u prostred oviec svojich rozptýlených, tak navštívím ovce svoje, a vyslobodím jich zo všetkých miest, kam v deň oblaku a mrákoty rozptýlené boly; a vyvedem jich z národov a shromaždím jich zo (všetkých)

*) Huetius p. 399.

zemí. . . A vzbudím nad nimi Pastiera jednoho, ktorýby jich pásol, služebníka svojho Dávida; on jich bude pásť, on bude jejich pastierom: já ale Pán budem jejich Bohom. . . a Dávid služebník môj bude jejich kniežaťom na veky. A učiním s nimi smluvu pokoja, smluva večná bude jim, a . . . dám posvätenie svoje u prostred nich na veky. I bude stan môj medzi nimi, a budem jejich Bohom, a oni budú mojim ľudom. A zvedia národy, že som ja Pán, posvätiť Izraela, keď bude posvätenie moje u prostred nich na veky“ (Ez. 34, 11—24. 37, 25—28). Že Ezechiel (r. 594—567 pr. Kr.) nehovorí o Dávidovi († 1015. pr. Kr.), lež o pastierovi z pokolenia jeho, každý vidí. Smysel proroctva teda je: Z pokolenia Dávidového narodí sa Messias, ktorý shromaždí poblúdlých, učiní s nimi smluvu novú, posväť jich; a kraľovanie jeho, a smluva i posvätenie ľudu trvať bude na veky. Môže-li byť jasnejšieho proroctva o Ježišovi, keď ho porovnáme s tými slovami jeho: „Já som pastier dobrý, a znám svoje, a znajú mňa moje. Mám tiež iné ovce, ktoré nie sú z tohoto ovčince: i tie musím priviesť, a hlas môj slyšať budú, a bude jeden ovčinec a jeden pastier“ (Ján 10, 14—16)?

Z proroctví, ktoré už bližšie označujú okolnosti a úlohu Messiasa, pripomeneme si nasledujúce:

1. Prorok Daniel nielen vo všeobecnosti predpovedal príchod zaslúbeného Messiasa,*) ale i rokami určil príchod, konanie úradu a smrť jeho, jako i zkažu mesta Jerusalema, reknúc: „Gabriel, ktorého som bol videl vo videní na počiatku

*) Dan. 2, 44 a 45. 7, 13 a 14.

(Dan. 8, 16), rychle letiac dotkol sa mňa v čas obete večernej, a učil mňa a mlúvil mi a riekol: Sedemdesiať týždňov ukráteno je**) nad ľudom tvojim a nad svätým mestom tvojim, aby sa skončilo prestúpenie a vzal koniec hriech, a shladená bola neprávosť, a privedená bola večná spravodlnosť, a aby sa naplnilo videnie i prorockvo, a pomazaný bol Svätý svätých. Vedz teda a pozoruj: Od výjdenia reči, aby zase staväný bol Jerusaleem, až do vojvodu Krista, bude týždňov sedem a týždňov šesťdesiať a dva, a ... po týždňoch šesťdesiatich a dvoch zabitý bude Kristus. A mesto i svätyňu rozmetá ľud pod vojevodom, ktorý príjde, a koniec jeho pohubenie a po konci boja uložené zpusťovanie. Utvrdí ale smluvu mnohým týdeň jeden, a v polovici týždňa prestane obeť a obetovanie“ (Dan. 9, 21—27.). Prv než sa dáme do výkladu tohoto prorockva, musíme sa zpaľovať, že týdeň u židov znamenal sedmičku buď dní, buď mesiacov alebo rokov. Každý nahliadne, že návrat židov zo zajatia, vystavenie chrámu, príchod Messiaša a smrť jeho nemohla sa stať behom týždňov dňových (490 dní) ani mesačných (7 rokov), ale behom týždňov rokových čili za 490 rokov. Židia dostali dovolenie k návratu a k úplnému staväniu mesta Jerusalema od kráľa Artaxerxesu vo dvadsiatom roku jeho panovania, t. j. od r. 453. pr. Kristom, a tak odtiaľ počítat treba roky Danielové, a síce:

a) do činnej doby Messiašovej uplynúť malo 7 a 62 čili spolu 69 týždňov čili 483 rokov. Ježiš bol asi 30 letý, keď započal dielo messiašské, teda sku-

**) Vlastne: Uplyne sedemdesiať zkrátených (čili neúplných) týždňov.

točne r. $(453 + 30 =)$ 483. objavil sa svetu čo Messiáš.

b) Messiáš mal byť zabitý po tých 7 a 62 čili po 69 týždňoch t. j. po 483. roku, a síce v polovici jedného, z tých 70 posledného týždňa, teda r. $(483 + 3 \frac{1}{2} =)$ 486 $\frac{1}{2}$. Skutočne Ježiš ukrižovaný bol dľa obyčajného letopočtu 33 $\frac{1}{2}$ po jeho narodení čili r. $(453 + 33 \frac{1}{2} =)$ 486 $\frac{1}{2}$ od Artaxerxes, r. 783 po založení mesta Ríma.

c) Tých 70 týždňov čili 490 rokov, počítaných od doby Artaxerxes do smrti Messiášovej, nemalo úplne uplynúť, ale mali byť ukrátené (*rescissae*), a síce o 3 $\frac{1}{2}$ roka. Ponevác Kristus Pán umrel r. 486 $\frac{1}{2}$, skutočne bolo tých 490 rokov ukráteno o $(490 - 486 \frac{1}{2} =)$ 3 $\frac{1}{2}$ roka.

d) Dľa proroctva Danielového mal Messiáš nastúpiť činnosť svoju r. 483 a umrieť r. 486 $\frac{1}{2}$: teda jeho verejné účinkovanie malo trvať len 3 $\frac{1}{2}$ roka. Skutočne Pán Ježiš konal verejný úrad messiášsky len do r. 33 $\frac{1}{2}$, teda za 3 $\frac{1}{2}$ roka.

Ostatne mesto Jerusaleem dľa proroctva Danielového (Mat. 24, 15.) bolo po smrti Pána Ježiša dokorán zahubeno a s ním prestaly v jeho zpusťšenom chráme i obete starého Závetu r. 70 po nar. Kr., a tak Danielovo proroctvo o Messiášovi muselo sa splniť pred r. 70. po Kr.

2) Dľa proroka Isajáša mal sa narodiť Messiáš z Panny, nie ale z manželky, a síce zázračne, bez vlivu mužského. K proroctvu tomu mal príležitosť nasledujúcu. Keď kráľ židovský Achaz (o. r. 759. pr. Kr.) chystal sa do vojny proti kráľovi israelskému Rasinovi a k tomu cieľu mienil uzavreť smlúvu s kráľom assyrským, prorok mu to odrádzal, ubezpečujúc ho, že Boh nedopustí vyvrátenie kráľovstva júdskeho. Achaz nedôveroval, a preto pro-

rok hotový bol i zázrakom, jakýkoľvek si Achaz žiadať bude, potvrdiť pravdu svojho proroctva. Keď Achaz pokrytským vyhováraním nechcel si žiadať takého zázraku, prorok dodal, že Boh nielenby učinil taký zázrak, lež ešte väčší, jaký sa stane pri narodení zaslúbeného Messiáša, a pravil: „Sám Pán dá vám znamenie (na dôkaz toho, že som pravdu mluvil). Hľa panna počne a porodí syna, a nazvano bude meno jeho Emmanuel“ (Is. 7, 13—14). Že tuhá prorok mluví o Emmanuelovi, jako osobe, poznať z toho, že v prorockom duchu vidiac zpusťosenú zem judskú, vzdychá nad ňou: A rozťazené krýdla jej*) naplnia širokosť zeme tvojej, o Emmanuelu“ (Is. 8, 8.)! A ďalej praví o ňom: Za prvšieho času obľahčená je zem Zabulon a zem Neftali: a za poslednieho (času) obľahčená je za Jordanom cesta morská pohanskej Galiley. Ľud, ktorý chodil vo tme, videl svetlo veliké; a bydliačim v krajine stien smrti, vzišlo svetlo jim. Veseliť sa budú pred tebou (Emmanuelu), jako ktorí sa veselia vo žni; jako plesajú zvíťazitelia, uchvativší lúpež, keď delia koristi. Lebo (tak praviť budú) Maľučký narodil sa nám, a syn daný je nám, a učineno je kniežatstvo na ramene jeho; a nazvano bude meno jeho Podivný, Radca, Boh, Silný, Otec budúceho veku, Knieža pokoja. Rozmnožené bude panovanie jeho, a pokoja nebude koniec. Na stolici Dávidovej a nad kráľovstvom jeho sedieť bude, aby utvrdil ho a upevnil v súdu a spravodli-

*) T. j. vlny povodne assyrskej čili vojska assyrského, ktoré jako povodeň zaplaví Judsko.

vosti od tohoto času až na veky“ (Is. 9, 1—7.). Smysel je tento: Zem galilejská bývala znevažovaná (Ján 1, 46.), ale bude vážená, lebo odtiaľ výjde Messias k osvieteniu pokolenia ľudského (Luk. 1, 79). Tešiť sa budú nad narodením a účinkovaním jeho, a menovať ho budú Podivným (pre zázračné narodenie), Radcom (pre učenie), Bohom (pre zázraky a prorockta), Silným (pre víťazstvo nad diablom), Otcom budúceho veku (pre otvorenie kráľovstva nebeského) a Kniežaťom pokoja (pre udeľenie večného spasenia). Bude z rodu Dávidového (Mat. 1, 1.), a kráľovstvo jeho trvať bude až na veky. Zdáľiž sa to nesplnilo všetko na Kristu Pánu? „Anđel Gabriel, (ktorý Danielovi bol zjavil dobru Messiasa,) poslaný je od Boha do mesta galilejského, ktorému meno Nazaret, ku Panne, zasnúbenej mužovi, ktorému meno bolo Jozef, a meno Panny Maria. I riekol jej anđel: Hľa počneš v živote a porodíš syna, a nazveš meno jeho Ježiš. On bude veľký, a Synom Najvyššieho slúť bude a dá jemu Pán Boh stolicu Dávida, (pra)otca jeho, a kráľovať bude v dome Jakubovom na veky, a kráľovstvu jeho nebude konca. I riekla Maria k anđelu: Jako sa to stane, ponevác muža nepoznávam? A odpovedev anđel, riekol jej: Duch svätý sostúpi v teba, a moc Najvyššieho zastieni teba; a preto i čo sa z teba svätého narodí, slúť bude Synom Božím (Luk. 1, 26—35.). A boli v tej krajine (betlehemskej) pastieri, a jasnosť Božia obklúčila jich. I riekol jim anđel: Nebojte sa, lebo hľa, zvestujem vám radosť veľkú, ktorá bude všemu ľudu. Naleznete nemluvniatko plenkami obvi-

nuté a položené v jaslách“ (Luk. 2, 8—12.). K doplneniu toho ešte pripomeňme si, že Emmanuel znamená toľko čo Boh s nami: nezodpovedá-li to dôstojnosti Ježiša, ktorý je Boh a človek spolu?

3. Prorok Micheáš (759—699 pr. Kr.), predpovedev zkažu kráľovstva israelského a júdskeho, pravil: „A ty Betleheme efratský (ačkoľvek) maľučký si v tisícinách*) júdskych (predsa vznešenejší si nad ne, lebo) z teba mi výjde, ktorý bude panovníkom v Israeli, a vyhodenie jeho (je) od počiatku, odo dní večnosti. Preto vydá jich (Júdskeho Chaldejského) až do toho času, v ktorom ku porodu pracujúca porodí, a ostatky bratov jeho obráť sa k synom israelským. A stáť bude i pásť jich bude v sile Pánovej, vo vysosti Pána Boha svojeho; a obráť sa, lebo nyní zvelebený bude až do končín zeme. I bude tento pokojom“ (Mich. 5, 2—5). Smyseľ je: Z kráľovstva israelského pochodiaci Messias narodí sa v kráľovstve júdskom, v Betleheme, a k tomuto israelskému kniežatu obráť sa i Judský, ano národy všetky až do končín zeme; lebo on bude Spasiteľom, ktorý (dľa božstva svojho) je od večnosti. Proroctvo toto vysvetľujú i talmudisti a rabbini o Messiasovi, a v tom smysle odpovedali i zákoníci Herodesovi o Ježišovi, keď sa bol narodil v Betleheme (Mat. 2, 3—11.).

4. Prorok Aggeus r. 522. pr. Kr., keď židia vrátiť sa zo zajatia a stavajúci (druhý) chrám, zarmútení boli nad tým, že tento chrám (Zoroba-

*) T. j. medzi mestami hlavnými, ktoré môžu 1000 mužov postaviť do boja.

belský) nebude tak veľkolepý, jako bol predošlý (Šalamonský), tešil jich, reknúc: „Toto praví Pán zástupov: Ešte je jedno maličko (času), a ja pohnem nebom a zemou, a morom i suchou (zemou), a pohnem všetkými národami, a príjde, ktorého žiadajú všetky národy, a naplním dom tento slávou. Veliká bude sláva domu tohoto pozdejšieho, väčšia nežli prvšieho, a na mieste tomto dám pokoj“ (Ag. 2, 7—10). Že proroctvo toto vzťahuje sa na Messiáša (I. kn. Mojž. 49, 10.) čo pôvodcu pokoja (Is. 11, 66) čili spasenia, svedkom je staručký Simeon, ktorý z vnuknutia Ducha svätého prišiel do chrámu, kam prvýkrát priniesli Ježiša, a pozdravil ho, povzdychnúc k Bohu: „Nyni prepúšťaš, Pane, služebníka svojho dľa slova svojho v pokoji, lebo videly oči moje spasenie tvoje“ (Luk. 2, 25—30.), t. j. Spasiteľa poslaného od teba.

5. K proroctvu Aggeusa pridružuje sa proroctvo Malachiáša (455—408 pr. Kr.), ktorý, kárajúc neprávosť kňazov a ľudu, predpovedá lepšie kňazstvo a lepší ľud, keď jich napraví Messiáš, reknúc: „Hľa, ja posielam andela (t. j. posla) svojho a pripraví cestu pred tvárou mojou. A hneď (na to) príjde do chrámu svojeho Panovník (Ag. 2, 8.), ktorého vy hľadáte, a andel závetu (V. kn. Mojž. 18, 15.), ktorého vy chcete. A blahoslavených vás budú nazývať všetky národy, lebo vy budete zemou žiaducnou“ (Mal. 3, 1 a 12.). Dľa tohoto proroctva mal prísť najprv predchodca (a to bol sv. Ján Krstiteľ, Mat. 3, 3.) a po pripravení ľudu skrze neho objaviť sa mal v chráme jerusalemskom sám Messiáš, a to

bol Ježiš Kristus, ktorý tak často učil v chráme jerusalemskom.

Tieto dve proroctva (Aggeusa a Malachiáša) musely sa splniť pred r. 70 po K., t. j. pred zbořením toho chrámu (Zorobabelového), v ktorom Messiáš objaviť sa mal, a tak i v ohľade tomto nenie pochybnosti, že len jediný Ježiš je pravým zaslúbeným Messiášom.

6. Zaslúbený Messiáš mal byť učiteľom pokolenia ľudského, jak židovského tak pohanského. Tak praví Isaiáš: „A v najposlednejších dňoch bude pripravený vrch domu Pánového (Sion) na vrcholci hôr, a bude vyzdvižená nad pahrbky, a pohrnú sa k nej všetky národy. a reknú: Pojdte a vstupme na horu Pánovu a do domu Boha Jakubového, a učiteľ nás bude cestám svojim a budeme chodiť po stezkách jeho; lebo zo Siona vyjde zákon a slova Pánové z Jerusalema. A sohnutá bude vyvýšenosť ľudská a snížená bude vysokosť mužov; a vyvýšen bude Pán sám v ten deň a modly docela sotrené budú. Dome Jakubov pojdte a choďte vo svetle Pánovom (Is. 2, 2—5. 17 a 18). Málo je to, abys mi bol služebníkom ku vzbudeniu pokolení Jakubových a k obráteniu kvasníc israelských. Hľa, dal som ťa za svetlo národom, abys bol spasenie moje*) až do končín zeme. Toto praví Pán, vykupiteľ Israela, Svätý jeho. Kráľovia uzrú a povstanú kniežatá a klaňať sa budú pre Pána, preto že verný je, a pre Svätého israelského, ktorý ťa vyvolil“ (Is. 49, 6. 7.). Podobne hovorili tiež iní Proroci o učiteľstve Mes-

*) T. j. abys zvestoval spasenie odo mňa pošli.

siášovom, a Ježiš to dokázal svojím trojročným vyučovaním učenníkov a zástupov.

7. Proroci predpovedali, že Messiáš bude činiť rozličné zázraky. Tak Isaiáš praví: „Boh sám príjde a spasí vás. Vtedy otvru sa oči slepých, a uši hluchých otvorené budú. Vtedy poskočí kulhavý jako jeleň, a rozviazaný bude jazyk nemých“ (Is. 35, 4—6.). Ano samo sebou sa už rozumie, že keď zázraky sú najskvelejším svedectvom poslania od Boha a pravdy poslom Božím hlásanej, nemohly byť netušené o Messiášovi. Preto i Ježiš Kristus učenníkom Jánovým na miesto dotazu, ktoby bol, poukázal na svoje zázraky a pravil: „Zvestujte Jánovi, čo ste slyšali a videli. Slepí vidia, kulhaví chodia, málomocní sa očisťujú, hluchí slyšia, mŕtví z mŕtvých vstávajú“ (Mat. 11, 4 a 5.).

8. Proroci predpovedali, že kňazstvo a obete starého Závetu prestanú, a Messiáš ustanoví nové kňazstvo a novú obeť. Už kráľ Dávid takto oslovuje Messiáša: „Ty si kňaz na veky dľa riadu Melchisedecha“ (Žalm 109, 4). Slovmi tymito jasne je vysloveno, že prestane kňazstvo levitské, a nastúpi melchisedešské; že prestanú obete krvavé, a nastúpi obeť chleba a vína (I. kn. Mojž. 14, 18.). Skrze ústa proroka Malachiáša ale pravil Pán Boh sám k židom: „Nemám zaľúbenie vo vás, a dary nepríjmem z ruky vašej; lebo od východu slnka až na západ veľké je meno moje medzi národmi, a na každom mieste kadí a obetuje sa menu mojmu obeť čistá (nekrvavá, hebr. mincha); lebo veľké je meno moje medzi národmi (Mal. 1, 10 a 11). Konečne prorok Daniel, jako sme videli,

označil i čas, v ktorom krvavé i nekrvavé obete v chráme jerusalemskom vzaly svoj koniec, keď praví, že sa to stane v polovici poslednieho (sedemdesiateho) týždňa čili r. 34 po Kristu (Dan. 9, 27.) Nepoukazuje-li to na posledniu večeru, pri ktorej Ježiš ustanovil obeť pod spôsobom chleba a vína a ustanovil k nej nové kňazstvo dľa riadu Melchisedecha (Žid 7, 12)?

9. Proroci predpovedali umučenie Pánové a jeho ukrutnú smrť, spolu ale i vykúpenie pokolenia ľudského za cenu predrahej krve jeho, tak že človek obdivovať musí vševedúcnosť Božiu, ktorá až do podrobnosti zjaviť ráčila všetky okolnosti umučenia Pána nášeho Ježiša Krista. Čítame-li prorokov, tak je nám, jakobysme čítali evangelium; a síce

a) jeho slavný vjazd na oslici do Jerusalema (Mat. 21, 4.) opisuje Zachariáš: „Plesaj veľmi dcéro sionská, vesel sa dcéro jerusalemská! Hľa, kráľ tvoj príjde tebe spravodlivý a spasiteľ; sám chudobný a sediaci na oslici a na mladom osliatku. A .. mluviť bude pokoj národom, a panovanie jeho bude od mora k moru, a od riek až do končín zeme“ (Zach. 9, 9 a 10.).

b) O zrade Judášovej praví Dávid: „Proti mne šeptali si všetci nepriatelia moji; proti mne vymýšľali zlé veci. Lebo človek pokoja môjho, v ktorom som dúfal, a ktorý jiedal chlieb môj, pozdvihol päty proti mne“ (Žalm 40, 8 a 10.). A u proroka Zachariáša praví Boh: „I odvážili mzdu moju tridsať strieborných. I riekol Pán ku mne: Vrhni to k sliedateľovi obrazov (hrnčiarovi), krásnu mzdu, ktorouž som cenený od nich. I

vzal som tridsať strieborných a uvrhol som jich do domu Pánového k slievateľovi obrazov“ (Zach. 11, 12 a 13. Mat. 27, 7—10).

c) Isaiaš (52, 13—15. 53, 1—12.) porovnáva-
júc jeho slávu s jeho ponížením, praví: „A poro-
zumie služebník môj, povýšený bude a vy-
zdvihnutý a vznešený bude veľmi. A jako sa
užasli nad ním mnohí (pre slávu): tak ne-
slavný bude výzor jeho medzi mužmi, a
tvárnosť jeho medzi synami ľudskými. A
videli sme ho, pohrdaného a najposled-
nejšieho z mužov, (jako) muža boľasti a
znajúceho nemoc; a jako skrytý bol obli-
čaj jeho a potupený, preto sme si ho ani
nevážili. Opravdu on niesol neduhy naše,
on snášal boľasti naše: a my považovali
sme ho jako malomocného a ubitého od
Boha a sníženého. On ale ranený je pre ne-
právosti naše, potrený je pre hriechy naše.
Kázeň pokoja nášeho leží na ňom, a mo-
drinami jeho uzdravení sme. My všetci
zblúdili sme jako ovce, jedenkaždý uchý-
lil sa na cestu svoju: a Pán složil na ne-
ho nepravosť nás všetkých. Obetovaný je,
preto že chcel, a neotvoril úst svojích;
jako ovca k zabitiu vedený bude, a jako
baránok pred tým, ktorý ho strihá, one-
mie a neotvorí úst svojích. A dá bezbož-
ných za pohrab (Luk. 23, 33.) a bohatého
za smrť svoju (Luk. 23, 53). Ponevác polo-
žil za hriech dušu svoju, uzre semä dlho-
veké (Jak. 1, 18. Peter 1, 23). Známosťou svo-
jou on, spravodlivý služebník môj, ospra-
vedlní mnohých a neprávosti jejich on
ponese. Preto oddelím jemu mnohých, a

rozdolí koristi silných, poneváž vydal na smrť dušu svoju a s hriešnymi počítaný je (Luk. 23, 33.); a on niesol hriechy mnohých a prosil za priestupníkov“ (Mark. 15, 28.). Do úst Ježiša náležia i tie slova tohože proroka: „Telo svoje dal som bijúcim a líce svoje ruvajúcim, neodvrátil som tvár svoju od lajúcich a pluvajúcich na mňa“ (Is. 50, 6). Dávid opisuje horekovanie Ježiša na kríži v 21. žalme takto: „Bože môj, shliadni na mňa! prečo si ma opustil (Mat. 27, 46)? Ty vo svätyni prebývaš, chválo Israelova: já ale červ som, a nie človek; hanba ľudí a povrhel obce. Všetci, vidiac ma, posmievali sa mne, mluvíli rtami a hýbali hlavou: Dúfal v Pána, nech ho vytrhne; nech ho vysvobodí, poneváž (dobře) chce mu (Mat. 27, 43.). Otvorili na mňa ustá svoje jako dravý a revúci lev. Vypráhla jako strep sila moja, a jazyk môj prilnul k ďasnám mojím. Zbodli ruky moje i nohy moje, spočítali všetky kosti moje; rozdelili sebe rúcha moje a o môj odev metali los“ (Mat. 27, 35.). „A patriť budú — dodáva prorok Zachariáš — na mňa, ktorého prebodli, a kvíliť budú nad ním kvílením jako nad jednorodzencom, a žalostiť budú nad ním, jak obyčaj je žalostiť nad smrťou prvorodenca (Zach. 12, 10.).

d) O pohrabe jeho praví Isaiáš: „V ten deň bude koreň Jesse (t. j. potomok z rodu Dávidového) stáť na znamenie národom, k nemu pohanania modliť sa budú, a hrob jeho bude slavný“ (Is. 11, 10.) Že sláva táto hrobu jeho mala záležať v zázračnom vzkriešení, predpovedal to i kráľ Dávid: „Nezanecháš dušu moju v

hrobe, aniž dáš Svätému svojemu videť porušenie“ (Žalm 15, 10.).

10. Ani na slavné nanebestúpenie Ježiša nezapomenuli proroci. Dávid, povedev o neporušení tela jeho v hrobe, dodáva: „Naplníš ma radosťou pred tvárou tvojou, rozkoše po pravici tvojej budú až do konca“ (Žalm 15, 11), V žalme 109. ale praví: „Pravil Pán k Pánu mojemu: Sed na pravici mojej, kým nepoložím nepriateľov твоjich za podnož nohú твоjích.“ Slova tieto nemožno o inom rozumieť, leda o Messiasovi a síce o Ježišovi (Mat. 22, 42), ktorý skrze slavné zmŕtvýchvstanie spôsobil radosť a potom stúpil na nebesa a sedí na pravici svojho Otca nebeského (Mark. 16, 19.)

II. Proroctvá obrazné.

Ježiš Kristus bol predpovedaný nielen slovami prorockými, ale i mnohými významnými vecami, ktoré v starom Závete boli jeho predobrazy; a síce

1. Bäránok veľkonočný. Keď Boh všemohúci chcel vyslobodiť ľud izraelský zo zajatia egyptského a k tomu cieľu vysielal Mojžiša k Faraonovi s rozkazom, aby prepustil ľud izraelský z ťažkého jha: Farao nechcel sa podrobiť slovu Pánovému. Následkom toho Boh navštívil Egypt strašnými ranami, aby tak zlomil tvrdú šiju neposlušného Faraona a donútil ho k prepusteniu ľudu utrýzneného. Poslednou ranou bolo, že Boh rozkázal andelovi zhúbcovi, aby usmrtil každého prvorodenca v Egypte. A čo prikázal skrze Mojžiša ľudu izraelskému, by ho minul smrtonosný meč andela? Rozkázal, aby zabili bäránka, krvou jeho pomazali veraje domu svojho a jedli ho, tak ale, aby nelámali kosti jeho (II. kn.

Mojž. 12., 46.). Obrad tento zachovával sa behom celého starého Závetu, prestal ale v novom Závete; lebo kde nastala skutočnosť, tam prestal predobraz. Že bäránok veľkonočný ale bol predobrazom Ježiša, ktorý nás vyslobodil z hroznejšieho ešte zajatia (zo zajatia pekelného), toho svedkom je sv. Pavel, keď praví: „Bäránok náš velikonočný oľbetovaný je Kristus“ (I. Kor. 5., 7.). Nie bez významu stalo sa teda, že Ježišovi na kríži nezlámali kosti; stalo sa to — praví sv. Ján — aby sa vyplnilo, čo nekedy prikázano bolo o bäránkovi veľkonočnom starého Závetu: „Kosti v ňom nezlámete“ (Ján 19., 36.).

2. Medený had na púšti. Keď totižto zo zajatia egyptského vyvedení Izraelskí vo svojej nevďačnosti reptali proti Bohu a Mojžišovi, že jich vyviedol z Egypta a viedol dlho po púšti, potrestal jich Boh hadami, ktorí štípali a usmrcovali. Týmto trestom zronení prišli k Mojžišovi a kajúcne riekli: Zhrešili sme, že sme mluvili proti Pánu a proti tebe; modli sa, aby odňal od nás hady. I modlil sa Mojžiš za ľud. I povedal Pán k nemu: Sprav hada medeného a polož ho na znamenie: ktoby z uštiknutých pohliadol naň, živý bude. Spravil teda Mojžiš hada medeného a položil ho na znamenie (t. j. na žrd), na ktorého keď uštiknutí pohliadali, uzdravení bývali“ (IV. kn. Mojž. 21, 5—9). Že ten medený had bol predobrazom Ježiša ukrižovaného, vyznáva sám Ježiš, keď praví: „Jako Mojžiš povýšil hada na púšti, tak musí povýšený byť Syn človeka, aby nikto, kto uverí v neho, nezhynul, ale mal život večný (Ján 3., 14. a 15.). Zajiste pohľad na Ježiša ukrižovaného rozpomína nás na jeho lásku k

nám, a vzbudzuje nás k pokaniu a vede k spaseniu večnému.

3. Krvavé obete starého Závetu. Ten, ktorý prinášal bäránka alebo jiné hoviadko domáce k obetovaniu, prinášal ho s tým úmyslom, aby zastúpilo jeho miesto a podstúpilo smrť, ktorú on za hriechy svoje bol zaslúžil. K tomu smeroval i ten obrad, že prinášajúci bäránka alebo jiné hoviadko v obeť, vkladal naň ruky svoje, jakoby naň prenášal farchu hriechov svojich. Obete tie mali prestať (Mal. 1, 10. a 11.) a r. 33^{1/2} po Kr. skutočne prestaly (Dan. 9, 27), keď Ježiš Kristus vzal na seba hriechy (Is. 53, 5—7) a dlhy naše (Kol. 2, 14) a jako tichý bäránok (Is. 53, 7) zabitý bol za nás (Zjav. 5, 9.). Preto teda sv. Ján Krstiteľ predštavil Ježiša tými slovami: „Ejhľa, Bäránok Boží, ktorý sníma hriechy sveta“ (Jan 1, 29).

4. Od žraloka pohlcený Jonáš. Keď totižto prok Jonáš za milosrdenstva Božieho nehodných považoval Ninivitčanov a preto nechcel jim ohlašovať pokanie, chcel vyhnúť poslaniu Božiemu a odplúť na mori do ďalekej zeme. Zastíhol ho ale Pán na mori, uvržený bol do mora a našiel hrob v bruchu veľryby (žraloka), ktorý ho bol pohltil. Zázračne pri živote zachovaný, na tretí deň vyvržený bol na breh, aby vyplnil úlohu, ktorú mu Boh bol naložil (Jan 1 a 2). Že Jonáš bol predobrazom Ježiša, vyznal to sám Ježiš Kristus, keď pravil: „Jako bol Jonáš v bruchu veľryby tri dni a tri noci, tak bude i Syn človeka v srdci zeme“ (Mat. 12, 40).

12. Ježiš Kristus pravý Messiáš.

Že Ježiš Kristus je pravý Messiáš, poznávame z toho, že nielen splnené sú na ňom prorocstva a

predobrazy starého Záveta, ale že o tom uisťuje nás sám, a uisťujú nás o tom i sv. apoštoli a jiní.

a) Ježiš Kristus nielen osvedčoval, že prišiel vyplniť zákon a prorokov (Mat. 5, 17.), ale pri viac príležitostiach vyslovil to i zreteľne. Keď žena samaritanská riekla: „Viem, že Messiáš príjde. Riekol jej Ježiš: Já som, ktorý mluvím s tebou“ (Ján 4, 25 a 26).

b) Za Messiáša uznali ho tiež apoštoli, a to hneď na počiatku povolania svojho. Tak Ondrej, jeden z učenníkov sv. Jána Krstiteľa, pripojiv sa k Ježišovi a stretnuv sa s bratom svojím Simonom (Petrom), pravil k nemu: „Nalezli sme Messiáša“ (Ján 1, 40 a 41).

Pozoruhodné je, že sväté evangelium k slovu „Messiáš“ pridáva vysvetlenie „ktorý sa menuje Kristus“, čo je dôkazom, že v sv. knihách nového Záveta, kde sa spomína Kristus (Pomazaný), tam sa rozumie Messiáš.

c) Za Messiáša uznali Ježiša i sami hlavní kňazi a učitelia ľudu, ktorých po príchode mudrcov do Jerusalema povolal Herodes, aby sa od nich dovedel, kde sa narodil Messiáš; lebo oni poukázali mu na Betlehem, kde dľa proroctva Micheášového (5, 2) narodiť sa mal. Uveril to i Herodes, lebo v tej viere dal povraždiť nemluvniatka, a bol toho presvedčenia, že zajiste medzi nimi bol i ten mudrcami od východu hľadaný Messiáš. Znali to i zástupy ľudu (Ján 6, 14. 7, 41), ba znali to i jeho nepriatelia; lebo keď ho obstúpili a riekli jemu: „Si-li ty Kristus, povedz nám zjavne.“ Odpovedal jim Ježiš: „Mlúvím vám a neveríte“ (Ján 10, 24).

Čo hovoril slovom Ježiš o sebe, to dokázal i skutkom, vyplniac všetku tú úlohu, ktorú mal vyplniť dľa Písma (Luk. 24, 27); dal nám učenie a

zákon, obeť a vykúpenie, založil Cirkev a sveril jej všetko to, čo je nám potrebné k spaseniu, potvrdiv poslanie svoje a pravdu učenia svojho nielen svätým životom a smrťou, lež i mnohými zázrakmi a proctvami.

13. Zázraky Ježiša Krista.

Sväté knihy nového Závetu opisujú mnohé zázraky, ktorými oslávený bol Ježiš, ačkoľvek nie všetky poznačily (Ján 21, 25.). To množstvo zázrakov ale nielen že nečiní Zjavenie Božie pochybovateľným, lež práve tým viac uveriteľným, lebo nepochopiteľná dôstojnosť Ježiša Krista a vznešenosť tých nadprirodzených pravd, ktoré zjaviť ráčil, mnohými zázrakami a na mnohých miestach dosvedčená a zpečatená byť musela.

Zázraky, ktoré nám sv. evangelia zo života Ježiša Krista vypravujú, sú trojaké: jedny učinil Boh Otec k vôli Ježišovi, druhé učinil Ježiš pred svojou smrťou, tretie staly sa po jeho smrti.

1. K zázrakom, ktorými Boh Otec oslávil Ježiša a potvrdil jeho nebeské poslanie, náležia:

a) Zázraky pri krste Ježišovom v Jordáne. Ježiš, byv pokrstený, vystúpil z vody, otvorili sa nad ním nebesa, Duch Svätý v podobe holubice sostúpil na neho a z neba zavznel nad ním hlas Otca nebeského: „Tento je Syn môj milý, v ktorom som si zalúbil“ (Mat. 3, Mar. 1., Luk. 3.). Tým Duchom naplnený (Is. 11. 1., 61. 1.) a vedený bol na púšť (Mat. 4. 1.), a započal dielo svoje v škole nazaretskej (Mat. 4. 17.—19.).

b) Zázračné premenenie Ježiša na hore Tábor. Ježiš, vzav so sebou najmilejších svojich apoštolov: Petra, Jakuba a Jána, vystúpil na horu vysokú a premenil sa pred nimi. I zastkvela sa tvár jeho jako

slnko, a rúcho jeho učineno bolo biele jako sňah; a ukázali sa jim Mojžiš a Eliáš, rozmlúvajúce sa s ním, a slyšať bolo hlas Otca nebeského: „Tento je Syn môj milý, v ktorom som si dobre zaľúbil, toho poslúchajte!“ (Mat. 17., Már. 9., Luk. 9., Peter 1.). Tým vo vernosti utvrdení boli Peter, Jakub a Ján, ktorí mali potom byť svedkami smrteľnej jeho úzkosti (Mat. 27., Mar. 14., Luk. 22., Ján 18.).

c) Oslávenie Ježiša pred umučením. Keď bol veľký zástup židov a požidovčených cudzozemcov po hromade, Ježiš skormútený nad nastávajúcim umučením, prosil svojho Otca nebeského, aby ho vysvobodil z tej hodiny a dodal: „Otče, osláviž meno svoje!“ t. j. staň sa, čo poslúži k sláve tvojej. I prišiel hlas s neba: „I oslávil som, i ešte oslávim.“ A jedni zo zástupu, ktorí to slyšali, pravili, že zahrnelo; jiní ale pravili, že anjel k nemu premluvil. Ježiš ale riekol: „Nie pre mňa prišiel ten hlas, ale pre vás; (abyste poznali, že prišla hodina, v ktorej) bude knieža tohoto sveta vyvrženo von“ (Ján 12., 27. 31.), t. j. že diabol bude zbavený moci, do ktorej skrze hriech dostal pokolenie ľudské.

d) Zjavy pri smrti Ježiša. Keď Ježiš v strašných mukách svojich vypustil dušu, podivné veci staly sa: opona chrámová roztrhla sa na dve poly, od vrchu až dolu; zem sa triasla, skaly sa pukaly, hroby sa otváraly, zmŕtvých vstali sa v meste ukázali (Mat. 27., 51.—53.), zatmelo sa slnko, a stala sa tma po všetkej zemi (Luk. 23., 44. a 45.). A toto nevyprávajú len evangelia, ale i pohan Fegon, ktorý svedčí, že nastalo také zatmenie slnka, že v hodinu šiestu premenil sa deň na noc, tak že hviezdy bolo vidieť na nebi, a pre zemetrasenie početné budovy v Nicei,

meste bythynskom, sa zrúcaly.*) Výsledok nevystal; bolo to znamením, že starý Závet prestal a Pán prírody umiera, preto aj nielen stotník stráže uznal nevinnosť (Luk. 23., 47.) a božskú dôstojnosť (Mat. 27, 54.) Ježiša, lež i všetečný zástup bil sa v prsa na znamenie svojej kajúcnosti (Luk. 23. 28).

2. K zázrakom, ktoré učinil Ježiš pred svojou smrťou, náleží počet jejich veľký, tak že k vyhnutiu obšírnosti prinútení sme len stručne sa rozpo-
menúť na ne; a síce:

a) navrátil slepým zrak, hluchým sluch, nemým mluvu, očistil malomocných, uzdravil zimničných, mesačných, mrtvicou tknutých, kulhavých, od narodenia alebo viac rokov nežuživých, prítomných i vzdialených;

b) vzkriesil syna vdovy v Naimu, dcéru arcisynagogovca Jaira, ano i štyri dni už pohrobeného Lazara;

c) čo pán prírody premenil v Kane galilejskej vodu na víno, rozkazoval zúrivým vetrom a rozvlnenému moru, po vode chodil, nasýtil jedenkrát 4000, druhýkrát 5000 ľudí niekoľko rybičkami a chlebami, z ktorých jeden raz 7, druhý raz 12 košov drobtov ešte nasberali;

d) aby dokázal, že prišiel zrušiť moc diabla (I. Ján 3, 8.), vyháňal diablov z ľudí nimi posadlých, prikázal jim mlčať a vojsť do ušípaných.

Zázraky tieto ale nemožno brať ani najmenej do pochybnosti, lebo všetky majú tie vlastnosti, ktoré opravdivé a hodnoverné zázraky mať musia; byly zrejmé, lebo jich videli nielen apoštoli, ale i celé zástupy; byly neobyčajné, tak že vzbudily všeobecný obdiv a úžas; byly nadprirodzené, tak že len vše-

*) Chron. Eus. ad an. 33 p. Chr. 4 olympiadis 202.

mohúcnosťou Božou stať sa mohli; neboly učinené nejakými tajnými silami prírody (ku pr. liekami), ale jediným žehnajúcim alebo rozkazujúcim slovom; boly učinené len k potvrdeniu poslanca Ježišového (Ján 5. 36.) a pravdy náboženskej (Ján 10. 38.); boly dôstojné, nemajúce v sebe nič neslušného, Bohu a rozumu protivného. Odtiaľ sa dá vysvetliť, že nielen apoštoli, ale i celé zástupy, a medzi nimi i učení a predstavení (ku pr. Nikodem, Zachej, Jozef z Arimathie a jiní) uverili v Ježiša; že úhlavní jeho nepriatelia dávali na ne pozor, skúmali a za zázraky uznali ich; nemohúce ich tajiť, zlomyseľne pripisovali ich diablove, a vidiace ich vliv na ľud, uzavreli prekaziť ich ďalšie konanie usmrtením Ježiša. Svedkom jejich skutočnosti a hodnovernosti najskvelejším je Judáš iskariotský, ktorý prítomný býval pri zázrakoch a 30 striebornými oslepený bolby vyzradil klam a podvod, keby sa bol Ježiš pri zázrakoch dopustil nejakého klamu a podvodu; neučinil to, lebo nemohol, a hryzený vo svojom svedomí, že zradil Spravodlivého, zúfal a obesil sa. Svedkom skutočnosti a hodnovernosti sú tie súdy, pred ktorými stál Ježiš, lebo ani za peniaze nemohli dostať takých falošných svedkov, ktorí by boli sa opovážili zažalovať Ježiša z klamu a podvodu pri činených zázrakoch.*)

3. K zázrakom, ktoré sa staly po smrti Ježišovej, náleží zvlášť

a) jeho zmŕtvýchvstanie. Pravdivosť tohoto zázraku patrná je z toho, že skutočne umrel na kríži,

*) Neverci poukazujú na to jediné, že Ježiš prosiacim o to diablom dovolil, aby vojšli do uštipaných, a tak škodu učinil Gerasenským, ponevác uštipané sa utopily. Vyskúmajúc ovšem nevieme úmysel Ježiša, prečo tak učinil, ale predsa domysleť sa musíme, že nie on, lež diabli učinili škodu, a preto kto sa môže opovážiť činiť Ježiša zodpovedného za dielo diabloveho? Ani sami oškodení Gerasenski nečinili ho zodpovedným za škodu utopenú; len, obávajúc sa moci jeho a podobného príbehu, prosili ho, aby odišiel z končín jejich. (Mat. 8. Mar. 5. Luk. 8.)

mŕtvý bol pochovaný, zmŕtvých vstal, zmŕtvých vstať mohol, zmŕtvých vstať musel, ukradený nebol a ukázal sa po svojom zmŕtvýchvstaní. Že skutočne umrel na kríži, svedkom sú evangelia (Mat. 27, 5. Mar. 17, 37. Luk. 23, 46. Ján 19, 30) a všetky sväté knihy nového Závetu, ktoré na mnohých miestach spomínajú smrť Ježiša na kríži; svedkom je Pilát, ktorý len vtedy daroval telo Ježišovo Jozefovi z Arimathie k pohrobeniu, keď sa bol presvedčil, že skutočne zomrel; svedkom sú tí, ktorí dvom lotrom polámali hnáty, aby jich dorazili, keď ale prišli k Ježišovi a videli, že skutočne umrel, nezlámali mu kosti; svedkom je vojak, ktorý kopiou prebodnul mu srdce, tak že, keby nebol Ježiš umrel následkom svojich hrozných muk, bolby musel umrieť následkom tohoto prebodnutia. Že bol mŕtvý pochovaný, svedkom sú Nikodem a Jozef z Arimathie, ktorí ho obvinuli do plátna a pochovali; svedkom sú ženy, ktoré s drahými masťami išly k hrobu, aby ho pomazaly; svedkom je veľký kameň, ktorým zaklopený bol hrob; svedkom sú židia, ktorí spiechali k Pilátovi, aby dal stráž k hrobu a zajiste najprv presvedčili sa o tom, zdáľiž v hrobe je telo Ježišovo, aby nedali strážiť prázdny hrob. Že skutočne tretí deň stal z mŕtvých, svedkom sú evangelia (Mat. 28, Mar. 16, Luk. 24, Ján 19) a jiné knihy nového Závetu; svedkom sú nábožné ženy, ktoré chcely pomazať telo jeho v hrobe a od hrobu utekaly k apoštolom, aby jim zvestovaly slova andela, že vstal a zjaví sa jim v Galilei; svedkom sú vojaci, ktorí po vzkriesení Ježiša utiekli do mesta a oznámili tú udalosť rade židovskej; svedkom je bezbožná rada židovská, ktorá strčila peniaze do hrsti vojakom, aby falošne svedčili, že keď zaspali, prišli apoštoli (tí bojazliví a pre strach sa zatvorivší?) a ukradli telo

jeho;¹⁾ svedkom je celý Jerusaleem, lebo keď apoštoli verejne hovorili o zmŕtvýchvstaní Ježišom, nikto to nezapieral, ba i sama rada židovská o tom nepochybovala a len to prikazovala apoštolom, aby o tom mlčali. Že zmŕtvých vstať mohol, dôkazom je jeho všemohúcnosť, ktorá keď iných vzkriesiť mohla, mohla vzkriesiť i jeho (Ján 10, 18). — Že musel zmŕtvých vstať, to požadovali predpovedania prorokov a jeho vlastné predpovedanie o svojom vzkriesení (Mat. 16, 21), ktoré sa splniť musely, lebo by sa jeho dielo bolo rozpadlo (I. Kor. 15, 14—17). Že nebolo ukradené jeho telo, dôkazom je to, že nie mŕtvý, lež živý ukazoval sa apoštolom a jiným mnohým za 40 dní, zdokonalujúc dielo (Sk. Apošt. 1, 3), na ktorom pred svojou smrťou pracoval; že nie mŕtvý, lež živý vo svojom oslávenom tele na nebe vstúpil.

Veliké bolo poníženie a potupenie Ježiša na kríži, a preto muselo nasledovať i jeho veľké oslávenie (Ján 12, 13. Filip. 2, 9.), a to sa stalo skrze jeho preslavné zmŕtvýchvstanie.

b) Nanebevstúpenie Ježiša. Keď behom 40 dní bol vyučoval apoštolov o najhlavnejších veciach sv. náboženstva a sriadil Cirkev, vyviedol jich na horu olivovú, splnomocnil a poslal jich k vyučovaniu celého sveta, prikázal jim zostať po hromade v Jerusaleme až do príchodu Ducha svätého a požehnávajúc ich povznesen bol do neba, aby po dokonaní diele Messiáša zase prijal u Otca svojho nebeského tú slávu, ktorú mal u neho od večnosti (Filip. 2, 9.). Tento zázrak nemožno brať do pochybnosti, lebo ho Ježiš predpovedal (Ján 3, 13., 16, 16—18., 20, 17.), a tak splniť sa musel. Že sa skutočne spl-

¹⁾ Nuž za to jim dali peniaze, že spali? Keď spali, mohli vidieť apoštolov? Prečo jich nepohnali pred súd?

nil, toho svedkom sú sväté evangelia (Luk. 24, 51 a 52. Mar. 16, 19) a jiné knihy nového Záveta (Sk. Ap. 1, 4—12. 2, 32—36. 13, 36 a 37. I. Tim. 3, 16. Ef. 4, 10. I. Pet. 3, 22.). Prečo by sme aj mali pochybovať o tom? My dla učenia Ježišového očakávame, že nielen dla duše, ale i dla tela v deň súdny vzkrieseného a osláveného dostaneme sa do príbytkov nebeských (Ján 14, 2), skrze Ježiša tam pripravených (Ján 14, 2); aby tam, kde je Ježiš, bol i verný jeho služebník (Ján 12, 26) a obsiahol večnú odmenu (Mat. 5, 12): teda možno-li nám to odoprieť Kristu vzkriesenému, čo je i nám po vzkriesení zasľúbeno? My veríme, že v deň súdny z neba s veľkou slávou a velebnosťou Ježiš príjde (Sk. Ap. 1, 11) súdiť živých i mrtvých (II. Tim. 4, 1. Mat. 24, 30. 25, 31—46), a pochybovali by sme o tom, že stúpil na nebesa, odkiaľ má prísť?

A tak teda skvelými zázrakami dokázané a potvrdené je poslanie Ježiša od Boha, — pravda toho, čo učil a spasiteľnosť toho, čo ustanovil.

14. Proroctva Ježiša Krista.

Poslanie Ježiša Krista od Boha nielen potvrdené je proroctvami starého Záveta, ktoré splnily sa na ňom, ale i proroctvami, ktoré pochádzajú z doby jeho. Tieto proroctva buď pochádzajú od iných, alebo od samého Ježiša Krista.

1. K proroctvám o Ježišovi pochádzajúcim od iných náleží:

a) proroctvo andela, zvestujúceho Zachariášovi, že mu Alžbeta vo svojej starobe, teda mimoriadne a neočakávane, porodí syna, Jána, ktorý bude predchodcom Messiašovým (Luk. 1, 11—17);

b) proroctvo arcianađela Gabriela, zvestujúceho

bl. P. Marii, že zázračne počne a porodí Spasiteľa, ktorý vysvobodí ľudí z hriechov jejich (Luk. 1, 26—35. Mat. 1, 21);

c) proroctvo bohabožného Simeona, ktorý z vnuknutia Ducha svätého predpovedal, že Ježiš bude jedným k pádu (zatrateniu), druhým k povstaniu (spaseniu); že mu bude odporovano; že pri prenasledovaní a umučení jeho veľká bolesť — jako ostrý meč — prenikne srdce bl. P. Marie (Luk. 2, 25—35).

Že tieto predpovedania boli skutočnými proroctvami a splnily sa, o tom nikto nepochybuje, komu sv. knihy nového Záveta sú a musia byť pravdou.

2. K proroctvám Ježiša Krista samého náležia:

a) také, ktoré ešte za jeho doby boli vyplnené; a síce: že ho Judáš iškariotský zradí (Mat. 26. Mar. 14. Luk. 22. Ján 13.); že pri jatí jeho apoštoli sa rozutečú (Mat. 26, 31); že ho Peter zapre, a síce prv nežli kohút zaspieva a to trikrát (Mat. 26, 34. Mar. 14, 30. Luk. 22, 34. Ján 13, 38.); že vydaný bude židom (Kajfáš, Herodes) a pohanom (Pilát, vojaci), aby bol posmievaný, bičovaný, opluванý, k smrti odsúdený, ukrižovaný, vzkriesený (Mat. 16. 17. 20. Mar. 8. 9. 10. 14. Luk. 9. 18. Ján 24, 7.) a do neba povznesený (Ján 3. 6. 20.).

b) Zkazu mesta a chrámu jerusalemského predpovedal Ježiš s takou určitosťou, že nám prichodí obdivovať v tom jeho každé slovo. Predpovedal, že predchádzať budú falošní svodcovia, ktorí sa za Messiáša vydávajú budú; že nastane ozbrojené povstanie ľudu, hlad a mor; že nepriateľ obľahne mesto, vyvráti ho i s chrámom do korán, obyvateľov z čiasťky pobije a z čiasťky odvede do zajatia; že sa to stane ešte za živobytia mnohých z tých,

ktorí z úst jeho slyšali to proroctvo (Mat. 16. 24. Mar. 13. Luk. 19. 21). Že sa to proroctvo, naznačené dávno pred zkazou mesta, vo všetkých svojich podrobnostiach vyplnilo, a síce r. 70. po Kr. Pánu, toho svedkom je svetský dejepis, písaný od židov a pohanov.

c) Ježiš Kristus predpovedal príchod Ducha sv., ktorý osvieti a posilní apoštolov; že apoštoli a veriaci mnoho trpeľ budú, ale navzdor tomu evangelium ešte pred zkazou mesta Jerusalema ohlašované bude po svete, že kráľovstvo Božie bude odňaté od zatvrdlivých židov a prenesené na pohanov; že Cirkev rozšíri sa po celom svete a trvať bude až do konca sveta, tak že ani brány pekelné ju nepremôžu.

V predpovedaniach týchto bijú do očí všetky známky pravých proroctví, lebo ktorý človek by mohol predpovedať príchod Ducha svätého, ktorý v desiaty deň po nanebevstúpení Ježiša skutočne sostúpil na apoštolov? Ktorý i ten najbystrejší rozum mohol prorokovať i tie ostatnie udalosti? Mohol Ježiš ovšem tušiť, že zúriví židia idú mu o život: ale že ho Judáš zradí, Peter zapre, a síce trikrát; že bude posmievaný, bičovaný, upľuvaný a ukrižovaný, že vstane z mrtvých a nanebevstúpi, to len okom prorockým a vševedúcim predviedeť mohol. Mohol tušiť, že židia povstanú a následkom toho Jerusalelem oblahnutý bude: ale že nielen mesto vezme zkazu, lež i chrám (Mar. 13, 2.), to s takou určitosťou len čo prorok predpovedať mohol, tým viac, že dobývateľ Jerusalema (Titus) prikazoval zachrániť chrám. Ježiš vidiac z jednej strany tých bojazlivých, neučených a vo viere zpozdilých (Mar. 16, 14) apoštolov, z druhej strany zúrivých, falošných a nenávistných židov, hrdých, učených a proti ži-

dom (za jakých držali prvých kresťanov) predpojatých pohanov, prirodzeným ľudským rozumom nemohol počítať na to, že sa jeho učenie ujme a už behom asi 30 rokov po svete rozšíri. To vidieť mohol len okom božskej vševedúcnosti, pred ktorým budúcnosť je jakoby knihou otvorenou.

15. Záverok.

Z prítomného spisu sme sa presvedčili, že Boh prišiel na pomoc slabému prirodzenému rozumu ľudskému, aby poznal tie nadprirodzené pravdy náboženské, ktoré sa týkajú Velebnosti Božej a ľudského cieľa i spasenia, snižujúc sa k pokoleniu ľudskému a vyučujúc ho hneď od počiatku, potom skrze Mojžiša a prorokov, konečne skrze Ježiša Krista (Žid. 1, 1 a 2.). Rozoznávame síce starý a nový Závet, avšak nie tak, aby sme tým chceli poukázať na rôznosť starého a nového Zjavenia (dľa obsahu), ale činíme to len v tom smysle, že Boh nesdelil naraz celé Zjavenie pokoleniu ľudskému. Rôznosť jeho leží len v čase: v starom Závete, ktorý bol prípravou k novému, sdelil neúplne; v novom Závete ale, ktorý je zdokonálením, vyplnením a doplnením starého, sdelil úplne svoje Zjavenie skrze Ježiša Krista, a tak Zjavenie starého Závetu doplnil.

Chceme-li si tú pravdu predstaviť v podobenstve, nachádzame obraz toho na strome: Koreň zjavenia Božieho je v raji, driek v Mojžišovi a prorokoch, haluze a ovocie v Kristu Pánu.

Že Ježiš Kristus poslaný je od Boha, aby vyplnil Mojžiša a prorokov (Mat. 5, 17.), to nám dosvedčily proroctva starého Závetu, ktoré sa na ňom splnily (Sk. Ap. 10, 43.), jako i zázraky a proroctva jeho samého, ktorými potvrdil svoje posla-

nie od Boha a pravdu i spasiteľnosť toho, čo učil a ustanovil.

Ďakujme teda milému Pánu Bohu za toto dobrodenie a vážme si ho i vierou i skutkom, aby nám bolo k večnému spaseniu, nosiace v pamäti a srdci slova Ježiša Krista: „Tak Boh miloval svet, že dal svojho jednorodzeného Syna, aby, kto uverí v neho, nezahynul, ale mal život večný“ (Ján 3, 16.). Amen.

